Editura pentru Literatură Universală

Itinerariul vast al unei colecții care își propune să parcurgă meridianele globului trece de astă dată prin Belgia: Albert Ayguesparse este un nume de circulație în literatura belgiană de astăzi — în primul rînd și mai demult ca poet, apoi, cu egal succes, ca prozator. Numeroase culegeri de versuri, cîteva romane ca și selecția de nuvele aci tradusă dovedesc cu consecvență un scriitor de actualitate care aduce în discuție fapte și probleme ale contemporaneității.

Lei 3,50

A. Ayguesparse
Culorile adevărului

Albert Ayguesparse

Culorile adevărului

Colecția Meridiane

Coperta de *V. Socoliuc*

Din volumul:
ALBERT AYGUESPARSE
Selon toute vraisemblance
La Renaissance du Livre, Bruxelles, 1962

Albert Ayguesparse

Culorile adevărului

Nuvele

Traducere, cuvînt înainte și note de
Modest Morariu

Editura Pentru Literatură Universală

București – 1964

CUVINT INAINTE

ITINERARIUL vast al unei colecţii care îşi propune să parcurgă meridianele globului trece de astă dată prin Belgia: Albert Ayguesparse este un nume cu circulaţie în literatura belgiană de astăzi — în primul rînd şi mai de mult ca poet, apoi, cu egal succes, ca prozator. Numeroase culegeri de versuri, cîteva romane („Mîna moartă", „Umbra noastră ne precede!", „O generaţie pe nimic", „Vîrsta periculoasă") ca şi selecţia de nuvele aci tradusă dovedesc cu consecvenţă un scriitor de actualitate care caută să aducă în discuţie fapte şi probleme ale contemporaneităţii, dezbătîndu-le cu onestitate, chiar dacă uneori nu distinge exact nuanţele cele mai semnificative în „culorile adevărului" căutat. Fără a fi un militant comunist, înarmat deci cu toate posibilităţile de interpretare oferite de cunoaşterea profundă a ideologiei marxiste, Ayguesparse reprezintă, prin aspiraţiile sale, prin preferinţa pentru un anume tip de eroi, prin umanismul vederilor exprimate un scriitor care justifică interesul.

De la Saint-Exupéry la Camus, de la Kafka la Mauriac, Guehenno şi alţii, umanismul ierarhizează nuanţe multiple, care pot fi discutate, dar discuţia nu anulează intenţia scriitorului de a-şi exprima reacţia sinceră, bineintenţionată de om care crede în om şi se întreabă cînd, cum şi de ce omul a abandonat îndatoririle sale

omenești, sau dimpotrivă, le-a dus pînă la capăt; care pot fi remediile în primul caz, exemplele, soluțiile propuse în cel de al doilea.

Exprimînd la rîndul său acest punct de vedere, Albert Ayguesparse are cîteva criterii sigure: este convins de valorile pozitive ale existenței, de refuzul oamenilor simpli și de bună credință de a accepta degradarea impusă de evenimentele istoriei — inerente, dar nu definitive — și de hotărîrea lor de a lupta împotriva acestei degradări. De aici rezistența morală a eroilor săi în fața adversității, de aici sentimentul solidarității umane dus pînă la sacrificiul de sine (numai trădarea izolează).

În sensul acestei orientări, culegerea de față îl reprezintă destul de exact. Nu-i întîmplare faptul că majoritatea eroilor sînt situați în împrejurările războiului, fie că e vorba de războiul civil din Spania, sau de ultimul război mondial.

Privind războiul ca un fenomen specific în condițiile imperialismului, determinat de cauze străine de adevăratele dorințe ale maselor, Albert Ayguesparse caută să diagnosticheze reacțiile celor prinși în angrenajul acestui mecanism distrugător prin raportarea cît mai exactă a eroilor aleși la omul concret, cunoscut direct în vîltoarea evenimentelor. Examen dureros, dar relevant, dar definitoriu. Războiul e și el unul din momentele acute în care omul e pus față-n față cu el însuși, cu viața și cu moartea sa: împrejurările tragice îndeplinesc o funcție catalitică, mobilizează toate resursele interioare, scot la iveală ființa secretă din fiecare, lașul sau eroul care poate că dormitează în confortul condițiilor normale. Ayguesparse alege intenționat extremele, căci împrejurările extreme determină atitudini extreme, exclud subtilități de nuanțare forțate prin jocul înșelător de circumstanțe atenuante pe care le-ar putea invoca un avocat chițibușar, un fals umanist tentat mai mult de cazuistică decît de justiție. Cu moartea în față reacțiile se simplifică teribil, ajung la esențial, cîștigînd în intensitate și profunzime ceea ce ambiguitatea pulverizează, pentru a afirma finalmente în mijlocul morții și al distrugerii valori ce rezistă și demonstrează fondul pozitiv al omului.

„Viața mea este o chestiune de demnitate", afirmă foarte firesc Varaignac, primarul din Hauteville („Războiul trece prin Hauteville"). Omul acesta pașnic și plin de bonomie n-a intenționat niciodată să ajungă *un erou*, împrejurările au declanșat însă un resort ascuns care și-a impus brusc evidența, l-a făcut să înțeleagă că așteptarea pasivă a invadatorilor hitleriști înseamnă degradare umană. Lupta e pentru el o imperioasă necesitate *a momentului*, și nu o vocație. Vocația luptei e în cealaltă tabără — și monstruoasă. Devine erou, dar cu modestia omului care știe că a fi erou nu-i un act excepțional ci înseamnă doar a face în anumite împrejurări excepționale ceea ce este omenește obligatoriu. Aparent, decizia lui e singulară și utopică: să întîmpini blindatele germane cu niște pușcoace arhaice. Pierre, și actul său nu are eficiența scontată, dar moartea acestui mic slujbaș provincial, care refuză dezertarea, care în fața dușmanului găsește spontan comportarea cea mai exactă constituie o atitudine exemplară, dobîndește grandoare de simbol: *„Oamenii noștri nu sînt lași. De altfel, dacă boșii vor coborî pînă aici vor avea cu cine sta de vorbă. Mai sînt cîteva puști bune prin Hauteville"*, spune el — și o dovedește.

Aceeași convingere îl poartă pe institutorul Marceau („Viesparul"), de pe frontul din Spania în rîndurile Rezistenței. Ani de-a rîndul n-a lăsat arma din mînă. Cu toate acestea nici el nu-i un luptător prin vocație,

nici pentru el războiul, *„această porcărie de război cu mirosul ei de paie și closet, cu accesele de tuse uscată ale oamenilor siliți să trăiască prin păduri..."* nu-i scop, ci necesitate. Chinuitoare. Intr-un moment de destindere începe *„să reflecteze la o mulțime de lucruri care i se păruseră interzise: la dragoste, de pildă..."*. Oricît de dureroase, aceste reflecții nu-l vor determina să renunțe la acțiune, convins fiind că doar aceasta e prețul obligatoriu al fericirii visate.

Personajul nu-i schematizat în gesticulația grandilocventă a „eroului" convențional, hotărîrea de-a merge pînă la capăt nu-i rezultatul unui entuziasm pripit; e ruptă din carnea lui și are tot gustul amărăciunii omenești. De fapt, eroismul adevărat este antieroic pentru că nu-i scop în sine, ci mijlocul prin care, în fața primejdiei, cauți să redai existenței sensul ei adevărat.

Legile aspre ale războiului sacrifică *temporar* visurile individuale care au nevoie de un climat favorabil. Brutalitatea lor merge și mai departe, pînă la distrugerea eventualilor inocenți prinși în tăvălugul lor. Cazul Brunard din aceeași nuvelă, faptul că soluția care se impune în privința sa e cea susținută de Clovis — *executarea suspectului* — implică o tragică semnificație.

Personajul din „Cînd Iuda se numea Cicéron" e pus în fața morții fără șansele lui Marceau. Certitudinea sfîrșitului îl leagă de viață cu argumentele disperării: *„Tînără, triumfătoare, bătrînă sau urîtă, n-are importanță, viața e întotdeauna mai bună decît moartea. Esențialul e să supraviețuiești, să exiști, să trăiești mai departe..."* Dar gîndul compromisului nu rezistă. Compromisul e un pas către înfrîngere, iar convingerea de fond a eroului este că *„această viață ne-a fost dată pentru a trăi și-a învinge..."* Problema pe care și-o pune în ultimă instanță nu-i prețul salvării — în condițiile date personajul nici nu concepe posibilitatea salvării, deși prezența trădătorului ar putea fi o sugestie — (dar pentru un suflet de noroi) singura lui dorință rămîne aceea *„de-a nu muri urît"*.

Scrisul, care, la început, trebuie să-l elibereze doar de spaima morții, devine, treptat, ultimul mijloc de-a continua lupta: *„Nemișcat tu mă privești Cicéron. Te mai întrebi o dată de ce mă încăpățînez să scriu. Spui că-i absolut inutil... Cind eu voi fi mort tu vei trăi. Ți se va da acest carnet și tu vei rîde josnic. Dar atunci vei ști că eu am știut. Tu m-ai trădat; dincolo de moarte te disprețuiesc... Vreau să se știe că Cicéron"...*

In aceeași luptă împotriva degradării, dar la alt mod, e angajat și bătrînul Juan („Lîngă Siqueros"). Refuzul de a se refugia la Madrid nu-i o simplă încăpățînare țărănească. Războiul are mai multe fronturi. Hotărîrea de a risca sub ocupația franchistă ca să semene grîul — incomprehensibilă pentru Manuel care luptă cu arma — demonstrează o forță constructivă mai puternică decît împrejurările și tot atît de utilă ca și participarea directă a fiului său, asigură subteran în condițiile războiului continuitatea păcii.

Toți acești oameni *au posibilitatea opțiunii*, fără de care eroismul e de neconceput, actul fiecăruia are la bază o deliberare. „Eroul fără voie" este un gag de comedie.

Cazul lui Maurin („Afacerea Maurin") are ca mobil o implicație morală, în principiu asemănătoare, dar se soldează cu un eșec. E interesantă în măsura în care demonstrează unde poate duce confuzia unui intelectual, care ia atitudine împotriva corupției, dar fără să știe exact de pe ce poziție trebuie s-o facă, și aceasta dă plecării sale o nuanță de dezertare. De fapt e un om

dezarmat pentru că n-a depășit în modul său de gîndire — ca ceilalți — cîteva generalizări.

Doamna Peyralda („Culorile adevărului") exprimă prin opoziție tot ce poate fi mai lamentabil într-o existență măsluită. Personajul nu și-a întemeiat existența pe idealuri ci pe interese, a trăit exterior, agățat de tentațiile aparenței pe care o crează banul. Vid. A acceptat viața cu orice compromis, păstrînd firește — logica personajului implică aceasta — fațada respectabilității, a respectabilității burgheze. Imaginea e tragică, dar tragismul ei nu solicită. Un șobolan crapă mai duios.

Privit în ansamblu, volumul lui Ayguesparse aduce mărturia unui generos umanist.

Să adăugăm acestei calități de fond meritul de a fi transcrisă într-o onorabilă expresie artistică.

Ayguesparse e un prozator cu stăpînire tehnică. Echilibrul cu care sînt construite nuvelele sale — în ciuda unor lungimi — distribuția ingenios gradată a episoadelor mai importante, justețea observației și, în fine, momentele de vibrație lirică trădînd poetul, îndreptățesc și din acest punct de vedere interesul.

MODEST MORARIU

CULORILE ADEVĂRULUI

MAMA avea dreptate : de două luni încoace, cinam la niște ore imposibile. Numai teama superstițioasă de-a nu stîrni cine știe ce forțe ostile o oprea să-și dea frîu liber nervilor. Anul 1910 nu prevestea nimic bun. Vagabondînd prin spațiul sideral, cometa lui Halley[1] strălucea noapte de noapte printre miile de stele inofensive ale cerului. Dar organizatorii expoziției internaționale nu credeau în preziceri. *World Fair*[2], cum spunea lumea bună, fusese inaugurat la data prevăzută. In fiecare săptămînă, tata ducea la bancă o valijoară doldora de ludovici de aur. N-aveam de ce să ne plîngem, dar, după părerea mamei, tocmai asta prevestea un viitor amenințător.

Mai erau și străinii, iar din partea străinilor nu poți ști niciodată la ce să te aștepți. Nu vorbesc de nemți, care, într-un oraș ca Bruxelles, cu braserii la tot pasul, se simțeau aproape ca acasă. „Scîrboși indivizi", spunea tata ; mama nu era de aceeași părere și făcea o strîmbătură

[1] *Edmund Halley* (1656—1742), astronom englez specializat în studiul cometelor. Este primul care recunoaște periodicitatea întoarcerii lor.
[2] Tîrgul mondial (engl.).

dezaprobatoare. Apoi englezii — taciturni și bățoși, francezii — palavragii, care nu se mirau de nimic, italienii — ciripind într-una și după ale căror bagaje sumare nu puteai ghici niciodată starea materială... Toată această lume care trebuia servită, adăpostită, ghiftuită dădea destulă bătaie de cap. Degeaba agățase tata în salonul restaurantului niște uriașe anunțuri caligrafiate care aduceau la cunoștință că personalul localului său vorbește engleza, germana, italiana și spaniola. Nu ajuta la nimic. La fiecare masă, comenzile iscau ciorovăieli și încurcături de neînchipuit.

Cu toate acestea, neliniștea mamei nu se trăgea de la restaurant. Nu. Afacerile mergeau strună, iar vînzarea limonadei aducea bani grei. Alta era cauza. In ciuda puhoiului de plimbăreți care se înghesuiau pe trotuarele cu dale albastre, pe latele panglici de praf ale bulevardului Louise, camera numărul trei rămînea tot neocupată. Cea mai frumoasă din tot hotelul.

Mama avea aerul acela crispat pe care și-l lua auzind pocnetul împușcăturilor. Așezate la capătul mesei, cu șervetul pe genunchi, Thérèse și fetele de la bucătărie așteptau să înceapă prînzul. Picolii serveau ultimii clienți. Țeapănă, în rochia ei de mătase neagră, Gabrielle, bătrîna casieriță, supraveghea valsul platourilor de metal. Cu oamenii ăștia, care mîncau la cele mai neobișnuite ore din zi, nu puteai ști niciodată cum să te mai descurci.

Mama se ridică, se apropie de bucătărie și-l chemă pe tata.

— Incă o friptură și-am venit!

Intotdeauna același răspuns. Mama suspină:

— Asta nu mai e viață!

In sfîrșit, sosi și tata, cu tichia pe cap, cu vesta stropită de sîngele jertfelor. In ochii lui obosiți mai strălucea flacăra cuptoarelor. Goli un pahar de vin, își șterse mustața de cotoi și, nerăbdător, ciocăni în masă cu arătătorul lui gros și schilod, care-și pierduse o falangă pe butucul restaurantului parizian unde ucenicise. Inghiți supa, ronțăi cîteva ridichi. Thérèse servea. Tata scoase o scrisoare din portofel.

— Mîine sosește o nouă clientă. O oarecare doamnă Peyralda. Belin mi-a trimis-o. La Paris, a locuit trei săptămîni la el. Scrie că-i o bătrînă maniacă, dar bogată. Numărul trei a rămas tot neocupat. Bun. Chiar în astă-seară, Thérèse o să aștearnă patul și-o să facă un pic de curățenie.

Tata înfipse cuțitul într-o bucată de brînză și-o strivi apoi pe-o felie de pîine. Mai luă o gură de vin. Răsucindu-și o țigară cu tutun negru, adăugă:

— Cinci franci pe zi îi cerem.

Mama scoase un țipăt speriat.

— Cinci franci!

— Sigur că da, ți-am zis doar, e văduva unui pictor celebru. Belin mă asigură că va plăti. Știe el ce spune.

Aveam o nouă clientă, o bătrînă bogată. Bogată. In capul meu toropit de somn frazele acestea au început un dans amețitor și perfid. Cu mîinile împreunate sub bărbie, visam, și zumzetul îmbătător al bogăției îmi vibra sub frunte.

Misterioasă alchimie a cuvintelor. Geamantane de piele galbenă și roșie, încinse în curele, se îngrămădeau în salonaș; dulapul înalt de stejar din camera de la etajul întîi se închidea peste un zid foșnitor de rochii; valuri de panglici țîșneau din sertare; pe măsuța toaletei dansau flăcările bijuteriilor, ale pietrelor prețioase.

Tata împături scrisoarea, luă pe furiș o măslină. Speram să mai aflu cîteva amănunte despre această doamnă bătrînă și bogată. Ghiceam însă că, pentru a vorbi despre ea, tata aștepta să rămînă singur cu mama. Își dădu seama că încă nu m-am dus la culcare.

— Dar copilul ăsta doarme de-a-n picioarele. Hai, în pat!

Mama protestă.

— Las-o-n pace, Pierre. E singura ei ocazie să te mai vadă.

Tata se ridică și porni spre cuptoarele lui. După cîțiva pași, se întoarse.

— Contez pe tine, Thérèse, nu-i așa? Doamna Peyralda e o clientă de soi.

Și asta a fost tot. Mă simțeam izgonită din lumea celor mari, din secretele lor. Dar mi-am jurat să aflu mai multe. Mîine o voi lua la întrebări pe Thérèse și voi ști ce mi se ascunde. Thérèse era complicea mea.

Mîine va fi cea mai frumoasă zi din viața mea.

A doua zi, cum m-am întors de la școală, am pornit în căutarea Thérèsei. Abia așteptam s-o

descos. N-am găsit-o nici la oficiu, nici la spălătorie, unde eram totuși sigură că se află la ora ceea. Deși îmi fusese interzis să umblu creanga pe culoare, m-am aventurat la etaj. O putere oarbă mă împingea parcă din spate. Am deschis o ușă, apoi alta. Nimeni. De necrezut. Camerele erau puse la punct, jaluzelele trase peste căldura înăbușitoare a acestui sfîrșit de zi. Sătule de umbră, ele respirau o viață stranie. Înăbușindu-mi frica de-a nu mă trăda prin ecourile stinse ale fiecărui pas făcut pe parchetul alunecos, am trecut de cîteva ori prin fața camerei trei, dar fără a îndrăzni să mă opresc. Cînd să plec, Thérèse tocmai ieșea de la doamna Peyralda. Îmi făcu semn să mă apropii. Am urmat-o pe scară, în tăcere. Ajunse în cămăruța ei, Thérèse deschise fereastra spre cerul albastru, pe care porumbeii descriau mecanic cercuri largi.

Am tras-o lîngă mine pe patul de fier.

— Ei? Cum arată această doamnă Peyralda?

Ea îmi surîse cu un aer încurcat. Ce s-o fi întîmplat? Tăcerea ei mă agasa. Oare Thérèse va refuza să vorbească tocmai acum, cînd urma să aflu cine-i această femeie? Nu se poate. M-am agățat de brațul ei. Am strigat:

— Ai văzut-o, așa-i? Spune-mi tot ce știi!

Thérèse îmi acoperi gura cu palma.

— Nu așa tare. Poate să te-audă cineva.

I-am promis să fiu prudentă. Ea mă privi îndelung. Oare mă socotea din nou prietena ei rezonabilă, căreia poți să-i încredințezi un secret, sau pur și simplu nu mai era în stare să

tacă? Se aplecă spre mine şi începu să vorbească dintr-o dată, pe şoptite:

— De azi-dimineaţă o tot ajut pe doamna asta a ta să-şi aranjeze lucrurile. Şi ce mai lucruri! Cîrpe, cutii, evantaie. Nişte porcării! Şi-n timp ce-i scotoceam prin boarfe, cîinele ei lătra ca un apucat. Îi zice Puck. O jigodie scîrboasă. Cum îi scăpa din braţe, se şi repezea să-mi muşte degetele, poalele rochiei.

O clipă, Thérèse tăcu.

— În locul domnului, spuse ea în cele din urmă, nu m-aş încrede. Asta, doamnă bogată? O cocotă la pensie, cel mult.

— Zău? făcui eu neîncrezătoare.

Din tot ce aflam de la Thérèse, nimic nu părea să îndreptăţească această bănuială. Curiozitatea mea era dezamăgită. Iată că doamna Peyralda îmi scăpa tocmai cînd eram mai aproape de ea, redevenea personajul fantomatic, umbra pe care închipuirea mea nu izbutea s-o reţie. Thérèse îmi ascundea ceva. Era clar, tata şi mama i-au interzis să pălăvrăgească. Mă trăda. Eram jignită.

Thérèse se juca cu volănaşele şorţului. Se îndreptă puţin, respiră adînc şi, ca şi cum ar fi ghicit duşmănia mea, reluă:

— Da, trei lăzi ticsite cu boarfe. Şi încă una negolită. „Comoara mea", aşa zicea baba. Deschid. Înăuntru, numai poze îngălbenite, prăjite de soare. Pozele maestrului. Îi spune maestru soţului ei, pictorul. Unul bărbos, slut, cu un păr lung, ciufulit, şi-n loc de ochi, două găuri negre. O aschimodie, fotografiat ba stînd pe-o stîncă, sau în picioare pe ţărmul mării, ba pe ultima treaptă a unei scări de marmură, ori într-un muzeu. Cum scoteam cîte una, doamna Peyralda hop şi ea: „Atenţie mare, fetiţo, asta-i tot ce am eu mai de preţ!" Şi comanda: „Pe masă, cea cu maestrul în Italia. Pe comodă, aia cu maestrul în Spania. Pe etajeră, maestrul în atelier." Maestru-n sus, maestru-n jos, că nici nu mai ştiam pe unde s-o apuc. Se oprea în faţa fiecărei poze, cu cîinele în braţe, îi lipea botul de portret: „Puck, dă bună ziua stăpînului tău!" Mi-am dat atunci seama că-i ţîcnită.

N-o credeam. Şi totuşi, ştiam că Thérèse nu-i în stare să născocească asemenea amănunte. Cruzimea lor mă întrista. Am protestat:

— Nu-i adevărat. Soţul ei e un mare pictor. Învăţătoarea spune că pînzele lui pot fi văzute la Muzeul modern.

— Se poate. Asta n-o împiedică pe nevastă-sa să aibă o doagă lipsă. Eu ştiu ce spun. Mai bine ascultă. Baba părea că uitase de mine. Îşi tot plimba cîinele de la o mobilă la alta. Deodată vede că-s acolo, îl culcă pe Puck în pat, mă ia de mînă şi trage de mine spre masă. „Fetiţo — că aşa-mi spune ea, fetiţo — începînd din astă-seară, pui două tacîmuri la masă. Al meu aici, al maestrului lîngă portret." Auzi, tacîm pentru un mort. Asta nu-i nebunie? O să-l întreb eu pe domnul ce crede el de povestea cu tacîmurile.

Pe măsură ce Thérèse vorbea, fiecare cuvînt căpăta un înţeles răscolitor.

Se auzi o sonerie. Thérèse tresări:

2—2175

— Pe mine mă caută. De la trei, precis. Uf! ce-o mai fi vrînd babornița?

Lîngă ușă, ezită.

— Vii cu mine?

Cu mîinile încleștate de barele de fier ale patului, am scuturat din cap.

— Nu. Nu azi.

Thérèse închise ușa: îi auzeam pașii repezi descrescînd în tăcerea casei.

Tata mă aștepta la capătul scării.

— Uite fișele celor intrați. Vezi să nu le pierzi.

In fiecare dimineață mă trimitea la comisariatul de poliție cu datele pe care le nota în coloanele din registrul hotelului.

Am luat-o pe mijlocul bulevardului, ținînd strîns în mînă foile de hîrtie.

Incă n-o văzusem pe doamna Peyralda, deși locuia la noi de trei zile. Thérèse îmi spusese că se scoală foarte tîrziu și nu iese din cameră decît ca să-și plimbe cățelul. In timp ce Puck se zbenguia pe straturi, bătrîna se plimba, înfofolită într-o bizară mantilă violetă, străină de trecători, de animația trăsurilor și-a micilor tramvaie verzi care coborau pînă-n Midi, în acompaniamentul unui nesfîrșit cîntec de fierărie. Ori de cîte ori încercam să-mi fac o imagine exactă despre ea, mă gîndeam la teribila destăinuire pe care mi-o făcuse Thérèse, îi simțeam răsuflarea pe obraz: „E o țicnită!" și, pe dată, în reveria mea se amesteca ideea decăderii. Dar în sfîrșit, acum aveam să știu adevărul.

Bulevardul era pustiu. Lumina de iulie începea să se strecoare prin frunzișul zdrențuit al platanilor. Un muncitor traversă șoseaua pe lîngă poarta Namur și intră în fluviul de umbră albastră care curgea pe sub ramuri. O frîntură de soare, agățată de lădița cu unelte, îi dansa pe șold, scotea scîntei din șarpele de plumb înfășurat pe umăr.

Așezată pe o bancă, am căutat printre fișe pe cea a noii noastre locatare. Am descifrat-o dintr-o singură privire: *doamna Vermosin, Clémence, văduva Peyralda, Jules, rentieră, născută la Ostende, în 5 august 1840, sosind din Paris.* Asta era totul.

Așteptasem mult de la aceste rînduri trădătoare. Nu aflam nimic peste ceea ce știam de la Thérèse. E greu să ghicești ce zace într-un om. Crezi că l-ai prins, și iată-l cum se ascunde în dosul unor cuvinte, după un nor subțire de cerneală. Cu privirea tulbure, încercam să smulg acestor rînduri moarte o față vie, fiorul unei guri, ridurile pe care toate lacrimile unei vieți le-au scobit în jurul ochilor. Mă simțeam jefuită.

La picioarele mele, trăsurile alunecau spre Bois. Roțile lor mari sfîrîiau lin pe asfalt. Din cînd în cînd, cu o mișcare neașteptată, caii lucioși își întorceau capul, ca și cum ar fi gonit din calea lor fantomele care pluteau în ceața de vară.

Mi-am luat ghiozdanul și-am plecat.

Mama îmi spuse:

— Thérèse e bolnavă. Ai să-i duci tu ceaiul doamnei Peyralda.

Era cît pe ce să țip de uimire. Mi-am plecat ochii ca să nu mă trădez. Nu cumva se răzgîndește ? Nu. Mi-a întins tava și-a adăugat, cu vocea ei de pasăre rănită :

— Și vezi să nu-mi adormi pe-acolo. Doctorul Dumas ne-a spus că doamna Peyralda are inima foarte obosită.

N-apucă să termine, că eu eram pe scări. Palierul. Culoarul. Încă zece pași. Cu mîinile umezite de transpirație, mă agățam de tava care tremura. Am deschis ușa și m-am năpustit în cameră.

O voce scurtă, gîfîită, urcă dintr-un ungher al încăperii :

— Ah ! ne vizitează chiar fata domnului Pierre. Ia trage jaluzelele, drăguță.

M-am supus și, fără să vreau, m-am întors spre doamna Peyralda. Stătea pe divan, îngropată într-un morman de dantele negre. Din fața ei buhăită, ochii, ca două picături mari de plumb uzat, mă scrutau. Aveau o transparență ciudată și-i simțeam ațintiți asupra mea, duri, inumani. Le-am înfruntat strălucirea. Eram la vîrsta cînd nu ți-e frică de nimeni. În sfîrșit, am descoperit printre cutele rochiei sale un ghemotoc de lațe gălbui, iar pe acest ghemotoc, o mînă mare și umflată, pe care sclipeau cîteva inele îngropate între colaci de carne gălbejită.

— Voi lua ceaiul lîngă fereastră.

Mîna bolnavă îmi arătă masa.

— O ceașcă ici, cealaltă colo.

Erau două cești, două farfurioare, două lingurițe de argint. Thérèse nu mă mințise. Dar

mă miram că mama a putut accepta această extravaganță de necrezut. Vocea spartă a doamnei Peyralda spintecă tăcerea :

— Acum ajută-mă să mă ridic.

Scîrbită, mi-am înfipt brațul în mormanul de dantele. Boarfele ei răspîndeau un parfum greu, amețitor. Am apucat-o pe doamna Peyralda de umăr. Agățată de gîtul meu, se ridică, depuse pe parchet două labe uriașe, umflate de limfă și de sînge. Se tîrî pînă la măsuța de scris, luă de acolo o ramă aurită, pe care o așeză pe masă, lîngă dînsa.

În timp ce o serveam, îmi spuse cu asprime :

— Fetițo, l-ai uitat pe maestru. Unde ți-e capul ?

Înfricoșată, am umplut și a doua ceașcă. În timp ce doamna Peyralda ronțăia un biscuit, m-am îndepărtat pe furiș de masă. Fotografiile erau acolo ; împodobeau etajera și comoda. L-am recunoscut imediat pe omulețul bărbos despre care-mi vorbise Thérèse. Pictorul avea o barbă pătrată, retezată cu grijă, mai lungă decît a domnului Roth, inginerul neamț, care nu bea decît absint și vorbea cu o ură amestecată cu invidie despre Paris și lenea proverbială a franțujilor.

O fotografie mai mare decît celelalte îl înfățișa pe pictor în cămașă, în fața unei pînze. În prim-plan, întinsă pe un divan, o femeie zveltă și goală poza cu degetele împreunate deasupra capului. Trupul ei prelung și calm ilumina cu ampla lui parafă de carne partea de jos a cadrului. Nu văzusem niciodată o femeie goală.

Speriată și fermecată, priveam rotunjimea sclipitoare a sînilor, iar sub pîntecele de culoarea laptelui, umbra ușor bombată a sexului.

Doamna Peyralda înghiți o gură de ceai și își ridică spre mine privirea strălucitoare.

— Maestrul în atelier. Eram cel mai frumos model din Bruxelles. Nu o calică dintr-alea culese de artiști din grămadă, pentru un simplu studiu de mișcare, sau drapaj. Nu, ci un model adevărat. Să pozezi e o meserie grea ; modelul trebuie să ghicească ce așteaptă pictorul de la el, să se supună talentului său, să-l ajute să și-l descopere.

Vorbea fără un gest ; doar pleoapele ei grele cădeau brusc, apoi se ridicau. Obrajii, puhavi, i se colorau de plăcere sub masca de pudră. Mușcă dintr-o prăjitură. Cu gura plină de noroi gălbui, continuă :

— Inainte de a mă cunoaște, Peyralda era un pictor de duzină. Picta orice, subiecte religioase, portrete, naturi moarte. Imediat mi-am dat seama că avea geniu. Prietenele mele spuneau că-i un ratat. Tîmpitele ! Erau oarbe. Auzi, Peyralda un ratat ! Cînd susțineam că ar fi de-ajuns să mă ia drept model, ca să poată să-și dea măsura talentului, ele rîdeau de mine, umpleau lumea că-s nebună. Niște imbecile. Și totuși, așa s-a întîmplat. I-am pozat lui Peyralda și cu asta a început gloria lui. In trei zile a terminat *Loja teatrului din Viena*, cel mai bun tablou din Muzeul modern. Datorită mie, numai mie. Am vrut să ajungă celebru. A pictat regi, prințese. Toate curțile Europei îl invitau. Sînt patruzeci de ani de cînd trăim împreună.

Cu o mișcare neașteptat de rapidă, întoarse capul spre perete și întrebă :

— Așa-i, Jules ? Mărturisește că dacă nu m-ai fi cunoscut, n-ai fi pictat nici *Loja*, nici marea ta *Maternitate*. Dar portretul marchizei Pezzani, ți-aduci aminte ? Nu reușeai să plasezi brațul gol în prim-plan. Intr-un moment cînd marchiza lipsea, m-ai pus pe mine să pozez, și cîteva ore mai tîrziu semnai tabloul.

Vorbea cu un mort ; o știam, dar nu mă puteam abține să nu întorc capul spre această umbră.

— La Florența, locuiam împreună într-un palat de marmură albă. Aveam o droaie de servitori, un vizitiu, trei cameriste, toți credincioși, gata să moară pentru mine. Din patul nostru, în timp ce tu dormeai, vedeam aprinzîndu-se cununile chiparoșilor plini de greieri. Ador greierii, cîntecul lor trist și înflăcărat. Toată ziua ne-o petreceam în grădina adîncă și foșnitoare ca marea. Pînă la amiază, pozam goală sub măslini, în cea mai frumoasă lumină din lume. Acolo, la Florența, ai pictat acel *Christ arătîndu-se Mariei Magdalena* și *Femeia cu asfodele*. Ah ! ce fericită eram pe vremea aceea ! Aici totul e trist, murdar, noroios. Uite, copacii au și început să-și piardă frunzișul.

Ascultam înmărmurită acest torent de cuvinte în care se sfărîmau micile epave ale fericirii. Vocea ei urca, apoi, brusc, se sugruma, înecată

parcă de pasiune. Fraze sfîrîind de salivă se învălmășeau pe buzele ei înfrigurate.

— Iarna coboram spre sud. Mergeam la Neapole, la Palermo. Ca să scăpăm de toți paraziții, de toți rechinii care îi hărțuiesc pe marii artiști, ne ascundeam prin sate prăfuite, arse de soare. Eu te scăpam de ei, eu te-am salvat. Hai, scumpule, bea-ți ceaiul.

Se ridicase. Picioarele, umflate, i se înfundau în covor. Dintr-o dată, se aplecă spre Puck și izbucni în rîs.

— Așa-i, Puck, că numai datorită mie a ajuns stăpînul tău un mare pictor, cel mai mare pictor? Cel mai mare pictor!

Ori de cîte ori se apleca, javra lătra, sărea spre fața ei. Ea o respingea, rostogolind-o de la un capăt al fotoliului la celălalt. Potaia se punea pe picioare dintr-o zvîcnitură de șale și-și înfigea colții în aluatul mîinilor ei, sau o trăgea de dantelele mînecii.

Obosită, doamna Peyralda ridică în sfîrșit capul și mă privi cu atenție.

— Ia vino-ncoa', să-ți dau ceva.

Se răsuci pe picioarele-i greoaie, porni spre comodă, scotoci într-un sertar și reveni triumfătoare. Fața îi era scăldată de sudoare. Gîfîia.

— Uite, asta-i pentru tine.

Îmi întinse un colier de coral trandafiriu, dintr-acelea care se găsesc în orice dugheană din orașele italienești.

— E o bijuterie scumpă. Ți-o dăruiesc pentru ca să te obișnuiești să umbli dreaptă și să fii frumoasă.

Cu acest tezaur în pumnul strîns, voiam s-o zbughesc. Ea mă opri.

— Unde pleci? O clipă. Jules! Ia uită-te la ea, ce frumoasă e! Ai zice că-i un portret de Greuze[1]. Ar trebui să-ți pozeze. E adorabilă.

Am pretextat niște treburi urgente, lecțiile. Ea rînji.

— La ce-i bună învățătura? Nu te duce la nimic. Iubește și fii frumoasă. Asta vor bărbații. Ia pune-ți colierul.

Mi l-am pus. Genunchii îmi tremurau. M-am căznit să surîd.

Sprijinită de comodă, cu ochii plini de nebunie, doamna Peyralda mă contemplă. Plescăi din limbă.

— Răpitoare.

Apoi îmi făcu semn să plec, cu un gest brusc al mîinii.

Chiar în aceeași seară, doamna Peyralda îmi ceru colierul îndărăt, prin Thérèse.

August. Vacanța. Mama găsea că-s palidă.

— Copilul ăsta crește prea repede. Uită-te la ea, Pierre, ce slabă e.

Tata ridica din umeri.

— S-o vadă doctorul Dumas.

Doctorul a recomandat să fiu trimisă la țară. Mama m-a dus la o bătrînă mătușă din Campine. La Oostmalle. Nisip, pini, un cer imens pe care vîntul dinspre Marea Nordului risipea lîna scămoșată a norilor.

---

[1] ***Jean-Baptiste Greuze*** **(1725—1805), pictor francez remarcabil datorită scenelor de familie și portretelor sale.**

O carte citită după masă, în căldura înmiresmată de cetină, laptele ce trebuie să-l aduci de la o fermă pierdută într-un cotlon de pădure, gîzele pe care le urmărești printre ierburi și care, pe neașteptate, imită înțepeneala morții, toate astea îi ajung unui copil de 12 ani pentru a se închide într-un univers în care timpul nu mai are nici o valoare.

Într-o dimineață, în timp ce dejunam, factorul îmi înmînă o scrisoare. Mama mă anunța că expoziția arsese, iar doamna Peyralda e bolnavă.

Pe la jumătatea lui septembrie, cînd m-am întors la Bruxelles, Thérèse mi-a spus că doamna Peyralda e pe moarte. M-a tras după ea, pe culoar. Dindărătul ușii camerei trei se auzea un vaiet surd, sacadat, care urca, apoi se oprea, parcă secerat. Urma o foială îndelungă de stofe, după care vaietul reîncepea, retezat de lungi tăceri.

— Așa o ține toată ziua ; geme într-una. O biată bătrînă, asta-i. Vrei s-o vezi ?

Am refuzat, cutremurîndu-mă.

A doua zi, doctorul Dumas o anunță pe mama că totul e o chestiune de ore. Pulsul slăbea. Toată viața hotelului era suspendată de acest fir de sînge care abia își mai croia drum prin stratul gros de cărnuri moarte de mult. Ziua trecu. Seara, fata de la bucătărie abia intrase în schimb, cînd soneria zbîrnîi de cîteva ori.

Mama apăru înnebunită.

— Pierre, sună la trei.

Tata se năpusti pe scări. Eu, după el. Ușa rămăsese deschisă. Tata o apucase de umeri pe

doamna Peyralda și o scutura ca pe un copil care se sufocă. Camerista, îngrozită, întindea un pahar cu apă, îl punea jos, alerga prin cameră, gonea cîinele care sărea și urla în jurul stăpînei sale.

— Plapoma, trageți plapoma de pe ea, porunci tata.

O cutie de chibrituri se rostogoli din pat, o hîrtie alunecă printre bețele roșii risipite pe covor. Am pus mîna pe ea și-am ascuns-o sub batistă, în buzunarul șorțului. Doamna Peyralda horcăia.

Am fugit. Ajunsă la mine în cameră, mi-am examinat prada. Era o scrisoare cu un scris stîngaci, datată din 1870. Colțurile erau mușcate de flăcări. De ce o furasem ? N-aș fi putut spune. Știam doar că trebuie să fie vorba de o hîrtie importantă, de vreme ce ultimul gest al doamnei Peyralda fusese s-o distrugă. Tulburată, în pragul curiozității, o țineam strîns între degete. O citii dintr-o răsuflare :

„Draga mea Clémence, abia m-am căsătorit, ghicește cu cine ? Cu Mondane, da, cu micul Mondane. Eram sătulă de mizerie. Mondane nu va ajunge niciodată mare sculptor. Ei și ? E descurcăreț și lîngă el n-o să mor de foame. Asta contează. Mă consolez spunîndu-mi c-aș fi putut nimeri mai rău. De altfel, așa sfîrșesc toate modelele. Și tu tot aici ai să ajungi, ca celelalte.

Îmi scrii că Peyralda e un ratat, că-și petrece zilele mîzgălind tablouri care nu se vînd. Te plictisește. Ai vrea să-l lași. Să nu faci prostia

asta. Un sfat bun: păstrează-l pe Peyralda. Nu mai ești tînără. Și nu-ți bate joc de el prea tare. Mondane și prietenii lui spun că într-o zi va răzbate și va cîștiga bani grei. Pînă atunci, prefă-te că-l crezi un geniu. De altfel, nimic nu te oprește să-l înșeli cînd ai chef, proasto!

Un pup de la prietena ta Loulou."

Am rămas înlemnită de uimire, pălmuită parcă de duplicitatea acestei femei. Minciună, marea ei iubire. Minciună, devotamentul ei, acea intuiție a unui talent ignorat. Tacîmul maestrului, portretul pe care îl punea în fața ei în timpul meselor, totul nu era decît o odioasă înșelătorie. Aveam dovada. Doamna Peyralda nu era o biată bătrînă nebună, cum spunea Thérèse, ci o comediantă, o mincinoasă. Doamna Peyralda mințise. Nu numai o dată. Nu numai o zi, ci zi de zi, o viață întreagă. Ingrozită, descopeream un suflet de noroi. Eram gata să plîng. Mi-am dat seama că mai frămîntam scrisoarea ei între degete. Am rupt-o, am călcat în picioare bucățile de hîrtie și-am alergat la baie; am lăsat să-mi curgă apă pe față și pe mîini, ca să mă spele de fantomele bătrîne ale acestei jalnice vieți măsluite.

LINGĂ SIQUEROS

DIN ADINCUL sierrei, lumina violetă înainta spre ei, devenea mai sumbră, mai groasă, pe măsură ce coborau valea de-a lungul zbîrciturii albe, scobită de șosea în coasta muntelui încă luminat de soarele care se rostogolise între cele două piscuri, în jurul cărora se îngrămădeau colinele. Singur, ciudat, automobilul cobora prin acest peisaj stîncos ca un obiect dintr-altă lume. Duduitul motorului se izbea de falezele verzui ale defileurilor, acoperind basul neîntrerupt al tunurilor, gigantic tam-tam ce obseda Madridul. Războiul era uitat. Manuel ridicase capul. Sus de tot, pe cerul de un albastru-străveziu, nori mici destrămați, ca niște așchii de sticlă, se întindeau spre Torre Laguna. Liniștea văii i se păru suspectă. Plecă capul, căutîndu-și *parabellum*-ul care zăcea la picioarele sale.

— Mîine va fi frumos, spuse Antonio fără să piardă șoseaua din ochi.

— Va fi frumos, repetă Manuel, pe care nu-l interesa nici timpul de mîine, nici de mai tîrziu, pe lumea asta sau pe cealaltă, ci se întreba unde se va putea adăposti dacă franchiștii ar începe să tragă în ei din ascunzișurile muntelui. Se

aplecă în afara mașinii și încercă să repereze pata ruginie a cantonului la care trebuiau să se oprească. Nu văzu nimic. Intunericul începea să inunde adîncul defileului. Ca niște dîre de oseminte, torentele secate se pierdeau în haosul de piatră, și muntele își punea masca dușmănoasă a nopții.

— Uite colo, spuse Antonio.

Sub ei, așezat pe marginea șoselei, printre stînci și copaci, intact, cubul casei respira, cruțat de război ca printr-o minune. Incă vreo cîteva meandre și vor ajunge. Brusc, muntele se mînji cu o cerneală groasă. Soarele nu mai lumina decît spinarea colinelor. Apa cerului rămînea limpede, strălucitoare, ca un lac închegat. Manuel avu pe neașteptate revelația că între destinul omului și măreția impasibilă a naturii nu există nici o legătură.

Antonio stopă în fața porții. Manuel își culese *parabellum*-ul din fundul mașinii. De aici înainte șoseaua devenea periculoasă; o controlau cînd republicanii, cînd naționaliștii, care ocupau cîteva poziții pe munte și-a căror artilerie mătura șoseaua pe o lungime de cîțiva kilometri. Căpitanul le-a interzis să depășească acest punct. După ce vor controla dacă linia telefonică n-a fost tăiată, urmau să instaleze un mic post de comandă pe care îl vor ocupa republicanii, pentru a-i scoate pe franchiști din bîrlog.

Manuel sări din automobil. In pragul casei apăru un bărbat gălbejit, înfricoșat, cu o lucire buimacă în priviri. In ciuda întunericului, paloarea chipului său îl uimi pe Manuel. Groaza

îi lungea fața. Toată ființa lui era stăpînită de o frică animalică pe care nu încerca s-o ascundă. Ridică mîna, o lăsă jos înainte ca Manuel să fi putut prinde semnificația gestului său și rămase mut, țeapăn, în cadrul negru al ușii. Cu pistolul-mitralieră sub braț, Manuel înaintă spre dînsul, gata să tragă, dar știind că nu se va întîmpla nimic, că această casă încă nu fusese ocupată de franchiști.

— *Salud*, spuse Manuel.

— *Salud*, răspunse cantonierul.

Cele două cuvinte înnodate în noapte risipiră spaima. Omul păru în fine liniștit. Manuel îl simți cum se destinde, se dezmeticește, și asta risipi propria lui spaimă. Se apropie mai mult, ținîndu-și mai departe *parabellum*-ul sub braț. Inainte de-a trece pragul, ezită un moment, apoi intră. In spatele mesei luminate cu un muc de lumînare, stătea o femeie. Manuel încercă iar senzația aceea neplăcută de spaimă pe care o resimțise sărind din Ford, o groază nebună pe care pînă atunci n-o cunoscuse. Simțea spaima coborînd într-însul, amestecîndu-i-se în sînge, molipsindu-i fiecare gînd. Străbătu toate încăperile, ieși afară și-l chemă pe Antonio.

— E-n ordine, poți veni.

Il ajută să scoată materialele din automobil și să le transporte în casă.

Aflînd pentru ce au venit, cantonierul intră în panică. Manuel își dădu seama că omul se temea să nu se compromită, să nu fie tîrît cu sila în războiul acela de neînțeles care însîngera Spania. Ii privea cum vin și pleacă, ca și cum ar

fi fost străin de tot ce se întîmpla, dar atent, și-n ochii lui mici, negri ca antracitul, sticlea un fel de aviditate. Un rictus pe care nu izbutea să și-l ascundă îi strîmba gura, dînd feței sale o expresie dureroasă. Din cînd în cînd, cu un gest lent și mașinal, parcă detașat de el, netezea părul femeii, dar fără a-i slăbi din ochi pe Antonio și Manuel, care îngrămădeau materialele în camera alăturată. Stăteau acolo, femeia pe scaun, el în picioare la spatele ei, pironiți parcă de frică. Ori de cîte ori trecea prin fața lor, Manuel se simțea supravegheat de aceste două ființe, teribil de apropiate, în ciuda urii pe care o secretau, solemnizate de groază și de întuneric.

Antonio și Manuel ieșiseră. Răsuflarea caldă a vîntului le aducea aromele secrete ale nopții. Înspre Madrid, cerul vibra ca o gigantică tobă. Ascultară bătaia sacadată a tunurilor. Cu picioarele înfundate în pietriș, cu capul ridicat spre stele, tăceau. Deasupra lor, satele eroice, dîrze ațîțau focuri în înaltul muntelui. Manuel încercă să le recunoască pe cele de la ferma sa, dar casele din Siqueros erau ascunse în scobitura îngustă a unei văi de pămînt fertil. După toate primejdiile bătăliei care continua acolo, singurătatea i se păru ciudată și sfîșietoare. Războiul nu se lăsa uitat atît de ușor. Avu poftă să fumeze. Îi dădu lui Antonio o țigară, îi întinse foc, apoi luă și el una.

— Va să zică, ne despărțim ? spuse Antonio.

— Da. Pe mîine, răspunse Manuel.

— Cum crezi. Eu te aștept.

— Pînă să pleci, sînt înapoi. Gîndește-te, e atîta timp de cînd nu l-am văzut pe bătrîn. Nici nu știu dacă mai trăiește. Cred că fasciștii au trecut pe-acolo.

— Vezi mai ales să nu mă bagi la apă. Dacă se află cumva treaba asta, intrăm amîndoi la răcoare. O să-i spun cantonierului că ai plecat în recunoaștere. Ia mașina.

— N-are rost ! Într-un ceas sînt acasă. Fii pe pace, înainte de răsăritul soarelui sînt înapoi.

— Ai grijă să nu te cureți pe drum, spuse Antonio rîzînd. Ar fi idiot !

Manuel își arătă *parabellum*-ul.

— Și asta ?

— Bine. Te aștept pînă-n prînz. Și-acum, șterge-o.

De îndată ce aflase că vor fi trimiși să instaleze acest post între Altagracia și San Miguel del Campo, Manuel se gîndi la tatăl său. Bătrînul nu voise să-și părăsească ferma și ogoarele. Manuel nu-l mai văzuse de un an, de cînd venise la Siqueros după nevastă-sa și după copii, pentru a-i duce la Madrid. Și un an e mult, mai ales în timp de război, mult și greu de trecut prin sita vieții. De la șosea pînă-n Siqueros erau numai șase kilometri. Un drum pe care îl făcuse de sute de ori cînd mergea la tîrgul din San Miguel și pe care l-ar fi putut nimeri cu ochii închiși.

Mergea întins. Totul părea calm în această parte a frontului. Pe munte, franchiștii controlau două sau trei drumuri, dar atîta timp cît

3—2175

va dura bătălia Madridului toată activitatea lor se va mărgini la simple hărţuieli.

Cu fiecare pas făcut, Manuel avea impresia că îndepărtează întunericul ca pe-o cortină de catifea. Panta pe care cobora nu era luminată de lună, dar în faţa lui cărarea avea o culoare albicioasă. De partea torentului secat, o umbră groasă tivea marginea drumului. De cealaltă, se ghicea stînca după rezistenţa imperceptibilă a întunericului.

Curînd, recunoscu un trunchi de eucalipt, un perete de şist, o parte de balustradă. Totul era neschimbat ; războiul nu reuşise să distrugă nimic din ceea ce fusese aici dintotdeauna. Ferma trebuia să fie pe aproape.

O văzu, izolată de cătun, printre măslini, la poalele falezei care o apăra de vînturi. Luna se ridicase, măturînd cu lumina ei moartă faţa înclinată a muntelui. Pentru prima dată de cînd îl părăsise pe Antonio, Manuel simţi ghimpele îndoielii. Nu se zărea nici o lumină. Satul părea părăsit, neatins, dar pustiu. Numeroase ogoare fuseseră cosite, chiar şi cele din susul muntelui, care nu se coc decît cu vreo cîteva săptămîni mai tîrziu. Manuel privea cu aviditate. În jurul său, totul era neînchipuit de calm. În clipa aceea, recunoscu mirosul pămîntului ars de soare, o zi întreagă, acela, mai dulceag, al smochinilor, foşnetul neobosit al plantelor şi-al ierburilor uscate, răsuflarea liniştită a nopţii colcăind de stele. Îşi şterse fruntea şi porni înainte. Paşii săi răsunau pe cărarea pietruită care ducea la fermă.

O lumină străluci la fereastră, şi Juan Pacheco apăru în dreptunghiul negru al uşii.

— *Salud*, eu sînt, spuse Manuel.

— *Salud*, răspunse tatăl său. Ştiam.

Bătrînul rămînea în picioare pe prag, ca şi cum s-ar fi temut să iasă, să se arate, să păşească prin lumina albă pe care luna o revărsa pe drum. Se ţinea drept şi îşi privea fiul. Dintr-o dată, în imobilitatea tatălui său, Manuel găsi aceeaşi groază pe care o observase şi la cantonier. Îşi dădu seama că şi aici pe munte, ca şi în vale, toţi aceia de care războiul n-avea nevoie, bătrîni, femei, copii, trăiau în aşteptarea morţii. Nu ştiau dincotro va veni această moarte, pe ce drum va apare, nici în ce zi, dar ştiau că va sosi, pentru că totul murea în jurul lor, şi noapte de noapte puteau vedea sate arzînd. Aşteptau. Nici nu îndrăzneau să se mişte ; un pas la stînga sau la dreapta era de-ajuns ca să mori sau să scapi.

Cînd Manuel, întorcîndu-se de pe front, îi spusese tatălui său şi lui Pilar că venea după ei, pentru a-i lua la Madrid, bătrînul Pacheco refuză să plece din Siqueros. Cine va mai semăna grîul dacă toţi îşi părăsesc ogoarele ? La ce bun să fugi ? Înălţase din umerii lui slabi. Oricum, moartea te ajunge întotdeauna din drum.

În timp ce se îmbrăţişau, tatăl întrebă :

— Ceilalţi trăiesc ?

Manuel îi recunoscu cu greu vocea stinsă, retezată parcă de trupul acela mare şi ţeapăn care îi apăsa pieptul.

— Da. Vii cu toţii. Ultima oară i-am văzut acum patru luni, la Madrid, într-o permisie.

Intrară în casă. Bătrînul aprinse o lumînare înfiptă în gîtul unei sticle.

— Aşa-i războiul.

— Da, aşa-i, răspunse Manuel.

Prin vocea bătrînului răzbătea o nesfîrşită oboseală, vaierul unui om rănit.

— Am nişte vin, să bem.

Juan Pacheco aduse o sticlă din bufet, puse două pahare pe masă, le umplu şi se aşeză în faţa fiului său. Manuel îşi privi tatăl aşa cum nu-l mai privise niciodată. Bătrînul părea distrat, indiferent. Cu mîinile atîrnînd între genunchi, cu umerii aplecaţi înainte, începuse iar să viseze aşa cum visa desigur înainte de sosirea fiului său, cum visa probabil în fiecare seară în ferma lui pustie. Manuel bău un pic de vin, aşeză paharul, îşi plimbă mîna pe masă. O cumpărase cu o lună înainte de căsătorie de la un tîmplar din Plaza Mayor, o dată cu scaunele şi cu bufetul. Pilar a ţinut să-l însoţească la Madrid, ca să le aleagă. Prăvălia tîmplarului mai era în picioare, dar geamurile sparte ale vitrinei fuseseră înlocuite cu scînduri. Întotdeauna cînd Manuel era în permisie, Pilar făcea în aşa fel încît să treacă împreună prin faţa magazinului şi-i vorbea apoi pînă seara despre mobila lor, despre cîmpurile şi oamenii din Siqueros.

— Pilar regretă ferma, spuse Manuel. O să fie fericită cînd va afla că te-am văzut, că nimic nu s-a schimbat. Am să-i scriu.

Juan Pacheco îşi deznodă mîinile.

— Da, să-i scrii. Dar vezi tu, fără ea aici asta nu mai e fermă. Ştiam că tu vei veni. Presimţeam, o spunea ceva din mine. De-o săptămînă încoace te aştept, nu mai dorm, toată noaptea mi-o petrec în picioare ca să te văd urcînd din vale, să fiu acolo ca să te primesc. Cînd luna-i sus, se vede de aici şoseaua Madridului. Nu m-am înşelat, iată-te. Îmi pare bine.

Mişcă buzele de cîteva ori, ca şi cum ar fi vrut să adauge ceva, dar tăcu. Şi din nou, tot amarul vieţii arse pieptul lui Manuel.

— Băieţii cresc, spuse el, pentru a opri tăcerea să se aştearnă peste gîndurile lor încă nespuse. Cînd se va termina cu porcăria asta de război, ne vor putea ajuta la cîmp.

— Da, cînd se va termina cu războiul, spuse Pacheco fără convingere.

Manuel îşi dădu seama că tatăl său nu credea că se vor mai întîlni vreodată cu toţii la Siqueros, într-o zi cînd nu va mai fi război, şi se simţi dintr-o dată stîngaci şi oarecum vinovat pentru toată această disperare, pentru tăcerea dureroasă care se îngroşa între ei. Întrebă :

— Şi cîmpul ?

— Grîu-i frumos, răspunse Juan. Peste cîteva zile, cînd va fi copt de-a binelea, secer. Dacă n-ar fi războiul ăsta, am duce-o bine. Ai văzut ? Guerena a şi secerat. Şi Hernandez. Prea degrabă. Într-o dimineaţă au terminat. Voiau să strîngă toată recolta înainte de-a părăsi satul, să nu lase nimic în urma lor. Ziceau că franchiştii urcă spre Siqueros şi pîrjolesc totul. Eu am rămas. N-ai dreptul să-ţi părăseşti ferma numai pentru că ţi-e frică. În ziua următoare au sosit franchiştii. Două camioane pline cu soldaţi.

Nişte mucoşi. Nu ţărani, nici pomeneală ; *señoritos*[1]. Ştii ce vreau să spun. Cînd s-au oprit camioanele în vale, am ieşit din casă. Falangiştii au venit la mine, au scotocit prin toată ferma şi după asta m-au silit să merg cu ei în percheziţie, la ceilalţi. Cîntau şi urlau. Erau fericiţi că se războiau. Cînd au văzut că Guerena şi Hernandez fugiseră, le-au aprins hambarele. Ca să-i pedepsească pentru că-s laşi, striga comandantul lor. Ii priveam : de mine uitaseră. Dintr-o dată, văzînd că-s tot acolo, m-au întrebat : „Şi tu ai de gînd s-o ştergi ?" Le-am răspuns că eu rămîn, că războiul nu-i treabă de ţărani. Au rîs şi s-au urcat iar în camion.

Manuel venise la Siqueros ca să vorbească cu totul altceva decît despre război, şi iată că în fiecare frază rostită de tatăl său găsea tot războiul. El atrăgea ca un monstruos magnet toate gîndurile oamenilor, falsifica sensul vieţii, îi dădea un straniu sentiment al inutilităţii. Totuşi, bătrînul Pacheco nu îmbătrînise mai de loc, dar un fel de umilinţă îl rodea pe dinăuntru ca o rugină. Manuel se ridică.

— Aş vrea să văd ogoarele.

— Aşa, în toiul nopţii ?

— Da, chiar acum aş vrea. Peste cinci ore trebuie s-o pornesc iar la drum. Jos mă aşteaptă Antonio. Risc foarte mult dacă nu-s la canton înaintea zorilor. De altfel, cu luna asta vezi ca ziua. Hai să mergem.

---

[1] Forma diminutivă de la *senor* (spaniolă) — domnişori.

Juan Pacheco îl opri.

— Stai pe loc. S-ar putea afla prin apropiere, ca-n seara trecută. Vin în haite, ca nişte lupi. Ies eu mai întîi, să mă uit. E mai prudent. Eu le cunosc obiceiurile şi sînt şi obişnuit. Mă întorc îndată. Cît să dau un ocol. Dacă-i linişte, te chem.

— Bine, spuse Manuel.

Juan stinse lumînarea cu două degete, apoi dispăru în noapte. Manuel îl auzi depărtîndu-se, coborînd drumul pînă la primii măslini. In picioare, pe întuneric, asculta. Cu gîndul, încerca să-şi urmeze tatăl în jurul fermei, în spatele hambarului, pe cîmp. Işi dădu seama că bătrînul, cîndva atît de sprinten, tîrşeşte acum picioarele. Espadrilele lui hîrşîiau prundişul drumului. O clipă se opri, apoi porni iar. Se întorcea spre casă. Impinse uşa, spunînd cu voce înăbuşită :

— Poţi veni.

Manuel ascultă. Coborî cele trei trepte ale pragului, simţi stînca, iar aerul nocturn, cald, înmiresmat cu toate aromele ierburilor, îi umplu pieptul. Ideea să vadă cîmpurile îi venise brusc, ca o poftă de copil bolnav. Şi iată-l păşind acum alături de tatăl său, sub ploaia de lumină palidă a lunii ce şiruia în jurul lor, zvîrlindu-le sub tălpi umbrele copacilor, sparte de taluz.

Lăsară în urmă drumul, tăind-o de-a dreptul prin păşunea parcă văruită cu lumină. Bătrînul Pacheco mergea înainte. Străbătură astfel, fără o vorbă, cei trei sute de metri care îi despărţeau de ogoarele îmbucătăţite, înfipte în munte, sfîşiate de stînci. Ici grîu, dincolo secară, mai de-

parte iar grîu. Măslinii se etajau pe palma lată a colinei. Un sol zgîrcit. Cele mai bune pămînturi erau ale unui bancher din Segovia. Hectare și iar hectare, împrejmuite cu un zid scund de piatră, care alerga de-a lungul spinării sierrei. După război se vor schimba multe; aceste pămînturi care putrezeau, părăsite, mușcate de bolovani, vor fi împărțite țăranilor. Bătrînul Pacheco visa cu voce tare sub minunatul clar de lună, și Manuel îi recunoștea în sfîrșit vocea aspră și calmă. Acum era liniștit, tatăl său nu se schimbase.

Se opriseră în fața lanului întins de grîu. Pacheco smulse un spic, îl strivi și-l adulmecă.

— Se coace bine, spuse el. Încă vreo două, trei zile și secer.

— Dacă te mai lasă fasciștii.

Juan nu răspunse. Își privea cîmpul tot răsucind spicul în palmă. În sfîrșit păru să priceapă aluzia lui Manuel.

— De ce să mă ucidă ? Mă cunosc, știu și ei că numai eu am mai rămas la Siqueros și încă n-am secerat. Recolta nu trebuie să se piardă. Cine va mai face grîu, dacă s-apucă să ucidă țăranii ?

Mai mirosi o dată boabele pe care le păstrase în pumn, apoi le aruncă în fața sa, în noapte. Ce sigur era de el, orbit de liniștea înșelătoare ce domnea în acest colț de sierră ! Manuel era convins că tatăl lui simte o mîndrie ascunsă că-i singurul care a rămas la Siqueros. Această vanitate de bătrîn te ducea cu gîndul la un pariu de imbecili. Cît timp ferma și ogoarele îi scăpau neatinse, mersul lumii nu se schimba pentru el.

Avioanele germane bombardau Madridul noapte de noapte, femeile și copiii din Estramadura erau uciși, sate întregi ardeau în Asturia, iar pe el toate acestea nu-l priveau. Poate că trebuia să le vezi pentru a înțelege cîtă grozăvie cuprindeau. Seninătatea bătrînului îl exaspera.

— Crezi, așadar, că războiul te va ocoli ? Că fermele astea nu vor putea fi bombardate și incendiate, că fasciștii vor cruța satul ? Doar nu-ți închipui cumva că vor face o excepție cu Siqueros ?

— Nu-mi închipui nimic. Îți spun doar că războiul nu-i o treabă de țărani, că grîul copt trebuie strîns. Eu sînt țăran și aștept să se coacă grîul și să-l secer. Asta-i ! Foarte simplu. Adevărul e întotdeauna simplu. Și ăsta-i adevărul. Războiul nu-l schimbă.

— Atunci, nici o nădejde să vii cu mine la Madrid ?

De cînd luase hotărîrea de-a urca pînă sus la Siqueros, Manuel nu se gîndise o clipă că îi va propune tatălui său să părăsească satul. Știa că Juan va refuza. Și totuși îl privi pe bătrîn cu o speranță nebunească.

Juan Pacheco se întoarse spre el.

— La Madrid ? N-am ce căuta la Madrid, rosti el încet. Privește ogoarele. Dacă ești un țăran adevărat, îmi vei da dreptate. Acum e timpul să ne întoarcem și să ne culcăm.

Tot răsucindu-se în pat și încercînd să adoarmă, Manuel își revăzu tatăl, aplecat pe marginea cărării, smulgînd un spic și frămîntîndu-l în pumn. Era încă surprins de dragostea cuprinsă

în acest gest. Trăise mereu alături de tatăl său, dar nu-și amintea, din lunga lor conviețuire, nimic care să trădeze asemenea patimă. Să fie oare singurătatea cauza acestei slăbiciuni ? Nu, nu era cu putință. Doar un om ca tatăl său nu se schimbă cu una cu două. Manuel se întrebă atunci dacă războiul nu-l transformase de fapt pe el, asprindu-l, înstrăinîndu-l de pămînt. Poate că pentru el recolta nu mai avea aceeași semnificație ca pentru tatăl său. Se strădui să se gîndească la altceva, la Pilar și la copiii săi, aflați în Madrid, care, în noaptea asta frumoasă cu lună plină, dormeau prin cine știe ce pivniță mucedă, la Antonio, cu care se va întîlni iar în casa cantonierului, cînd zorile vor atinge muntele. Peste cîteva ceasuri se va întoarce în război, în războiul care trebuia dus pînă la capăt pentru a dobîndi în schimb liniștea și fericirea. Numai cu acest preț țăranii vor fi liberi. Ce frumoasă va fi viața atunci în bătrîna Castilie ! Își lipi umărul de pernă, închipuindu-și că doarme lîngă Pilar, și, în joacă, pentru a simți trupul proaspăt și fraged al femeii sale, întinse mîna sub pătură și adormi.

Manuel se trezi. Cineva îl strîngea de braț și-l chema, repetîndu-i numele în șoaptă. Se ridică în capul oaselor și-l recunoscu pe tatăl său în întuneric. Își aminti că dormea acasă, în patul lui, la fermă.

— Gata ? întrebă el.

— Încă nu, șopti Juan. Dar trebuie să pleci Vin franchiștii. I-am zărit adineauri pe munte,

din pod, unde stăteam la pîndă. N-aveam liniște ; ceva mă împiedica să dorm și-atunci m-am urcat acolo și i-am reperat. Vin dinspre Mendoza. Două mașini. Doar ei pot umbla așa, la ora asta. I-o fi înștiințat cineva că ești aici, căci pe partea asta n-au venit încă niciodată.

Manuel sări din pat.

— Ticăloșii ăștia nu mă puteau lăsa să dorm în pace ?

Își strînse *parabellum*-ul și bereta.

— Vrei să-i vezi ? îl întrebă Juan. Ai să-ți poți da seama pe ce drum o apucă.

Gravitatea tatălui său îl surprinse pe Manuel. Pricepu că bătrînul nu se înșală.

— Să urcăm, spuse el. Ai dreptate ; am să-mi dau mai bine seama.

Privind prin ferestruică, Manuel nu văzu la început decît minunăția clarului de lună scăldînd tot muntele. Exploră pe rînd toate cotloanele peisajului. Drumurile dintre sate desenau uriașe bucle albe, aproape străvezii, care treceau peste rîpe, vărgau stîncile și se pierdeau mai departe, în vale. Nu observă nimic anormal.

— Acolo, spuse Juan Pacheco, mai jos.

Apăsă cu palma pe ceafa lui Manuel, silindu-l să se plece pe fereastra deschisă.

— Acuma vezi ?

Chiar la poalele colinei, printre uriașele blocuri de stîncă înfipte în sol, Manuel văzu mișcîndu-se un grăunte negru ; apoi, ceva mai departe, altul. Urcau pe artera șoselei, ca niște bacili. Cîinele începu să urle, presimțind primejdia. Juan înjură. Recunoscîndu-i vocea, potaia tăcu.

— Pe partea asta n-au venit încă niciodată, repetă Juan. Am vrut să-ți arăt. Acum îți dai seama cum stau lucrurile și știi ce ai de făcut.

— Da, văd. Cele din fund, pe stînga, nu-s luminile din Altagracia? întrebă Manuel. Arătă cu brațul întins cîteva luminițe atît de firave sub nebunia clarului de lună, că te și mirai să le vezi pîlpîind pe munte la ora aceea.

— Da, e Altagracia. Și dincolo San Miguel.

— Bine, bine, mormăi Manuel. Văd.

Coborîră din pod și ieșiră afară. Paloarea lunară mustea printre pietre și tufe. Uneori se poticneau de cîte o piatră care o pornea la vale. Se auzea rostogolindu-se, sărind și urmîndu-și apoi căderea în adîncul tenebrelor. Aproape că îi puteai urmări drumul pe scoborîșul colinei.

Bătrînul Pacheco își însoți fiul pînă la drum. Se opri, îi atinse umărul și repetă:

— Ciudat. Pe partea asta n-au venit încă niciodată. Nu mai pricep nimic.

În vocea lui tremura o neliniște.

— Aiurea! Vedem noi, spuse Manuel, gîndindu-se la drumul pe care s-o apuce pentru a ajunge la Antonio fără să-i întîlnească pe franchiști.

Ajunseseră la capătul cărării și stăteau alături, dintr-o dată mirați că momentul despărțirii a și sosit, îngrijorați și încurcați, nemaiștiind ce să-și spună cînd, de fapt, erau atîtea lucruri pe care nu apucaseră să și le împărtășească.

— Aici trebuie să ne despărțim, spuse Juan.

— Da, făcu Manuel. Și adăugă după o clipă de ezitare, ca și cum ideea care îl frămîntase tot timpul i-ar fi revenit pe neașteptate: De ce nu

vii cu mine la Madrid? Antonio e un tovarăș. Am să-i explic. Așa n-o să-mi mai fac griji. Pilar o să se descurce cu locuința. La Madrid te descurci întotdeauna. Dacă vrei, te iau cu mine chiar în noaptea asta.

Juan își apucă fiul de umeri, îl privi grav și scutură din cap.

— Nu. Dacă plec eu cine se va ocupa de fermă?

Rămaseră un timp față în față, fără să-și vorbească, legați parcă prin tristețea puternică și ciudată care răsărise brusc între ei. Bătrînul Pacheco vorbi din nou:

— Nu uita să mai vii cînd vei putea. Și spune-i lui Pilar că va găsi casa așa cum a lăsat-o. Totul va fi întocmai ca pe vremuri, ca înainte de război.

Tot timpul păstrase mîinile pe umerii fiului său.

— Acum trebuie să plec, spuse Manuel. *Adios!*

— *Adios!* repetă Juan și-și lăsă brațele să recadă de-a lungul trupului. Nu mai putea face nimic pentru fiul său, nici măcar să-l rețină fără să-i primejduiască viața. Războiul îi despărțea încă o dată.

Manuel începu să coboare grăbit spre vale. Înainte de-a dispare, se mai întoarse și ridică brațele. Bătrînul țăran privi drumul pustiu, văruit de lună, apoi își frecă obrazul cu palma și porni spre ferma în care cîinele urla smucindu-se din lanț.

O dată ajuns la torentul secat, Manuel se simţi în siguranţă. Cît timp va umbla pe fundul acestei crăpături care spintecă muntele, va fi la adăpost. Nimeni nu s-ar aventura prin acest haos de stînci şi rădăcini. Ii cunoştea trecerile cele mai ascunse, palierele, şi se strecura cu uşurinţă prin labirintul subteran al acestui gigantic făgaş. Se opri şi n-auzi decît şuierul uşor al vîntului, apoi porni iar printre stînci. Imediat după ce franchiştii vor trece podul care leagă cele două buze de piatră ale torentului, va ieşi din hîrtoape şi-o va tăia de-a dreptul pe cărările ce duc spre canton. In fiecare clipă era silit să escaladeze baraje de piatră; *parabellum*-ul îi stînjenea mişcările. Ca să-şi mai tragă răsuflarea, se sprijinea de zidul stîncii şi asculta. Era acelaşi foşnet al vîntului alunecînd pe pereţii rîpei şi printre frunze. Se aşeză pe un bloc de silex. Din înaltul sierrei, tăcerea se rostogolea în albia torentului şi, dintr-o dată, Manuel avu sentimentul ameţitor al singurătăţii depline. Işi trecu *parabellum*-ul în bandulieră şi porni iar. Curînd îl va regăsi pe Antonio şi totul va fi din nou foarte simplu.

La început n-a fost decît o nelinişte în văzduh, o rumoare ce-a încreţit noaptea, dar oricît de stinsă ar fi fost, Manuel o recunoscu: un duduit de motor, apoi altul, rău acordate pentru că automobilele se aflau desigur departe unul de celălalt. Se apropiau. Farurile se plimbară pe coline, se răsuciră şi se pierdură în vid.

O bună bucată de timp, Manuel rămase încremenit pe fundul torentului, apoi urcă povîrnişul. Se agăţa de colţurile stîncilor, se căţăra încordîndu-şi braţele. *Parabellum*-ul îi bătea şalele. Sus pe malul torentului se odihni puţin şi apoi porni iar. Intr-o jumătate de oră se va întîlni cu Antonio. Drumul pînă la canton îşi desfăşura meandrele uriaşe de pietriş gălbicios. Noaptea era pe ducă, şi colinele Siquerosului se albeau treptat. Ziua se pregătea să răsară, pămîntul sorbea lumina cenuşie ce hoinărea pe creste.

Manuel se opri. De vreo cîteva minute auzea pe drum, în faţa lui, un zgomot de paşi. Intîi crezuse că-i ecoul, dar acum era sigur că vine cineva în întîmpinarea lui. Vreun ţăran care se întorcea pe munte, la gospodăria sa. Escaladă povîrnişul şi se piti printre tufele de pomişor. Din locul în care se afla l-ar fi putut doborî dintr-o lovitură pe cel care venea şi-ai cărui paşi umpleau tăcerea. Manuel dorea să apară odată. Smulse o frunză de smochin şi-o mestecă în gură. Pe drum paşii se apropiau. Un bătrîn înalt, cu braţele întinse înainte, ca un lunatic, venea spre el. Manuel văzu că e cu mîinile goale. Nici o armă, nici măcar un toiag. Peste cămaşa a cărei mînecă sfîşiată flutura ca o aripă ruptă şi murdară, era încins cu o centură soldăţească. Gura făcea o spărtură de umbră pe faţa ridicată spre cer. Manuel sări în drum şi-i aţinu calea.

— Incotro, moşule?

Omul scutură braţul, arătă drept în faţă un punct pe munte, un cătun pierdut.

— E război acolo, spuse Manuel.

Bătrînul se opri, își prinse la loc gulerul zdrențuit al cămășii. Avea o privire fixă, inexpresivă, ca de statuie, dar zbîrciturile adînci îi prefăcuseră fața într-o mască dureroasă.

— Peste tot e război, spuse el. Mă întorc sus, la ferma mea.

Manuel nu încercă să-l oprească. Cine ar putea spune unde va fi mai ferit de moarte, aici, sau acolo, în ferma lui ? Țeapăn, solemn, cu ochii tot spre cer, necunoscutul porni iar la drum. Manuel n-ar fi crezut niciodată că privirea unui om poate fi atît de absentă. Și astfel de oameni răzlețiți, goniți de război existau cu miile, iar războiul îi împingea mereu, tot mai departe.

Regăsi cantonul după cotitura drumului. Peste cîteva minute, îl va revedea pe Antonio. Grăbi pasul. Abia acum își dădea seama de primejdiile acestei escapade pe munte, în toiul nopții. Dar totul se terminase cu bine. Încă puțin și Antonio va putea fi liniștit. Ușa casei era deschisă. Sigur că Antonio s-a sculat și, în așteptarea lui, s-a apucat să adune materialele și să le care în mașină. Lumina tînără a zorilor șiruia de pe coline și-o nouă zi de război începea în ciripit de păsări și freamăt de frunze. Peste cîteva ore, vor fi iar la Madrid.

Ocolind gardurile vii de smochini, Manuel intră în casă. La început nu văzu nimic ; odaia era cufundată încă în noapte, dar tăcerea care domnea înăuntru îl împiedica să înainteze. Își lipi *parabellum*-ul de șold. Nici un zgomot. Își auzea respirația și asta îl enervă. Stătea încremenit în fața misterului din întuneric, neștiind ce așteaptă. Aprinse lanterna, lumină masa pe care se aflau o sticlă de vin și trei pahare încă pline. Fîșia luminoasă scotoci încăperea, se plimbă de-a lungul pereților, descoperi o grămadă de boarfe, și Manuel recunoscu, prăbușite unul peste altul, cadavrul cantonierului și-al soției sale, unite prin moarte ca niciodată în viață. Îngrozit, răcni :

— Antonio ! Antonio !

Fără să mai aștepte răspunsul lui Antonio, Manuel trecu în cealaltă odaie. Antonio era acolo, așezat pe un scaun, în mijlocul camerei. Mort, firește.

— Nu, nu ! strigă Manuel. Nu voia să creadă că Antonio a fost torturat. Il legaseră cu sîrmă de alamă desfășurată dintr-o bobină mare de lemn, care se rostogolise într-un colț. Mîinile-i erau legate pe după speteaza scaunului, capul răsucit atîrna peste umăr. Avea ochii holbați și sticloși ; globul alb, dat peste cap, dădea feței o expresie buimacă. O șuviță de sînge scurs dintre buze pornea de la colțurile gurii și se pierdea pe piept.

Îngenuncheat, Manuel încercă să dezlege cablul cu care era înfășurat Antonio. De cîte ori trăgea, sîrma tăia carnea și mai adînc. Manuel ieși s-aducă niște foarfeci din cufărul mașinii. Inconjură casa. Automobilul dispăruse. Pricepu atunci ce era cu a doua camionetă pe care o văzuse trecînd pe pod. Totul se lămurea. De aci porniseră franchiștii care urcau spre Siqueros în clipa cînd tatăl său îi reperase în sierra.

Manuel intră în casă și se repezi înfrigurat să desfacă legăturile care îl țintuiau pe Antonio de scaun. Își rupse unghiile în nodurile metalice, se ridică, își șterse fruntea. Brusc, își dădu seama că-i stupid să mai întîrzie în acest viespar, își luă *parabellum*-ul, traversă cele două odăi și, o dată ajuns pe șosea, începu să alerge spre Madrid.

RAZBOIUL TRECE PRIN HAUTEVILLE

CU AMBELE mîini pe brațele fotoliului, doamna Lefébure întrebă :

— Ce mai spune la radio, astă-seară, domnule primar ?

Ridicase vocea. Din stradă se auzea zgomotul înăbușit al mulțimii care se scurgea prin comună. In cameră nici nu-ți mai auzeai vocea.

Domnul Varaignac suspină. Știrile nu erau îmbucurătoare. Cu tot rangul lui de primar, se simțea foarte prost sub privirea neagră a acestei bătrîne paralitice. Minți, și asta îi produse o stinghereală îngrozitoare.

— Nu mare lucru. Comunicatul afirmă că boșii sînt respinși pe tot frontul. Pînă în prezent au avut avantajul surprizei, dar acum începem să-i batem noi. Anglia ne promite oameni și materiale. Inaltul comandament spune că situația evoluează rapid.

Doamna Lefébure aplaudă. O rază de bucurie scăpără pe fața ei răvășită, de bolnavă.

— Auzi, Monique ? Vezi și tu că nu-i cazul să ne alarmăm.

Nora doamnei Lefébure întoarse capul, dar nu se dezlipi de fereastră. În cele din urmă, spuse :

— Cu atît mai bine. Tot ce ne mai rămîne de făcut e s-aşteptăm voia cerului.

Domnul Varaignac fu uimit de spaima ce răzbătea prin această voce calmă. Se ridică să-şi ia rămas bun. Abia atunci observă paloarea tinerei femei. Sprijinită de tocul ferestrei, ea se lupta cu frica. Primarul nu ştia ce să facă. Nu mai vorbea nimeni. Ca să spargă liniştea aceea care, în ciuda vuietului de torent al străzii, se instala în cameră, Varaignac exageră :

— Aş ! Pînă la urmă tot o să respingem noi tancurile lor blestemate. Aduceţi-vă aminte că în nouă sute paişpe frontul a ajuns pînă pe Somme ; am fost şi eu acolo. Nici o teamă, nu intră ei în Hauteville.

Frontul. Ceea ce se numise astfel în celălalt război acuma părea că nu există. Nici vorbă de front. Totul era o nemaipomenită dezordine, o fugă fără capăt. Erai convins că armata controlează cutare oraş, apără o poziţie, un punct strategic şi a doua zi aflai că s-a repliat fără să dea lupta. Războiul devenise ceva de neînţeles, o uriaşă harababură.

Militari şi civili fugeau laolaltă din faţa inamicului. Ieri seara valul lor atinsese Hauteville ; se rostogolea din Bellecombe de-a lungul şoselei ; se scurgea din satele vecine, din Bulle, Croisy, Longueville, şi încă mai de sus, pe cărări şi prin rîpe, peste livezi. Se revărsa de pretutindeni, pe jos, pe biciclete, pe motociclete. Şi

în automobil, fireşte. Niciodată nu-şi închipuise Varaignac că se pot aduna pe drumuri atîtea maşini. Înaintau pe trei rînduri, prin gloata de refugiaţi, de şarete ticsite cu femei şi copii, printre care răsăreau smocuri de paie amintind arome de cîmp şi de şură.

E adevărat că înaintea acestei năvale mai străbătuseră tîrgul cîteva limuzine somptuoase, dar primarul nu prea-şi făcuse griji dintr-atîta lucru. Ăştia merg să-şi pună pielea la adăpost pe undeva prin sud. Nişte învîrtiţi. Fiecare război şi-i are pe ai lui. Îi privise cu oarecare dispreţ cum treceau. Urmară apoi alţii, şi alţii. În sfîrşit, au început să se scurgă într-una, în aceeaşi direcţie, ca o lavă cenuşie şi leneşă, cu fulgerări neaşteptate ori de cîte ori vreo piesă metalică dintr-o caroserie îţi izbea ochii cu fîşii de soare.

Varaignac era îngrijorat. Dezordinea asta îl neliniştea mai mult decît şi-o mărturisea lui însuşi. Auzea zgomotul ei neistovit şi monoton, respiraţia sacadată a motoarelor. Dar doamna Lefébure părea că n-o mai aude ; se obişnuise aşa cum te obişnuieşti cu vecinătatea unui fluviu. Liniştită de cuvintele primarului, absentă din drama care se juca în întreaga lume, ea visa, cu mîinile alungite pe braţele fotoliului.

Fără a-şi întoarce capul de la fereastră, Monique întrebă cu o voce calmă, îndepărtată, aproape indiferentă :

— Domnule primar, e-adevărat că familia Morel a părăsit azi-dimineaţă Hauteville ? Aşa spune Bernadette.

Era adevărat. Domnul Varaignac se simți vinovat. Întîlni privirea dintr-o dată ascuțită a doamnei Lefébure. Cu sprîncenele ridicate, bătrîna aștepta răspunsul. O curiozitate avidă îi scofîlcea obrajii. Varaignac n-avu tăria să ascundă adevărul. Căută să lase impresia că faptul i se pare firesc, fără importanță.

— Oh ! dar știți cum locuiesc ei în Hauteville. Nu-i vezi pe-aici decît vara. Abia ce se instalaseră la castel, cînd au început să sosească refugiații. Toată această mulțime, care se înghesuie pe șosea, face praf și zgomot mult. Și-au închipuit că o să le strice vacanța.

Fără să-și poată explica de ce, Varaignac se simțea răspunzător de fuga familiei Morel. Se gîndi că doamna Lefébure era paralitică și că, dacă din nenorocire nemții ar pătrunde în Hauteville, ea nu va putea fugi, ca ceilalți. Dar cine se gîndea la fugă ? Își trecu mîna pe frunte pentru a goni această idee absurdă. Le liniști pe cele două femei :

— Nimeni din comună n-o să-i urmeze. Oamenii noștri nu sînt lași. De altfel, dacă boșii vor coborî pînă aici, o să găsească ei cu cine sta de vorbă. Mai sînt cîteva puști bune prin Hauteville.

Cu ochii închiși, nemișcată în veșnic aceeași rochie de mătase neagră, doamna Lefébure încerca să pună puțină ordine în bietul ei cap de bătrînă. Ce-i azi ? Marți, sau miercuri ? Nu, mai degrabă joi. Nu se mai descurca în socoteala zilelor. De cîtă vreme a început să izbească în zidurile casei acest flux furios de motoare, șarete și oameni ? De duminică nu-l mai văzuse pe primar. Absența lui o chinuia.

Cu toată căldura surprinzătoare, aproape toridă a acestui mai neobișnuit, Monique refuzase să deschidă ferestrele. Pretindea că nu se poate, din cauza vacarmului de-afară. Adevărul era mai simplu. Îi era frică. Fuga asta dezordonată o înnebunea. Zile întregi rămînea în picioare în spatele ferestrei, fascinată de neîntrerupta scurgere de automobile și de oameni. Zi și noapte, începînd de duminică, vibra în cameră zgomotul acela nesfîrșit de căruțe, gîfîitul asurzitor al mașinilor de oțel încins.

Doamna Lefébure scutură capul : „Oamenii ăștia sînt nebuni. Unde aleargă așa ?"

Se spunea că vin din nord, din Pas-de-Calais, și mai de departe, din Belgia, și încearcă să ajungă pe celălalt mal al Senei. Cu picioarele ei moarte, nici nu putea fi vorba de fugă. Cum s-ar fi putut gîndi la una ca asta ? Nici dacă ar fi fost sănătoasă n-ar fi făcut-o. I se părea o lașitate. Refuzase să plece în 'nouă sute optsprezece, cînd nemții au străpuns frontul la Ailette și au atins Montdidier. De altfel, Varaignac susținea că în Hauteville nu vor pătrunde. Sigur că știa el ceva, ca primar. Dar Monique afirma că se înșală, că acest război e cu totul deosebit de celălalt. Scosese cîteva atlase și urmărea cu degetul niște linii oblice de-a curmezișul Franței : înaintarea coloanelor blindate inamice spre mare. Monique nu era de loc convinsă că radioul indică poziția exactă a trupelor. Se înfierbînta. Cuprinsă de un

acces subit de violenţă, mormăia blesteme fioroase. Generalii trădează, soldaţii nu vor să lupte, toată lumea dezertează. După părerea ei, germanii erau la Abbeville şi nimic nu-i va mai putea opri. Îşi pierduse capul. Monique se schimbase mult de cînd Roger, mobilizat, plecase cu băieţii din tîrg. Da, se schimbase, se schimbase mult, devenise morocănoasă, închisă, de nerecunoscut.

Doamna Lefébure îşi aminti cu amărăciune cum fiul ei i-a smuls consimţămîntul pentru căsătorie. N-o voia decît pe Monique. Fata învăţătoarei din Bulle, cel mai amărît sat din regiune. O fată săracă lipită. Singura ei avere era trusoul. Dar se puteau numi trusou cele cîteva rufe aduse ? Pe vremea ei, cînd o fată se mărita, trusoul era trusou. Nu mizerii de-astea de fibră sintetică. Roger nu s-a dat bătut. Doamna Lefébure trebui să cedeze. Orice obiecţie din partea ei îl scotea din sărite. Nu-l ştia atît de dur, de încăpăţînat. A acceptat aşadar ca această necunoscută, această străină, să intre în viaţa ei. Totuşi recunoştea că Monique a fost la înălţime. În ciuda temerilor sale, fata era destul de binecrescută. Devenise chiar o bună soţie. Roger părea fericit ; o fericire deplină. N-aveau copii. Asta era o idee de-a lui Roger. Care căsnicie tînără are copii în ziua de azi ? Trecuseră de atunci abia trei ani. Trei ani. Dar ce însemnau trei ani în destinul acestei epoci putrede ? Paralizată, ţintuită în fotoliul ei, doamna Lefébure nu mai conta. Monique devenise stăpîna casei. De Monique asculta Bernadette.

Dar pe unde umbla Bernadette ? Nu prea fusese văzută în dimineaţa asta. Profita de nebunia generală ca să nu mai facă nimica, iar Monique închidea ochii. S-a gîndit cel puţin la dejun ? De cîteva zile, nici o masă nu mai fusese servită la timp. Război sau nu, dar asemenea harababură era intolerabilă.

Doamna Lefébure ciuli urechea. O rumoare ciudată urca din vale.

— Ce-i zgomotul ăsta, Monique ? Ce-nseamnă huruitul ăsta ? Dumnezeule, ce ciudat !

Monique rămase nemişcată. Sigur că auzise şi ea, ca şi soacră-sa, huruitul acela de fierărie, la început înăbuşit, dar care creştea, se apropia de Hauteville. Acum nu se mai uita spre Bellecombe, ci spre Sainte-Croix, în direcţia căruia coborau fugarii.

— Tancuri, tancuri franceze. Sosesc, spuse ea în cele din urmă.

Se apropiau greoaie, clătinîndu-se, cu botul ridicat. Monique le văzuse răsărind din gloata de maşini, din vălmăşagul de roţi, de oişti şi capote de automobil. Erau primele care treceau prin Hauteville. Unul, două, trei, şi-apoi altul, şi altul. Turma lor, spoită în ruginiu şi verde, înainta sacadat, oscila pe şenile, se oprea, cădea brusc cu botul înainte şi pornea iar. Din turela fiecărui tanc răsărea un războinic cu cască pe cap, care mătura cu braţul drumul dinaintea acestor jivine de oţel. Se apropiau.

Monique se întoarse, cu faţa răvăşită de fericire :

— Iată-le. Trec prin faţa primăriei.

Deschise fereastra și strigă :
— Le-auzi, mamă, le-auzi ?
Doamna Lefébure făcu „da" din cap. Acest zgomot de fantome încurcate în lanțurile lor o împiedica să răspundă. Fu cuprinsă de o bucurie violentă. În sfîrșit, armata înfrunta inamicul ; tancurile intrau pe poziții. Le aștepta de opt zile. Absența lor era una din enigmele acestui război. Acum uruiau pe sub fereastra ei. Era uimită, oarecum decepționată ; înfățișarea lor greoaie, aerul lor blajin care le făcea să semene cu niște bascule nu răspundeau ideii pe care și-o făcuse despre puterea și mobilitatea lor. Ferestrele zornăiau. Mobilele tresăreau. Toată casa se cutremura, atinsă parcă de suflul unui seism. Începuseră să se și îndepărteze, se cățărau pe panta ce urca spre Bellecombe.

Doamna Lefébure o chemă pe Monique.

— Sun-o pe Bernadette. E ora dejunului. Acum îți dai seama că nemții nu vor ajunge aici ?

Tînăra femeie dădu veselă din cap, se aplecă spre soacra ei și-o sărută.

Pe unde întîrzia Bernadette ? Tot timpul și-l petrecea pe-afară, trăncănind prin prăvălii, dînd tîrcoale soldaților. Mulțimea asta care străbătea comuna o făcea să-și piardă capul, o năucea ca o sărbătoare. Se întorcea acasă cu obrajii în flăcări, cu ochii strălucind de plăcere. Nu știa să-și ascundă bucuria. Pentru ea războiul era o distracție strașnică, un adevărat chilipir.

Monique nu i-a dat de urmă nici în bucătărie, nici prin camere. Parcă se făcuse nevăzută.

Oare a găsit brînză, la Boquet ? În fiecare zi, prăvăliile se goleau treptat. O dată ajunși la Hauteville, refugiații năvăleau în brutării și băcănii ca să-și umple sacii. Pîinea și vinul se găseau tot mai greu. Varaignac spunea că va lua măsuri, dar nu făcea nimic. Încă puțin și ajungeau la foamete. Ia stai, ce-o fi cu Varaignac ? Nu-l mai văzuseră.

Pe scară se auzi pasul Bernadettei. Doamna Lefébure îl recunoscu imediat. Avea un auz nemaipomenit de cînd era bolnavă. Servitoarea intră. Alergase. Gîtul, ars de soare, îi zvîcnea. Fața ei mică și șireată era răvășită de spaimă. Tăcea, gîfîind. Încă înainte de-a o auzi, doamna Lefébure știu că le va aduce o veste rea. O întrebă sec :

— Ei, Bernadette, dar ce s-a întîmplat ?

Bernadette stătea lîngă ușa rămasă deschisă, cu spatele spre perete, cu sacoșa în mînă. Izbucni în plîns.

Din fundul fotoliului, nerăbdătoare, doamna Lefébure o apostrofă :

— Ce s-a întîmplat ? Vorbește odată !

Bernadette plîngea într-una. Lacrimi grele i se rostogoleau pe obraji și ea și le ștergea cu pumnul. Doamna Lefébure nu se mai putu stăpîni. Tăcerea fetei, privirile ei de animal hăituit o înnebuneau. Strigă :

— Ce te-a apucat ? Pentru Dumnezeu, n-ai de gînd să vorbești ?

Fata asta era proastă ca noaptea. Nu va afla nimic de la ea. Dar împinsă parcă de o putere

nevăzută, Bernadette începu să vorbească. Ce spunea ?

— Notarul şi toţi ai săi au plecat astă-noapte. I-a văzut funcţionara de la poştă. Şi familia Cavaillès se pregăteşte s-o şteargă. Încarcă bagajele. Toată lumea pleacă din Hauteville. S-a terminat ! Nemţii sînt la Londinières.

Doamna Lefébure închise ochii. Se destrăma ceva într-însa. Inima ei bătrînă şi obosită se zbătea nebuneşte în coşul pieptului. De frică, ştia. Ridică pleoapele şi întrebă :

— Ce poveşti mai sînt şi astea ? Nu-i adevărat !

— Aşa vorbesc oamenii care au reuşit să fugă de-acolo. Spun că războiul e pierdut. Azi-dimineaţă nemţii au bombardat Londinières. Dacă mai rămînem aici, murim, vom fi ucise. Nu vreau să mor !

Proptită de perete, Bernadette plîngea cu sughiţuri. Îşi şterse lacrimile cu un gest maşinal şi copilăresc şi repetă :

— Nu vreau să mor !

Nemişcată, cu buzele crispate, doamna Lefébure nici nu mai auzea văicărelile servitoarei. Se gîndea.

Monique tăcea. N-afla nimic nou de la Bernadette. Asistase de la fereastră la pregătirile de plecare ale familiei Cavaillès. Doctorul cu cei doi băieţi legau geamantanele pe acoperişul Renaultului. Doamna Cavaillès, împreună cu fata îngrămădeau în interiorul maşinii pachete, mormane de haine. Monique o privi pe soacră-sa. Era prizoniera acestei bătrîne neputincioase,

prizoniera acestei case, prizoniera acestui sat pustiu, părăsit. Dacă ar fi fost singură, n-ar mai fi aşteptat intrarea tancurilor germane în Londinières ca să fugă, aşa cum făcuse familia doctorului. Acum era prea tîrziu. Soarta îi fusese pecetluită. Din cauza prostiei sale. A bunătăţii sale. Nu, de fapt nu era vorba de bunătate, ci mai degrabă de frica de-a nu se simţi vinovată. Stătea acolo, fără nici un gest, în mijlocul rufăriei ce trebuia cîrpită şi de care, de duminică, nici nu se atinsese. Avea o poftă bolnăvicioasă de-a se întinde pe jos, de a-şi astupa urechile ca să nu mai audă tropotul acela înăbuşit, neistovit, al ţinutului care se golea. Se simţi singură, părăsită, trădată. De ce spusese trădată ? De cine trădată ? De ea însăşi, numai şi numai de ea însăşi. Dar se putea numi asta trădare ? Ar fi fost altceva dacă Roger n-ar fi fost soldat. Alături de el ar fi acceptat totul : frica, singurătatea, înfrîngerea. De cîte zile nu mai primise nici o scrisoare de la Roger ? Prizonier ? Mort ? Nu mai ştia nimic despre el. Nimic despre iubirea lui, despre oboseala lui. Nimic despre mîinile lui mari şi fierbinţi, despre ochii lui limpezi în care, cînd o ţinea lipită de el, înlănţuită în braţele lui, vedea cum creşte propria ei imagine. Nimic despre mirosul lui, despre carnea lui de bărbat.

Sprijinită de perete, Bernadette repeta într-una, ca într-un delir :

— Nu vreau să mor, nu vreau să mor !

Cu bustul dintr-o dată aplecat înainte, doamna Lefébure răcni :

— Fata asta aiurează. Să n-o mai văd în ochi. Să plece, nu mai vreau s-aud asemenea grozăvii.

— O să le pregătim o mică recepţie de toată frumuseţea, spuse Varaignac.

Îşi aprinse chiştocul, scoase un cui lung din buzunar şi-l bătu în tocul ferestrei. Se apleacă spre Marcelin şi adăugă :

— A mers destul de bine. In cîteva minute sîntem gata. Cred că nici ei n-o să întîrzie mult. Se vede după circulaţie. Grosul plutonului a trecut. Încă puţin şi rămînem în sfîrşit între noi.

Cocoţat pe o scară, primarul din Hauteville astupa fereastra cu o saltea de lînă. Jos, la picioarele lui, Marcelin îngrămădea saci de pămînt. Ciudat băiat, acest Marcelin. Abia împlinise 16 ani. Prost, dar curajos ca un bivol. De fapt Varaignac nu ştia exact ce-i cu el. Chiar şi duminicile şi le petrecea la Huguenote. Fermierul la care slujea o luase din loc. Marcelin n-a vrut să plece din Hauteville. Şi-a spus că poate trage în boşi şi de aici tot atît de bine ca de oriunde. Singurul lui gînd era să tragă în boşi. Cînd a venit să-l caute pe Varaignac, acesta a încercat să se scape de el. Marcelin era, la urma urmei, un mucos. Băieţandri de vîrsta lui puteau fi folositori în sud. Se spunea că se reorganizează o armată acolo.

Marcelin asculta încruntat cuvintele primarului, dar nu se urnea din loc. De două zile nu se mai dezlipea de Varaignac. Primarul urca şi cobora într-una pe strada principală a comunei, dădea ordine, pleca, venea, îşi aprindea într-una veşnicul chiştoc care mocnea sub mustaţa lui căruntă, iar Marcelin îl urma peste tot ca o umbră. Un soi de căţel trist, cu care Varaignac vorbea din mers, îi explica de ce preferă să fie singur cînd va trage în nemţi. Marcelin pleca fruntea, se uita în pămînt, pentru ca imediat ce primarul o lua din loc să fie iar pe urmele lui. Se instalase cu el în primărie şi găsea că-i foarte firesc să construiască zidurile acelea din saci cu pămînt. Varaignac încercase în cîteva rînduri să-l îndepărteze, să-l descurajeze ; i-a spus :

— Bagă de seamă, aici ne lăsăm pielea.

Marcelin i-a răspuns cu vocea lui groasă şi timidă :

— Ştiu.

In dimineaţa aceea, Varaignac l-a trimis să adune toate puştile pe care le putuse găsi prin casele părăsite din sat. Erau acolo, într-un colţ ; ţevile lor negre luceau în umbră. Intorcîndu-se, Marcelin constatase :

— Nici o grenadă. Păcat. Cu cîteva grenade am fi făcut treabă bună.

Totul i se părea firesc : pereţii, lucrările lor de fortificare, discursurile primarului.

Varaignac coborî de pe scară. Işi admiră opera.

— Nu-i rău. Vezi tu, de aici ţinem sub focul nostru toată şoseaua. E o poziţie aproape tot atît de bună ca şi de la Lefébure. Doamnele nu vor să plece din Hauteville. Ne vor ţine companie. Un motiv în plus ca să apărăm satul. Cred că Hauteville este un nume pe care boşii n-o să-l uite. Cînd le-am spus celor două femei că

vor avea ei cu cine sta de vorbă, păreau că nu înțeleg ce vreau să spun. La început, bătrîna n-a răspuns nimic apoi, brusc, mi-a zis : „Domnule Varaignac, să nu faci una ca asta !“ I-am spus că am s-o fac, că-i o chestiune de demnitate. Pentru mine asta este : o chestiune de demnitate. Pricepi ?

Varaignac umbla în lung și-n lat. Își aprinse iar țigara. Abia atunci băgă de seamă că Marcelin ridică mai departe zidul de saci cu pămînt.

— Inutil să mai continui. Ajunge atît. Hai să tragem o dușcă.

Se instală în spatele biroului. Marcelin lăsă lucrul și luă loc în fața lui, pe un scaun alb de lemn pe care se așezau de obicei vizitatorii. Își frecă una de alta mîinile mari și arse de soare, le așeză pe genunchi și așteptă. Dar nici așteptarea nu mai avea sens în această lume în care trăia de trei zile încoace, de cînd patronul lui plecase din Huguenote. Cînd părăsești o fermă ca Huguenote, înseamnă că totul s-a sfîrșit. Ce-o să se întîmple cu vitele, dacă el va fi ucis ? Nici chiar în plin război n-ar trebui să li se îngăduie fermierilor să-și părăsească vitele.

Varaignac deschise un dulap, scoase o sticlă de drojdie și două păhărele pe care le umplu.

— Bea. Să păstrăm o jumătate de sticlă, s-o avem cînd vor fi aici.

După ce băură cîte un gît de alcool, primarul se ridică și spuse :

— Acum, am să-ți arăt unde vei sta tu.

Urmat de Marcelin, se apropie de una dintre cele două ferestre tăiate în fațada primăriei.

— Tu ai să tragi de aici. Eu voi apăra cealaltă fereastră. Puștile le punem alături, pe podea, la îndemînă. Vezi ? Cum ți se încinge arma, iei alta din grămadă. O să avem de furcă.

Își întrerupse explicațiile, aprinse iar chiștocul și, dintr-o dată neliniștit :

— Mă întreb dacă or fi pătruns în Londinières. Azi-dimineață încă nu ajunseseră. Am reușit să-l prind pe primar la telefon. Chiar el m-a asigurat că pe-acolo nu-s boși. Dar asta nu i-a împiedicat pe mulți deștepți să susțină că sînt. Se poate, la urma urmelor. Elemente izolate. De altfel ne lămurim noi îndată.

Varaignac chemă Londinières, ascultă un timp, apoi puse jos receptorul.

— Nu mai răspunde. De astă dată cred că-i limpede. Numai de n-ar pica aici chiar în noaptea asta. Ar fi culmea ghinionului.

Își trăgea îngrijorat mustața scurtă. Marcelin tăcea. Tăcerea lui îl îngrijoră pe Varaignac. Brusc, îl întrebă :

— Nu spui nimic ? Nu cumva ți-e frică ?

Băiatul înălță capul și răspunse cu o vioiciune neașteptată :

— Nu spun nimic, dar nu mi-e frică.

— Cu atît mai bine. Și mai vrei să te bați ?

— Sigur că da, de vreme ce-s aici.

Varaignac îl liniști.

— Nu te supăra. Ți-o spuneam așa, într-o doară, ca să știi că mai ai timp s-o ștergi, dacă te-ai răzgîndit cumva.

5—2175

Cu brațele întinse înainte, ca și cum ar fi respins ceva cumplit, Marcelin protestă.
— Dar vă spun că rămîn.
Primarul aprinse altă țigară.
— Bine, s-o lăsăm baltă. Mai avem cîteva ceasuri de liniște.
Tăcu, părînd că reflectează. Înțepenit pe scaunul său, Marcelin se uita la țigara ce se fuma singură, între degetele lungi și înnegrite ale primarului.
Varaignac înălță capul și surîse. Făcu un semn din bărbie spre pachetul de *gauloises* care se afla pe birou și spuse:
— Hai, ia și tu, măi găgăuță, o țigară.

Dimineața albea ferestrele. Doamna Lefébure nu-și putuse găsi odihnă. La vîrsta ei, nu prea puteai dormi. Două-trei ore, cel mult. Și nimic nu-i mai greu de ucis decît nopțile fără somn. Doctorul plecase. Notarul plecase. Plecase și familia Morel. Toate notabilitățile din Hauteville fugiseră. Ceilalți îi urmau, meseriașii, fermierii. Frigurile plecării i-au molipsit pe toți. La început rezistau. Își spuneau că-i o nebunie să-și lase baltă ferma, atelierul, pămînturile, viile, livada. Și-apoi, fără să știi ce forță îi împinge s-o facă și nici de ce o făceau, își scoteau rabla de mașină, îngrămădeau baloturile într-însa și-o porneau aiurea pe șosea, asemenea miilor de oameni care se scurgeau în fața lor, care veneau din urmă. Gîndul acesta o tortura pe doamna Lefébure, o împiedica să doarmă.

Se sprijini într-un cot și ascultă. Nu, nu se-nșela. Ceea ce auzea era într-adevăr scîncetul vîntului printre plopi. Recunoscu melodia vegetală a frunzelor. Abia atunci își dădu seama că rumoarea vehiculelor și-a mulțimii în marș, care umplea zi și noapte comuna, încetase. Bătrîna nu mai îndrăznea să miște. Tăcerea neobișnuită a dimineții i se păru groaznică. Așteptă. Sigur că uruitul acela de tocilă va reîncepe dintr-o clipă într-alta.
Monique intră în cameră. Înaintă spre pat.
— Nu dormi? Voiam să-ți spun ceva.
Doamna Lefébure tresări. Desigur că s-a întîmplat ceva grav, de vreme ce Monique o deranjează la ora asta. Și-o fi dat seama și ea că uriașa omidă nu mai trece prin Hauteville. I se părea și ei nefiresc acest calm, această mare liniște la care nu te puteai gîndi ca la o adevărată liniște, ci ca la un fel de capcană.
— Spune. Să nu-mi ascunzi nimic.
Monique nu răspunse imediat. Se așeză la capătul patului. Doamna Lefébure încercă să-i vadă fața, să citească pe ea semnele unei nenorociri. Nora ei se uita la fereastră. Dincolo de geam creștea o lumină lăptoasă, dar care nu era încă ziua. Mîinile ascunse între genunchi frămîntau ghemotocul unei batiste. În sfîrșit, întoarse capul și spuse:
— Bernadette a fugit. Am rămas singure.
Doamna Lefébure încercă să se ridice. Monique o opri, dar bătrîna o respingea, zvîrlea cuverturile de pe ea. Se zbătea, bătea aerul cu brațele:

— Bernadette a fugit. Proasta, ne părăsește și ea, ca și ceilalți. Toți ne părăsesc. Și Varaignac, sigur că da. Unde-i Varaignac ? Cel mai bun țintaș din Hauteville, ți-amintești ? Dispărut. Tocmai acum cînd ai nevoie de el, i-al de unde nu-i. Nu i-a spus nimeni că am rămas singure ?

Monique o ținea de încheieturile mîinilor, o silea să se culce la loc. In cele din urmă, doamna Lefébure tăcu. Cu fața ascunsă în palme, începu să plîngă înăbușit. Monique se ridică și se apropie de fereastră. Privi spre Bellecombe. Șoseaua pustie o fascina. In spatele jaluzelelor coborîte și-a obloanelor închise, comuna părea pustie. Niciodată nu bănuise că în Hauteville sînt atîtea flori. Nu mai recunoștea lumina aceea ciudată de vară, care umplea străzile moarte.

Reveni și se așeză iar la capul patului și, dintr-o dată, în această dimineață neobișnuită, se auziră cîteva detunături înăbușite, urmate de sfîșierea lungă a unei rafale. Apoi, în ciuda oricărei așteptări, tăcerea se refăcu, și mai groasă, se îngrămădi în căușul satului, printre zidurile ulițelor și prin odăi. O palpitație largă străbătu frunzișurile, care se cutremurară. Ziua se năștea lent, cu o calmă bucurie. O acalmie de cîteva clipe coborî peste comună. Ca și cum războiul s-ar fi depărtat, s-ar fi pierdut pe cîmpuri. Dar cele două femei știau că totul e doar o iluzie ; mute, așteptau sfîrșitul acestui răgaz.

Zgomotul unei motociclete umplu strada. Monique se repezi la fereastră. Cu un picior pe pămînt, în timp ce motorul bătea înainte, un soldat examina fațadele. Se oprise în dreptul casei doctorului. Monique văzu că-i neamț după casca bombată care îi cobora foarte jos pe ceafă. In aceeași clipă soldatul ridică spre dînsa fața lui bronzată, o zări, scoase revolverul și-l îndreptă în direcția ei. Rămase așa, ochind-o. Cu mîna liberă făcea semn celor din urmă să înainteze. Alții se apropiară de el. Alergau cu pistolul-mitralieră sub braț. Intrară în casele învecinate. Spărgeau ușile cu lovituri puternice de cizmă, dispăreau înăuntru, ieșeau imediat și începeau același lucru, mai departe, cu o furie tăcută.

Un camion opri în fața școlii. Oamenii săriră pe caldarîm. Scoaseră apoi un civil, împingîndu-l afară din camion. Cu mîinile legate la spate, omul sări, căzu cu genunchii în praf. Era Varaignac. Il ridicară rîzînd, îl împinseră spre zid. Cu gîtul întins, primarul îi înfrunta. Era rănit la cap. Șiroaie de sînge i se scurgeau pe față. O clipă rămase lipit de fațadă, apoi se aruncă înainte. Incă puțin și ajungea pe șosea, unde se aflau soldații care se dădură înapoi în dezordine. Unul dintre ei îi slobozi drept în burtă tot încărcătorul pistolului-mitralieră. Trupul lui Varaignac se frînse în două, năruindu-se apoi pe trotuar, cu fața la pămînt, cu mîinile legate la spate. Soldații se urcară iar în camion. Șoferul nici nu se sculase de pe banchetă. Scutură scrumul țigării și ambreiă.

Doamna Lefébure întrebă cu o voce albă :

— Ce se-ntîmplă ? Monique, spune-mi, ce se-ntîmplă ?

Monique era întoarsă cu spatele. Nu-i răspunse. Nu făcea nici o mişcare. Ai fi spus că-i o statuie. In cele din urmă, cu faţa tot lipită de geam, răspunse în şoaptă :

— Nemţii. S-a terminat. Sîntem pierdute.

Şi timp de patru ani, zgomotul acela de cizme, uşile trîntite, hohotele de rîs, revolverele care scuipă moarte vor rămîne pentru ultimii locuitori din Hauteville legate de imaginea înfrîngerii.

CIND IUDA SE NUMEA CICÉRON

Lui Joseph Bracops

ORI DE CITE ORI îl privesc pe Cicéron, mă gîndesc la o fotografie văzută într-o revistă-magazin, înainte de război. Din vîrful unui soi de tobogan, o turmă de oi coboară spre abator. Pe cerneala umbrelor, un soare vertical dă relief fiecărui detaliu al construcţiei. Un soare asemenea celui care, desigur, luminează în această clipă şi străzile din Arlon, căci, afirmă Cicéron, sîntem închişi într-o celulă a *Kommandantur*-ei din Arlon. In frunte, un berbec conduce turma la moarte. E deprins cu asta. Il vezi cum ţopăie sprinten. Oamenii care l-au dresat pentru această meserie îl numesc Iuda, răsplătindu-i astfel docilitatea. Sînt două rampe : una duce la sacrificiu, cealaltă e drumul întoarcerii, pe care Iuda revine, singur, din fiecare călătorie. O zgardă de piele neagră îl salvează de la pieire.

Cicéron n-are nici un fel de zgardă şi, totuşi, el ne-a trădat. Bănuieşte că ştiu, dar n-o arată. Continuă jocul. Speră să-mi mai stoarcă astfel nişte informaţii, un nume, cîteva precizări. Zadarnic. Dar nu se descurajează. Aşteaptă un moment de slăbiciune. Imi surîde slugarnic. După atîţia ani de cînd ne tot prefacem, de cînd

trișăm cu viața, cu moartea, e greu să spui unde se termină viclenia lui și unde începe sinceritatea. De ce și-o fi dînd atîta osteneală să ascundă adevărul? Habar n-am, nici nu știu cum îl cheamă. Făcea parte din rețeaua lui Maxence. Scriu *făcea* ca și cum totul ar fi definitiv încheiat.

De cînd sîntem închiși în această pivniță, nici unul dintre noi n-a pomenit nimic de împrejurările care au dus la arestarea noastră și la moartea lui Maxence. El din calcul, eu din neîncredere. Dacă ar fi printre noi Maxence, ar spune că acestea sînt riscurile meseriei. Știu, dar n-am tăria să accept. Cicéron nu pare de loc surprins că se află la închisoare. Are un aer nepăsător, detașat de această realitate. Curînd, ca și Iuda, se va întoarce singur pe culoarul care duce spre viață. Se va plimba pe străzile din Arlon și nimic nu se va schimba pentru el. Oare sînt sigur că acesta-i adevărul? Și dacă mă înșel? Atunci tot ceea ce presupun aici ar fi odios. Dar nu, nu mă înșel: Cicéron este un trădător, el ne-a denunțat, el este răspunzător de moartea lui Maxence. Aceasta trebuie să se știe.

Maxence mi-a telefonat ieri dimineața: „Sînt în Arlon, te aștept". Un ceas mai tîrziu, eram la el. Mi-a spus că trebuie să mergem la Chantemelle, să ne întîlnim acolo cu Caliban, într-o casă de țară pusă la dispoziția noastră de Cicéron. Caliban venea din partea *maquis*-ului din Saint-Léger, pentru a studia împreună cu noi reorganizarea rețelei. Cerusem de mult această întrevedere.

Pînă să-l revăd pe Maxence, habar n-aveam de existența lui Cicéron. După înfățișare, ai spune că-i un notar de provincie. Un pic de burtă, un cap blajin. Am plecat imediat la Chantemelle, cu bicicletele. Maxence, care-i din partea locului, știa vila. „Grădina se sfîrșește în pădure, ceea ce-i foarte practic pentru că e greu să te repereze. De altfel, Cicéron n-are vecini, iar regiunea e liniștită. În cotlonul ăla nu întîlnești umbră de boș", mi-a spus Maxence în timp ce pedalam alături, pe șoseaua de beton. Din Arlon pînă la Chantemelle sînt vreo cincisprezece kilometri.

Caliban și Cicéron ne așteptau. Cum am ajuns ne-am și pus pe lucru, într-o cameră mare de la etaj. De cîte ori ridicam capul, vedeam între casă și liziera pădurii întîi o livadă, apoi o peluză lungă, și, mai departe, niște hățișuri de mărăcini, care se succedau pînă la pădurea de fagi, înaltă și dreaptă ca o palisadă. Cicéron ceruse ca fereastra să rămînă închisă. „Să nu ni se-audă vocile", pretextase el. Am pus la punct reorganizarea *maquis*-ului din Sémois, unde, pînă acum, tot războiul se redusese la simple manevre. Ne înțeleseserăm ca eu și cu Maxence să rămînem peste noapte la Chantemelle și să ne întoarcem la Arlon abia dis-de-dimineață, pentru a evita astfel să ne aresteze vreo patrulă pe drum. Caliban trebuia să plece la prima ocazie prielnică; el nu risca nimic, drumul pînă-n Saint-Léger era sigur, iar de-acolo înainte nu mai întîlneai picior de om prin pădure.

În timp ce stabileam noile legături și făceam planuri, Cicéron se ocupa de mîncare. Dintr-un bufet înalt, țărănesc, scotea cutii cu trabuce, pachete de țigări, se plimba din bucătărie în bibliotecă, deschidea o carte, căsca, revenea și se așeza lîngă noi. Spre ora zece seara plecă s-aducă pîine, jambon și bere. După ce am mîncat, ne-am pus iar pe lucru. Toată lumea fuma, camera era scăldată într-un nor albăstrui. Cicéron ne-a propus să deschidem fereastra, doar cît să se aerisească puțin. A împins obloanele înainte de-a se stinge lumina. Noaptea era pe sfîrșite și vedeam clar spalierele din livadă, peluza. Cîteva secunde, am rămas mirat de imprudența lui Cicéron. M-am dus să sting lumina. Nimănui dintre noi nu i-ar fi dat prin cap în clipa ceea că acesta-i semnalul pe care-l așteptau gestapoviștii pentru a veni să ne aresteze. Dimineața de vară era călduță, plină de freamătul frunzelor, poleită cu primele sclipiri ale zorilor. Era minutul de candoare al zilei.

— Ce tot scrii acolo ? mă întreabă Cicéron. Pleoapele i se zbat, e neliniștit. Activitatea mea îl îngrijorează, i se pare ciudată. Așa și este. E o idee absurdă, fără sens, știu, dar eu vreau să se afle ce s-a întîmplat, faptul că Cicéron ne-a trădat. Aș vrea să strig adevărul în tăcerea acestui beci, să-l încredințez vîntului, să-i las urma neștearsă după mine, un ecou după moartea mea — pentru că voi muri, aici sau într-unul din îngrozitoarele lor lagăre — să las un semn care să-mi supraviețuiască, care să existe mai departe în timp, în scurgerea viitoare de zile și

nopți. Eu nu mai sînt decît un martor. Cicéron e convins că aceste foi nu vor ieși de aici, dar îi este frică să știe că scriu, chiar și zadarnic, că-i un trădător. Neputința mea îl liniștește numai pe jumătate : se întreabă ce-mi umblă prin cap, de ce scriu și scriu într-una aceste rînduri. Îmi prelungesc tăcerea pentru a-l face să simtă bine suflul spaimei, acel moment de panică în care totul pare să se destrame și trebuie reluat în discuție. În sfîrșit îi spun :

— Niște lucruri pe care vreau să le pun la punct înainte de-a muri. Afaceri personale în care fac puțină ordine.

— Te privește. Dacă-ți închipui că mai ajută la ceva...

Schițează un surîs vag, se întinde pe patul de lemn, își pune cotul sub obraz și încearcă s-adoarmă iar. Pretinde că strălucirea becului înșurubat deasupra ușii îl orbește și-l împiedică să ațipească. Oare bănuiește că eu știu că ne-a trădat ? Simte. E drept că n-are zgardă neagră, nici vreun alt semn care să-l denunțe, dar există faptele, și faptele îl acuză. Cu siguranță că după ce voi fi răpus, sau trimis în Germania, nemții o să-i arate carnetul meu și astfel va afla că știam că ne-a vîndut. Cine-mi poate spune de ce gîndul morții nu mă revoltă ?

Evident, în situația în care mă aflu, pare ridicol să scrii. Dar parcă asta înseamnă a scrie ? Cinci centimetri de creion și acest carnețel e tot ce am pentru a-mi salva mărturia din neant. Ca să fac un vîrf grosolan la creion, cînd mi se tocește mina, smulg cu unghiile bucățele de lemn.

Și fac niște litere microscopice. Scriu pentru a lăsa în urma mea această acuzație : Cicéron e un trădător. Ceea ce-i surprinzător e că trădarea lui nici nu mă miră prea mult. Îl văd pe berbecul Iuda, care duce turma la abator ; e în frunte, singur, și asta-i meseria lui : să conducă la moarte. Poate că trădarea e meseria lui Cicéron.

Unele amănunte îmi revin brusc în memorie, se sudează între ele, formează șiraguri de amintiri cu o ușurință care mă stupefiază. Revăd mîinile lui Caliban, niște mîini noduroase, de tăietor de lemne, dar atît de vibrante, indexul lui gros, alergînd pe harta desfășurată. Ridică fruntea și, ori de cîte ori Cicéron se apropie de noi cu cutia lui de trabuce, sau cu o sticlă de bere, privirea lui dură, aproape minerală, îl interoghează în tăcere pe Maxence. Maxence îl liniștește cu o clipire scurtă. Cum de n-a ghicit nimic, tocmai el, atît de bănuitor de obicei ? L-a orbit bunăvoința lui Cicéron, devotamentul lui de cîine.

Aș vrea să pot ieși de-aici, să supraviețuiesc torturilor, să scap de moarte. Ce puternică e setea de viață în mine ! Simțindu-mă viu, încerc o bucurie animalică. Am o poftă nebună să aflu viitorul, să știu de ce ne-a trădat Cicéron.

Oameni care veți trăi după sfîrșitul acestui război, Cicéron n-are voie să scape de pedeapsă, voi mă înțelegeți. Ar fi prea nedrept. Eu, care nu voi mai exista pe această lume, care voi putrezi în fundul unei gropi, sub urzicile și soarele negru al eternității, eu vă cer să nu uitați.

Cînd am sosit împreună cu Maxence la Chantemelle, Cicéron s-a arătat fericit. Eram în întîrziere. Ne-a primit cu o căldură exagerată, nu mai lăsa mîinile lui Maxence dintr-ale lui. Atîta efuziune mă jena. Mai tîrziu, ca să se facă mai comod, Caliban și-a scos revolverul de la centură și l-a pus pe masă. Cicéron a tresărit. Arma îl îngrozea de-a dreptul. Nu reușea să-și dezlipească ochii de pe ea. Își ștergea într-una fruntea leoarcă de sudoare, scotea batista cu un gest rapid și-o băga apoi iar în buzunar. Maxence l-a întrebat dacă se simte rău. O clipă, un fel de spaimă năucă i se întipări pe față, după care izbucni în rîs, rîsul acela ciudat, nițel forțat, care mă scotea din sărite. Caliban l-a privit fără să facă vreun gest, flacăra cenușie a ochilor săi scăpără, apoi se întoarse. Maxence și-a pus coatele pe masă, l-a întrebat pe Caliban dacă a adus documentele și ne-am apucat de lucru.

Pentru a vorbi despre Maxence, ar trebui inventat un limbaj nou, viril, iar eu nu găsesc decît niște cuvinte care se tîrăsc peste tot, cuvintele de fiecare zi, tocite, false, pe care le arunc, apoi le iau din nou, aceleași cuvinte pe care le întrebuințez ca să vorbesc despre Cicéron, spurcate de el, căci moartea unui prieten n-are nici o putere asupra cuvintelor, asupra timpului care zboară, asupra culorii cerului și nu te împiedică să accepți această viață care ne e dată pentru a lupta și-a învinge și cu care noi nu știm ce să facem. Gîndul ăsta mă înnebunește. Nu pot accepta astfel de neputință. Și în timp ce eu scriu, în Arlon viața își urmează cursul, rumoarea cotidiană a orașului pulsează pînă aici, nepăsătoare, intermitentă. Oamenii își văd de tre-

burile lor ca şi cum nimic nu s-ar fi schimbat, ca şi cum acest război nici n-ar exista, iar toate eforturile noastre, spaimele noastre, ar fi inutile. Inutile visele noastre, inutilă moartea lui Maxence. Inutile suferinţele noastre.

Pe Maxence l-am întîlnit pentru prima oară la Bruxelles, în 1924. Era ziarist. Îi trimisesem un mic studiu despre maşinism. Subiectul mă preocupa în mod deosebit. Făcea parte din arsenalul de mituri în jurul cărora se construia viaţa modernă. Cîteva zile mai tîrziu am primit un bilet de zece rînduri trasate cu scrisul acela rapid şi net, pe care servituţile gazetăriei n-au reuşit să-l deformeze niciodată. Maxence mă chema la redacţie.

Cicéron îşi mută un braţ, foieşte picioarele, se întinde, respiră zgomotos. Mîzgăleala mea îl intrigă. Nu admite să-l exclud din această preocupare.

— Ce dracu poţi să scrii acolo ? Prin tonul lui furios răzbate neliniştea.

— Ţi-am spus. Nişte lucruri ce nu se pot uita.

— Şi crezi că ajută la ceva ?

Are o voce nerăbdătoare, brusc asprită de mînie. Se simte frustrat, îndepărtat de la o activitate plină de mister.

— Cred. Mi se pare chiar capital.

El izbucneşte în rîs.

— Capital ! Dar tu nu vezi care-i situaţia ?

— Văd foarte bine şi tocmai de asta o fac. După interogatoriu nu voi mai putea scrie şi nu vreau să mor înainte de-a fi terminat.

— Cum poţi să-ţi pierzi vremea scriind nişte chestii care nu vor ieşi de aici ? Îţi dai seama că nemţii n-o să se-ncurce cu carneţelul tău. Şi-atunci, la ce bun ? Spune-mi, la ce ? Nu mai vorbesc de imprudenţa de-a le lăsa aceste pagini.

Nu răspund şi scriu mai departe. Cicéron îşi roade unghiile. Îşi ascunde cu grijă furia care-l îneacă. Culcat pe patul lui de scînduri, se ridică puţin, se întoarce şi se lungeşte pe cealaltă parte. Mîrîie :

— Bine, bine.

Îşi scarpină pulpa pe-ndelete, se aşază, pufăie, mai mîrîie ceva. Eu scriu într-una. E ca şi cum toată puterea mea ar sta în aceste biete rînduri pe care le aştern fără să ridic capul. Dar nu chiar atît de neînsemnate pe cît le crede Cicéron : această muncă mă împiedică să mă gîndesc la moarte, la torturile la care mă vor supune, căci asta mă aşteaptă. Cicéron nu-şi dădea seama cît de bine m-a făcut s-o înţeleg. Mă pîndeşte. Ghiceşte vag că eu scap de frică, evadez din lumea fricii care mă înconjoară. Simte că sînt în afară, că scriind, mă refugiez într-un univers din care el e izgonit. Tot ce era comun între noi s-a destrămat.

Dar cine-i acest Cicéron ? Un notar din Arlon, dacă am reţinut bine ce mi-a povestit Maxence. Bogat, fireşte. Fermierii ardenezi nu-s cu nimic mai săraci decît oricare alţii. Aşadar, nu banii îi lipseau. Asta şi-a spus-o şi Maxence ; e motivul pentru care a acceptat ospitalitatea lui Cicéron. Nu există altă explicaţie care să stea în picioare. Cum de-a ajuns Cicéron să joace acest

rol mîrşav ? O sută de motive pot să-l împingă la trădare. O căsătorie nefericită, rivalitate în afaceri, meschine intrigării politice. Cel mai puternic, fără îndoială, e nevoia de-a se răzbuna pe ceilalţi de tot ce n-a realizat în propria sa existenţă. Acest ratat e un fanatic. Ca şi alte mii de oameni, a visat şi el să ajungă celebru, să reuşească, să facă carieră. Şi-a rămas notar în Arlon, adică un anonim. Un om, chiar cînd e vorba de Cicéron, nu acceptă uşor să fie batjocura destinului. Ii trebuie o revanşă. Maxence i-a oferit-o.

Se răsuceşte iar. Faptul că nu-l bag în seamă îl exasperează. Nu acceptă să fie ţinut deoparte. E convins că trebuie să rămînă complicele meu pînă la capăt, măcar de formă. Brusc, se ridică.

— Sper că nu scrii nimic compromiţător. Dacă treaba asta te amuză, dă-i nainte, nu te jena, dar pe mine să nu mă amesteci în ţicneala ta.

Speră să mă jignească, să mă scoată din muţenie. Dar joacă fără convingere, căci pentru el totul e un joc, un joc mîrşav. Nu răspund, scriu mai departe. Inainte de-a mă afla aici nu ştiam că scrisul poate să producă asemenea beţie, să fie un drog. Evadez, îmi revăd întreaga viaţă. Acest capăt de creion e un minunat instrument de eliberare. Mă văd iarăşi în anticamera redacţiei lui Maxence, ca şi cum totul s-ar fi-ntîmplat abia ieri. Un fel de tejghea înaltă de lemn alb, încărcată cu ziare, ocupa două laturi ale camerei. Pereţii erau acoperiţi cu nişte rafturi grosolane, ticsite cu cărţi. Era o încăpere destul

de sordidă, dar în atmosfera ei plutea izul acru al hîrtiei şi al cernelii tipografice şi, de ce să n-o recunosc ? un miros de eroism, harul sărăciei. In redacţie n-avea acces oricine. Ca să ajungi, ocoleai tejgheaua, în spatele căreia era instalat un vlăjgan cu ochelari. Imi făcu semn să aştept. Maxence apăru cu mîna întinsă. Acest gest a pecetluit o prietenie de douăzeci de ani. O viaţă de om. Maxence mă luă cu el într-un bar, la doi paşi de ziar, unde obişnuia să bea o cafea şi să fumeze o ţigară, în scurtele pauze pe care şi le acorda între două articole. In jurul nostru oamenii se îndopau. In timp ce Maxence îşi plimba privirea limpede şi rece pe aceste fiinţe, eu examinam amănunţit faţa lui deschisă, fruntea înaltă, ironia de gheaţă a privirii.

— Scrie, dă-i nainte, biet imbecil. Ce-o să se aleagă dintr-asta după tine...

Cicéron n-a spus „după noi“, ci „după tine“ ; nu şi-a dat seama că această nuanţă îl trădează. Ridică de cîteva ori din umeri pentru a mă face să simt dispreţul său, apoi se reazimă iar de perete. Nimic nu se-ntîmplă aşa cum prevăzuse el. Activitatea mea neobişnuită îl exasperează. Se întreabă cam ce s-o fi petrecînd în capul acestui om care, ghemuit cu genunchii la gură, mîzgăleşte într-una ceva. Habar n-are că eu încerc să înghesui într-un biet carneţel tot norul de sulf şi de furtună, care-i memoria.

Cît timp Maxence a stat în Bruxelles, mergeam, în fiecare joi, să-l iau de la ziar. M-am regăsit imediat într-însul : ne lega aceeaşi sete de viaţă, aceeaşi viziune asupra oamenilor şi-a

evenimentelor. Intr-o lume împărțită, noi ne aflam în aceeași tabără. Din această epocă am păstrat amintirea amețitoare a unei cuceriri reînnoite săptămînă de săptămînă. Descopeream camaraderia, forța de neînchipuit a tinereții.

Intr-o zi, Maxence a plecat la Paris. Deseori am întîrziat în hotelul din strada Bonaparte, unde locuia. Il găseam neschimbat, poate ceva mai grav, cu o nuanță de puritate și de asprime. Discutam pînă noaptea tîrziu despre războiul pe care îl simțeam gata să se năpustească asupra lumii, despre neputința omului de-a abate cursul catastrofelor.

Acum un an, Maxence m-a chemat la Arlon, unde îl trimisese Rezistența. Mi l-a prezentat pe Caliban, pe care nu-l cunoșteam și cu care mi-a propus să lucrez. Caliban mi-a plăcut din prima clipă. Era asemenea lui Maxence, serios și pasionat, neobosit ca și el, avînd o înfățișare de tăietor de lemne, pe care și-o dobîndise trăind prin păduri. Pe fața lui citeai o forță sălbatecă, dar, sub tufele sprîncenelor, privirea avea o tulburătoare limpezime. Caliban mă vizita din cînd în cînd la Neufchâteau ; întotdeauna pe neașteptate, pentru a dejuca orice cursă. Își prezenta raportul ; eu îi comunicam consemnele lui Maxence. Fumam împreună o pipă, beam o cană de bere, după care pleca tot așa cum sosise, surîzător, misterios, pecetluit de singurătatea și de viața primejdioasă din *maquis*. Mai tîrziu, pentru a evita riscul de-a fi surprinși, am hotărît să ne întîlnim în altă parte, schimbînd locul de fiecare dată. Totul se desfășura foarte

rapid. Il așteptam în vreo cafenea de sat, pustie și friguroasă. Sosea, se dădea drept negustor de lemne. Discutam chestiuni de afaceri. Această înscenare îl amuza. In timp ce eu vorbeam, el mă privea cu un aer sceptic, ca și cum aș fi avut un nas fals ce nu putea înșela pe nimeni. Ii transmiteam corespondența și plecam primul, ca să mă asigur că nu sîntem urmăriți.

Cicéron se scotocește prin buzunare. Scoate niște praf de tutun pe care îl scutură în căușul palmei stîngi. Vrea să mă convingă că are conștiința curată, că e și el un prizonier ca oricare altul. Brusc, aruncă pe jos firava recoltă și izbucnește :

— De fapt, ești mort de frică, asta-i ! și scrii ca să faci pe grozavul.

— Dacă spui tu...

Răspund fără să las creionul. Cunosc acest gen de întrebare deghizată, de falsă afirmație care cere răspuns. Vrea să mă facă să vorbesc. N-am de gînd să-i mărturisesc că scriu pentru a risipi frica densă care se naște în mine. Cît timp voi avea hîrtie și creion, voi fi salvat. Cicéron nu înțelege forța scrisului și nu știe că ceea ce fac eu este de fapt o magie : aceea de-a menține toată greutatea și sensul vieții mele în cuvintele pe care le înșir. Niciodată n-aș fi crezut că voi scrie toate astea ; pentru ca să pot exorciza mai bine frica, frazele mă asaltează cu o violență încă nebănuită. Această luptă cu frica este poate lucrul cel mai umilitor pentru mine, mai ales în prezența lui Cicéron, sub privirea lui încărcată de ură. Să-i fie oare frică și lui ?

Nu s-ar părea, dacă nu cumva se stăpînește din răsputeri să nu-și trădeze groaza. Dar nu, s-ar vedea. Rămîne impasibil. Lungit pe spate, dormitează sau se preface. Cum mă opresc din scris, se ridică, îmi vorbește, pune întrebări, încearcă să mă smulgă de sub efectele drogului meu. Eu însă nu răspund. Scriu. Scriu într-una, în timp ce lumea tace și se învîrte sub mine lent, ca un titirez la capătul cursei, gata, dintr-o clipă într-alta, să-și oprească rotația. Scriu pentru că vreau să se știe că Cicéron e vinovat de moartea lui Maxence. Aș da orice pentru ca ceea ce scriu să aibă șansa de a rămîne. Dar nu mai am nimic, doar un capăt de creion și acest carnet.

De cîte ori ridic ochii și întîlnesc privirea albastră și transparentă a lui Cicéron, mă întreb dacă nu visez cumva, dacă această privire este într-adevăr a unui trădător. Pentru a suta oară de azi-dimineață, încerc să-mi reamintesc desfășurarea evenimentelor. Mă revăd în Arlon, la Maxence, apoi în drum spre Chantemelle. Înainte de-a intra în pădure, la un semn al lui Maxence, care voia să se asigure că n-am fost urmăriți, mă îndepărtez. La adăpostul pădurii, după ce ne-am reîntîlnit, am mers alături. Pădurea se sfîrșește la cinci sute de metri de grădina lui Cicéron. Caliban era acolo cînd am ajuns noi, așa că ne-am apucat imediat de lucru.

La ora trei dimineața, totul era pus la punct. Cicéron a insistat ca înainte de-a pleca să ne odihnim cîteva ore. Riscam să ne întîlnim cu vreo patrulă pe drum. Maxence era de aceeași părere. Caliban spuse că el poate merge fără

grijă prin pădure; părea dintr-o dată nerăbdător, nervos, grăbit să termine. Voia să părăsească Chantemelle înainte de revărsatul zorilor. Cicéron încercă să-l convingă să renunțe; deschise fereastra pentru a aerisi. Mierlele începeau să șuiere prin crînguri. Ziua era aproape. Eșarfe de ceață pluteau deasupra livezilor. M-am ridicat și-am stins lumina. Caliban tocmai își încheia haina de piele cînd Cicéron vru să ne ofere un pahar din vinul lui. Mai avea cîteva sticle de Clos-Vougeot din 1938. Un an bun. După ce ieși Cicéron, Caliban s-a apropiat de Maxence și i-a șoptit ceva.

— Visezi, a răspuns Maxence. Vocea îi era complet schimbată. Caliban făcu nu și începu să se plimbe prin cameră.

In timp ce Cicéron se afla în pivniță, o mașină a stopat în fața vilei. Am înțeles cu toții imediat. Caliban s-a aplecat spre grădină pe fereastra deschisă, apoi s-a întors spre mine și mi-a arătat ușa cu degetul. N-am priceput ce voia. M-am dus pe palier. Voiam să văd, să înfrunt primejdia, să știu la ce mă pot aștepta. E un fel de reflex la mine. Se spune că-i o formă a lașității. In aceeași clipă cineva a sunat, apoi a bătut violent în ușă. Cicéron urca din pivniță; avea o sticlă prelungă, îmbrăcată într-o cămașă de trestie. A pus-o pe o măsuță din coridor. A strigat: „Vin acum!" și-a deschis. Cei de la Gestapo nici nu intraseră bine, cînd el a și ridicat brațele. Puțin prea repede. Iar cu mîna dreaptă, fără s-o coboare, le făcu semn să intre. M-am întors lîngă Maxence și Caliban. Am

spus: „Boşii sînt aici". Simţeam că pălisem; mi-era frică, dar o frică ce nu semăna cu cea de acum, făcută din oboseală, amărăciune şi mînie. Părea detaşată de mine, avînd o viaţă proprie. Mintea rămînea limpede, de o luciditate uimitoare, ca şi cum evenimentul nici nu mă privea.

— Să fugim pe fereastră, a spus Maxence.

Caliban dispăru primul. O clipă i-am zărit degetele mari agăţîndu-se de marginea exterioară a ferestrei, apoi se îndepărtară şi dispărură. Pe scară se şi auzeau paşi. I-am arătat fereastra lui Maxence.

— Dă-i drumul. Repede.

Maxence încălecă pervazul şi se lăsă lunecînd în grădină. Nu-mi dau seama cum s-au petrecut lucrurile, dar am înţeles că nu mai aveam timp să evadez. Pentru a pune un obstacol între el şi gestapovişti, am închis fereastra şi m-am lipit de perete. Ca să am un sprijin? Ca să îndepărtez atenţia de la fereastră? Cred, mai degrabă, că pentru a nu mă prăbuşi. In sfîrşit, apărură: trei nazişti şi doi civili care-l încadrau pe Cicéron.

— Şi ceilalţi? mă întrebă şeful lor, îndreptîndu-şi revolverul spre mine.

Am scuturat din umeri. Unul dintre gestapovişti forţă uşa dormitorului. L-am auzit deschizînd baia. Urlă nişte ordine în germană, iar ceilalţi se urcară în pod. Il întrebă apoi pe Cicéron:

— Eraţi patru?

— Da, răspunse Cicéron. Nu putea îngăima decît: da, da. Era stupefiat, constatînd că sînt singur în tot etajul.

O detunătură izbucni sub fereastră, apoi alta. Il împinseră pe Cicéron la perete, lîngă mine, şi se repeziră cu toţii pe scară, în afară de cei doi vlăjgani în civil, care s-au aşezat pe masă. Stăteau cu faţa spre noi, legănîndu-şi picioarele în gol. Unul se ridică şi deschise fereastra. Peste umerii lui, în lumina murdară a zorilor care pluteau deasupra livezii, am văzut un om care fugea îndoit din mijloc. Parcă ţopăia, făcea un salt înainte, reîncepea să alerge. Răsunară cîteva focuri de revolver. Maxence se opri, îşi masă glezna şi porni iar. Al doilea dintre paznicii noştri se postă pieziş în faţa ferestrei, pentru a urmări peripeţiile acestei vînători de oameni, fără a ne slăbi din ochi. Probabil că Maxence fusese atins la picior. L-am văzut răsucindu-se, apoi prăbuşindu-se, atins desigur şi în spate. Cei doi gestapovişti nu mai puteau de bucurie; îi interpelară pe camarazii lor, care trăgeau din grădină. Erau fericiţi, triumfători. Brusc au tăcut: întins pe burtă, Maxence începea să tragă, la rîndul său. Un foc, apoi altul. Trăgea pe-ndelete, ca la instrucţie. Mi-am dat seama că economisea muniţia pentru a acoperi cît mai multă vreme fuga lui Caliban.

Sub fereastră împuşcăturile detunau într-una. Eram sigur de Caliban că a reuşit s-ajungă în pădure şi că va ajunge la *maquis*-ul său de lîngă Fourneau David încă înainte de-a se face ziuă.

Maxence trăgea mereu. In jurul lui gloanţele stîrneau mici egrete de ţărînă. Ori de cîte ori înălţa capul, trăgea în direcţia vilei. Il privii pe

Cicéron. Groaza îi boțea fața. Pleopele i se zbăteau, ceea ce era desigur semnul unei mari neliniști. Nici nu mai încerca să-și ascundă spaima. Și palida lumină a dimineții șiruia pe mîinile noastre ridicate. Am întors îndurerat capul. Așa cum stăteam sprijinit de zid, puteam vedea foarte bine tot ce făcea Maxence. Continua să-i țină în șah pe naziștii care trăgeau adăpostiți de la distanță. Un bulgăre de pămînt îi sări în față. Groaza îmi tăie răsuflarea. Il văzui pe Maxence înălțîndu-se în coate, trăgînd calm un foc, apoi altul, și încă unul. Se întoarse, scotoci prin buzunare, schimbă încărcătorul. Ii puteam urmări fiecare gest. Ca la un spectacol. Ca și cum totul s-ar fi petrecut într-altă lume, indiferentă dar clară, detașată de timp și de oboseală. La un moment dat Maxence căzu cu capul la pămînt și nu se mai ridică. Soldații se apropiară de el, cu pușca sub braț, și începură să discute. Mi-am dat seama că Maxence a fost ucis. Dar Caliban scăpase. Caliban îl va răzbuna. Gîndul acesta mă exalta, mă agățam de el, nu voiam să mă gîndesc decît la asta, pentru a învinge frica. Intărîtați, paznicii noștri vorbeau și rîdeau în gura mare.

— Săracu', îmi suflă Cicéron la ureche, cu vocea lui de gheață. Parcă i-a ajutat la ceva ? Și-acum, firește că noi o să plătim în locul lui.

Nici n-am clintit. Țeapăn, căutam să mă stăpînesc, pentru a nu aluneca în vîrtejul care se rotea în jurul meu. „Maxence a murit." Aceste trei cuvinte făceau un zgomot asurzitor în capul meu vid. „Maxence a murit." S-a terminat ; moartea mîrșavă, neînduplecată a răpus forța lui tînără, inteligența lui. „Maxence a murit." Aceste cuvinte n-aveau să mai tacă în mine niciodată. Tocmai el, care nu credea decît în viață, în lumea asta nedreaptă pe care voia s-o refacă pe măsura omului, a fost ucis ca un animal hăituit. Durerea mă sugruma. Strînsei pleoapele cu putere ca să nu plîng, dar lacrimile începură să curgă și-n timp ce mi se rostogoleau pe obraji, vedeam fața lui Maxence, surîsul lui calm.

O mînă grea îmi căzu pe umăr. Un paznic mă apucă de braț, celălalt îl luase în primire pe Cicéron. După ce am coborît, ne-au îmbrîncit în bucătărie. Maxence zăcea pe carelajul alb cu negru, în fața frigiderului. Sîngele i se închegase pe obrazul stîng, iar la tîmplă avea o înfiorătoare gaură neagră. In ciuda rănii și-a zgîrieturilor, fața lui palidă rămînea tot frumoasă și pură. Mi-aduc aminte că am privit cu aviditate fruntea lui înaltă, curba tăioasă a nasului, buzele crispate, închise parcă pe un ultim strigăt. M-am silit să privesc îndelung scobitura îngrozitoare făcută de rană la tîmplă. Imi spuneam : „Uită-te bine, e ultima oară cînd îl mai vezi. A murit și nu mai ai nici un prieten." Dar în același timp mă gîndeam la Caliban, care era liber, la faptul că Maxence o știa și că această certitudine i-a îndulcit ultimele clipe. Am jurat în șoaptă să-l răzbun, dacă îi voi supraviețui. Încă nu înțeleg de ce ne-au obligat să contemplăm cadavrul lui Maxence. Ca să ne înspăimînte ? Ca să ne arate ce soartă ne-așteaptă ?

Cicéron se așază pe marginea patului și, scos din sărite, se răstește la mine, vrînd parcă să-și umple singurătatea cu cuvinte. E grotesc. Furia i-a bulbucat ochii verzi-albăstrii, îi strîmbă gura flască. Înfățișarea lui are ceva obscen.

— Dar n-ai de gînd să termini odată cu ocupația ta lugubră ? Ajunge cît a durat toată porcăria asta. Mi-e scîrbă să te tot văd mîzgălind. Scîrbă, pricepi ? Scîrbă. Mă întreb ce dracu mai poți îndruga acolo. Ai atîtea de povestit ?

— Da, destule.

Răspunsul meu îl tulbură. În timp ce scriu mai departe, ridic o privire spre Cicéron, care reflectează. Încetează să-și mai roadă unghiile și se întoarce cu totul spre mine.

— Pe cuvînt, s-ar părea că ăsta-i viciu.

Simt într-însul o secretă mișcare retractilă, o notă de repulsie în voce, ca și cum, deodată, și-ar fi dat seama că-i închis cu un contagios. Nu-i răspund. Scriu. Aș putea scrie așa o viață întreagă. Cît timp voi scrie, nu voi putea fi lovit. E absurd, știu, dar nu mă pot reține să atribui acestui gest derizoriu puterea supranaturală de-a îndepărta moartea. Scriu. Mă agăț de capătul meu de creion. Atîta vreme cît voi înșira aceste rînduri, voi fi tabu. Nicicînd pînă acum nu mă gîndisem serios la moarte. Sigur că ideea de-a muri, odată și odată, o acceptam, dar în viitor. La capătul unei îndelungate existențe fericite, moartea mi se părea logică, firească, binevenită chiar. Te naști, mori. Și viața, ca orișice, trebuie să aibă un sfîrșit. Dar pentru mine, acest sfîrșit era depărtat, ireal abstract. Nu mă privea. Și, brusc, moartea a devenit un eveniment imediat, o realitate care n-așteaptă, înnebunitoare. Nu-mi mai lasă nici o clipă de răgaz. Știu că voi muri, că lumea și oamenii vor continua să existe și după mine. Mă simt jefuit de toate bucuriile vieții.

M-am oprit din scris. Un scuipat fierbinte și gros îmi umple gura. Încerc să nu mă mai gîndesc, să opresc în mine murmurul ideilor, să mă las, alunecînd, în tăcerea acestui beci fierbinte și funebru. Nu, nu moartea mă-nspăimîntă, scurta și teribila trecere de la viață la moarte, despărțirea de viață. Ceea ce-i intolerabil în moarte e să nu mai exiști, să nu mai fii. Eu nu accept realitatea morții. Omul e om, doar viu. Mort, nu voi fi curînd decît o grămadă de putregai. Uneori, în cel mai bun caz, o amintire... Acum îi înțeleg pe regii care-și gravează efigia pe monumente și monezi, care, pentru a menține aparența vieții, poruncesc îmbălsămarea cadavrului lor. Tînără și triumfătoare, bătrînă sau urîtă, n-are importanță ; viața e întotdeauna mai bună decît moartea. Esențialul e să supraviețuiești, să exiști, să trăiești mai departe. Știu bine că vorbesc așa pentru că în curînd voi muri, pentru că am și început să-mi trăiesc moartea. Mă revolt împotriva inevitabilei înfrîngeri a vieții. Nu mai pot înăbuși în mine setea de viață, dar pentru ca să nu mor urît, va fi de-ajuns să mă gîndesc la Maxence, la surîsul său luminos. Cît timp voi scrie, voi fi salvat. Cît încă ? Nu știu.

Nemișcat, tu mă privești, Cicéron. Te mai întrebi o dată de ce mă încăpățînez să scriu. Iți spui că-i absurd, inutil. Te gîndești că în curînd vei ieși de aici. Tu vei trăi cînd eu voi fi mort. Ți se va da să citești acest carnet și vei rîde josnic. Dar atunci vei ști că eu am știut. Tu ne-ai trădat; dincolo de moarte, eu te disprețuiesc. Vei ști... Vin. Mi-au mai rămas atîtea lucruri de spus, că nu voi reuși să sfîrșesc, atîtea lucruri ce-au dobîndit în mine o forță de necrezut și îmi ilumineazǎ sîngele. Vreau să se știe că Cicéron

VIESPARUL

PATUL puștii-mitralieră izbea într-una umărul lui Marceau ca un pumn de oțel, cu lovituri grăbite, regulate, care îi scuturau tot corpul. Metalul îi frigea mîna dureroasă. Strînse arma cu violență, se agăță de ea pentru a simți mai bine zvîcnitura profundă a fiecărei detunături. O furie ucigașă îi încețoșa privirea, dar exaltarea sa era atît de puternică, încît trăgea ca dintr-un fel de beție. In jurul lui, pereții barăcii se cutremurau. Marceau găsea că pușca-mitralieră funcționează prea lent. Arma refuza să-l asculte. Avea o viață de sine stătătoare, detașată de evenimente. Marceau îi vedea piesele mișcîndu-se încetinit. Vru să strige: „Mai repede!" și deschise ochii.

Abia se lumina de ziuă și din depărtare se auzea șuierul mierlelor din primele livezi atinse de aurorǎ. Pe scaun, la piciorul patului, Marceau își zări bluzonul și *coltul*. Işi dădu seama că a visat, își mișcă degetele de la o mînă, apoi de la cealaltă, se răsuci pe scîndurile patului și recunoscu mireasma de rășină a bordeiului care, în fiecare dimineață, îi reamintea de micul hotel din Landes, unde poposise împreună cu Colette după un drum lung în automobil, pe cînd mai

era pace. Toate acestea îi trecură foarte repede prin cap. Loviturile răsunară din nou. Afară, cineva bătea în ușă.

— Hai că vin! strigă Marceau. Se sculă, își aranjă pantalonul de călărie și deschise. Era Clovis.

— Da' știu că dormi, nu te-ncurci! Bat ca un apucat!

— Visam, răspunse Marceau în chip de scuză.

— Și încă cum!

Clovis scoase un rîset scurt și scrîșnit, ce părea că nu aparține trupului său uriaș. Se așeză pe masă. Paharul răsturnat pe gîtul sticlei, ce servea drept cană de apă, zăngăni. Marceau îl luă, îl umplu și trase o dușcă zdravănă de apă sălcie. Își căută pipa.

— Voiam să-ți vorbesc, spuse Clovis. Téruel a arestat adineauri un tip. I-am și luat interogatoriul. Mi-a îndrugat o poveste cusută cu ață albă. Zice că s-a rătăcit în drum spre Lavacherie, de unde trebuia să-și ia fata internată într-un pension de călugărițe. Și-acum o oră, cretinul s-a aruncat drept în brațele lui Téruel. Ai idee de vreun pension în Lavacherie? Și unde părinții dau buzna cu noaptea-n cap? Ăsta ne ia drept țînci. Aș vrea să vezi și tu individul. Pentru mine, cazul e clar; ajunge să te uiți la el ca să-ți dai seama că are o moacă tipică de spion. Am ordonat să fie închis în șopronul de lemne.

— E-n regulă, spuse Marceau, aprinzîndu-și pipa.

Clovis nu se îndoia niciodată de el însuși. Avea păreri categorice în orice privință și era sigur că nu greșește. „Așa-i, dacă-ți spun eu" — era o frază ce revenea adeseori pe buzele lui. Opt luni de *maquis* nu reușiseră să-i înmoaie o anume rigiditate de spirit, și era de-ajuns un astfel de incident, pentru ca ofițerul să iasă iar la iveală. Clovis nu-l prea înghițea pe Marceau, pe care Comitetul Rezistenței i-l atașase, fără ca el să-și poată explica de ce. Ca și cum războiul n-ar fi specialitatea lui și ar mai trebui să fie pus sub supravegherea acestui învățătoraș. Marceau nu și-a dat osteneala să spulbere această ostilitate. Își făcuse o plăcere răutăcioasă demonstrîndu-i lui Clovis că îl întrece la alergări, că aruncă grenada tot atît de departe ca el și că un intelectual poate fi și bun soldat. În discuții cita cu plăcere din Clausewitz[1], silindu-l pe Clovis să recunoască că n-a citit în întregime tratatul acestuia despre arta războiului. Marceau îl întrebase atunci, pe un ton sec, ce învățau ei la școala militară. Dar regretase imediat această cruzime inutilă; știa că Clovis e curajos și a luptat bine pe Lys, în timpul campaniei de optsprezece zile. Îi spusese rîzînd că nu-l va ierta niciodată că și-a ales un nume de rege. Cînd Clovis, căruia i se încredințase comandamentul militar al detașamentului, îi vorbea despre disciplină, Marceau răspundea cu bonomie: „Disciplina e necesară,

[1] *Karl von Clausewitz* (1780—1831), general prusac și teoretician militar, autor al tratatului *Despre război*, care a avut o influență determinantă în pregătirea militară germană.

n-am nimic contra. Dar nu prea multă. La urma urmei, aici nu sîntem la cazarmă." Clovis nu mai insista.

Marceau își puse bluzonul și-și strecură *coltul* în centură.

— Să mergem acolo, spuse el.

Frunzișul tînăr al pădurii se înfiora sub primele raze de soare. Lumina de mai dansa pe ombelifere și vîntul foșnea lin prin orgile uriașe ale fagilor. Respirația acrișoară a pădurii îi sufla în față.

Coborîră împreună pe cărarea ce ducea la tabăra A. Mult mai departe de drum, în pădure, în mijlocul unor mlaștini, Clovis dispusese amenajarea altei tabere, B, unde se puteau replia în caz de pericol.

Pașii lor tulburau viața gîzelor ce colcăiau prin iarbă. Din coroana unui copac țîșni țipătul unei păsări, se înălță ca o săgeată, străbătu luminișul, întîrzie un timp înainte de-a reveni din fundul pădurii și porni iar, și mai ascuțit. Deasupra lor, sus de tot, pe cer, se răsfirau clăbuci de nori.

Marceau își vîrî pipa în buzunar și adulmecă mirosul dulce de zad. „Mirosul vacanțelor", gîndi el. A trebuit să vină războiul și *maquis*-ul ca să poată cunoaște viața profundă a pădurii, zgomotele, freamătul ei neașteptat, respirația adîncă și misterioasă pe care o regăsea cu un fel de recunoștință ori de cîte ori, spre sfîrșitul nopții, se întorcea cu o mînă de oameni din Amberloup, de unde aduceau provizii pentru tabără și cînd, așezat în iarbă, auzea înălțîndu-se dinspre sat cîntecul umflat de dragoste al mierlelor, ce-i amintea mica livadă a școlii. Se gîndea din ce în ce mai mult la școală, cu o violență amară, ca la o fericire pierdută, dar pe care o regăsea zilnic în el însuși, intactă și puternică, de îndată ce se lăsa pradă beției amintirilor.

N-a crezut niciodată că existența lui rutinieră, aglutinarea aceea de zile fragmentate în lecții, succesiunea mecanică de gesturi și cuvinte l-ar putea obseda într-atît. Cu siguranță că la ora asta, aceeași lumină care scînteiază printre copaci încălzește și fațada de cărămizi a școlii. Din acest punct al satului, Marceau domina întregul peisaj încrețit de coline, cusut de drumuri. Soarele și vîntul, norii, marile reflexe ale anotimpurilor veneau spre el din fundul orizontului. N-avea decît să traverseze drumul pentru a se simți în vîrful colinei care, înălțată de răsuflarea profundă a pămîntului, își întindea spre el pădurile, fermele, fălcile fine ale mărăcinișurilor și cețurile alungite peste livezi. „Ei, asta-i, își spuse el, încă nu m-am trezit. Mai visez. E timpul să se termine cu războiul ăsta. Altfel încep s-o iau razna."

Spania, mobilizarea, apoi campania din Belgia, exodul pînă la Bayonne, Anglia și saltul în Rezistență, opt ani de cînd lupta împotriva aceluiași dușman. Dar de vreo cîteva luni, lucrurile căpătaseră altă față, timpul altă valoare și, fără să fie prea convins, Marceau începuse, brusc, să spere că, cine știe, va scăpa viu din această aventură. In același timp reîncepuse să reflecteze la o mulțime de lucruri la care îna-

7—2175

inte vreme nu-și îngăduise să se gîndească și care i se păruseră interzise: la dragoste, de pildă, să călătorească împreună cu Colette, să-i arate Veneția sau, pur și simplu, să se prăjească la soare, printre dune. Era un fel de foame năprasnică ce-l apuca tocmai cînd nu se aștepta. La Colette se gîndea din ce în ce mai mult. O purta într-însul; în cap sau lipită de coapsa lui, ea se mișca, îi vorbea îndelung, cîteodată îi sfîșia parcă pieptul cu un cuțit. O revedea pe ecranul pleoapelor închise: înaltă și zveltă în rochia ei de vară, căci pe-atunci verile erau veri adevărate, își ridica de pe umeri coama blondă a părului pe care refuzase să și-l scurteze. Marceau simți că această porcărie de război, cu mirosul său de paie și de closet, cu accesele de tuse uscată a oamenilor siliți să trăiască prin păduri, l-a obosit. Strînse din dinți și refuză să se lase copleșit de amărăciune. Din fericire, toate aveau să se termine curînd. În sfîrșit, evenimentele luau o întorsătură bună. Deocamdată, mai trebuiau să se bată, să se bată pînă la capăt. „Uite că încep să vorbesc și eu ca și Clovis. A reușit totuși să mă molipsească."

Era mahmur, furios că a fost trezit din somn, că recădea în acest război care îi prelungea într-un fel straniu visul în realitate. Îi era foame. Și Clovis, care lua în serios istoria cu spionul, nu-i lăsase nici măcar răgazul să bea o cană de cafea la bucătărie.

Clovis se simțea foarte la largul lui în acest război clandestin, purtat sub nume de împrumut și deghizări jalnice. Se aruncase în *maquis* ca

într-un joc fascinant. Introdusese imediat disciplina militară în tabără și băieții se acomodaseră pe loc; era o plăcere să vezi cum totul merge strună. Încă li se mai părea că-i vorba de un fel de joc.

Urmîndu-l pe Clovis printre ferigile înalte care-și înșiruiau cîrjile înrourate, Marceau nu se putea opri să mestece cu amărăciune aceleași gînduri otrăvite. Ce se va întîmpla după război cu acești soldați fără voie care, pentru a putea fi liberi, acceptau instrucția de cazarmă? Nici vorbă că acceptau în același timp să și crape de foame, și să-și lase pielea în cine știe ce hărțuială.

— Mergem întîi la Trois Chênes. I-am ordonat lui Téruel să nu se miște de-acolo. E mai prudent. O să-ți spună el cum s-au petrecut lucrurile.

— De acord, răspunse Marceau.

În drum, smulgea spicele gramineelor și le arunca înaintea lui. Părea foarte calm.

— Am dispus să fie lăsat în paza unui om, adăugă Clovis.

Marceau îl aprobă și de astă dată.

— Perfect.

Nimic din vocea lui nu trăda surpriză. Mergea mai departe în spatele lui Clovis. Această plimbare prin dimineața călduță și aurită, în care începeai să presimți vara, era chiar plăcută. În celălalt capăt al pădurii apăruse soarele, și toate păsările începură să ciripească prin copaci. Printre trunchiuri curgea o lumină mai vie.

— Dacă fridolinii vor porni la atac, atunci vin precis pe drumul dinspre Bastogne, spuse Clovis.

— Văd eu. Ai rămas tot la ideea ta. Îți închipui că l-au trimis pe individul ăla ca cercetaș și vor veni să ni-l ia îndărăt ? Treaba ta. Personal, cred că-i cam fără sens, cel puțin pentru moment.

Clovis se întreba adeseori ce căuta de fapt Marceau în *maquis*, pentru ce i-l trimisese Comitetul pe acest anarhist. Avea în toată înfățișarea lui ceva provocator și seducător totodată. Era suficient să-l auzi vorbind despre război ca să-ți dai seama că detestă armata și pe militari. De altfel, nu făcea dintr-asta nici un secret. Îi spusese lui Clovis că ceea ce îi place în Rezistență e tocmai faptul că războiul pe care-l duceau era împotriva spiritului războinic. Fără motiv, Clovis se simțise vizat. Suporta greu libertatea de limbaj a tovarășului său. Marceau avea întotdeauna aerul că-și bate joc atît de el însuși, cît și de ceilalți, că rătăcește ca un visător printre oameni și evenimente. Cînd, în toiul unei discuții, îl auzea spunîndu-i cu vocea sa egală : „Ah, bătrîne, da' încuiat mai poți fi uneori !", Clovis nu-și putea da seama dacă glumește sau nu. Fața lui Marceau era perfect impasibilă, dar flacăra privirii sale nu te slăbea și părea că te înfruntă. Într-o zi, Clovis îl întrebase ce crede despre campania celor optsprezece zile. Marceau i-a rîs în nas.

— O glumiță pentru cine s-a bătut trei ani în Spania. Trei ani înseamnă ceva, și războiul

te-nvață multe. Întreabă-l mai bine pe Téruel. Am luptat împreună în brigăzile internaționale.

Înțepat, Clovis adăugase cu intenția de a-l umili :

— Și după ce te-ai întors de-acolo, te-au lăsat să-ți reiei cursurile ?

Marceau ridicase capul, țintuindu-l pe Clovis cu privirea lui strălucitoare. Întrebarea părea să-l amuze.

— N-am mai apucat, bătrîne. Imediat am și fost mobilizat. Adu-ți aminte, „ciudatul război"[1] începuse. Probabil că militarii și-au spus că experiența mea le poate fi de folos. Fără să mă scape din ochi, firește.

Marceau, ca și Téruel, se obișnuise foarte repede cu viața de tabără. Ai fi spus că erau făcuți anume pentru acest război, care nu semăna cu celelalte. Clovis nu înțelegea ce-a căutat Marceau în Spania. Să lupți pentru ăia ? Mirarea lui ascundea și-o umbră de dispreț. Nu voia s-o recunoască nici față de el însuși, dar motivul era că Marceau luptase în rîndurile republicanilor. De aici neîncrederea ce-o încerca față de el. Asemenea alegere mirosea nițeluș a trădare. Îl și întrebase pe Marceau.

— N-are rost să-ți explic. N-ai pricepe. Aici e vorba de-o vocație. De cînd mă știu m-am aflat în tabăra opusă, i-a răspuns Marceau.

---

[1] În original : „La drôle de guerre" — denumirea populară, în Franța, a primelor luni ale celui de-al doilea război mondial, cînd, din dispozițiile guvernanților, armata franceză nu opune nici un fel de rezistență trupelor germane.

Urcau colina prin lumina ce şiruia din cer. Nişte tufe de mărăcini îi izolau de tabără, iar în jur era masa fremătîndă a pădurii, deasă şi agitată de vînt. Marceau se miră auzind, amestecată cu melopeea neobosită a frunzişului, bolboroseala izvorului care, fericit de-a fi ajuns la capătul drumului său subteran, ţopăia pe dalele de şist. Dacă ar scăpa cu viaţă din acest război, ceea ce nu era sigur, încercările n-ar fi fost inutile. L-ar fi învăţat pînă la ce punct poate renunţa un om la plăceri, la confort, la pasiunile cele mai înrădăcinate. Ceea ce părea esenţial devenise dintr-o dată van, derizoriu. În mijlocul atîtor sacrificii, doar Colette mai rezista, ciudat de atrăgătoare. Era singura fiinţă pe care ar fi vrut s-o poată salva de la distrugere, s-o smulgă morţii. Cînd se gîndea la ea, sîngele îi zvîcnea cu violenţă în artere şi-i umfla buzele. Întors din Spania, n-a putut rămîne alături de ea decît vreo cîteva zile, înainte de-a fi mobilizat. De fapt schimbase o uniformă pentru alta, o armată pentru alta, dar acest scurt răgaz, şocul acestei întoarceri la viaţă, îi lăsase o poftă lacomă de dragoste. Abia acum îşi dădea seama. Cînd îl apuca dorinţa de Colette, o respingea cu o spaimă superstiţioasă. Îi mai separau prea multe obstacole. Trebuia aşteptat sfîrşitul acestor timpuri îngrozitoare, dar fără a crede prea mult în fericire. Întîi şi-ntîi, războiul nu se terminase, risca să se tărăgăneze, să se eternizeze în acest colţ de lume, şi totul se putea sfărîma în ultimul moment. Era mai bine să nu facă planuri. Pentru asta va fi timp mai tîrziu. N-are rost să te înflăcărezi. Marceau îşi scutură pipa de călcîi ca s-o golească.

— Am ajuns, spuse Clovis.

Téruel stătea lungit pe un pinten de stîncă, cu puşca-mitralieră sub bărbie. Supraveghea cu un binoclu valea întinsă la picioarele sale, drumul dintre Bastogne şi Marche, primele ferme din Amberloup care se iveau din ceaţă, şirurile de plopi sădiţi parcă pentru un gigantic *steeple-chase*[1]. Clovis şi Marceau se întinseră alături de el.

— Nimic ? întrebă Clovis. Dă-ncoa' binoclul.

— Nimic, răspunse Téruel.

— Exact ce spuneam eu, conchise Marceau. Şi-şi umplu pipa. Aş putea jura că flăcăul s-a rătăcit.

— Nu-i sigur, mîrîi Téruel. Are un cap al dracului de scîrbos şi eu miros turnătorii de la distanţă.

— Vezi că şi Téruel e de părerea mea, spuse Clovis.

— N-ajunge, protestă Marceau. Trebuie dovedit.

Clovis avea mania spionilor. Îi descoperea la tot pasul. Şi era neîndurător. În ceea ce îl privea, soarta prizonierului era hotărîtă. Dar Marceau, cît timp nu-i luase încă interogatoriul, se încăpăţîna să-i acorde beneficiul îndoielii.

— Vrei o pipă ? Întinse punga de tutun. Téruel se servi. Cei trei se ridicară şi intrară în pădure.

[1] Cursă de cai cu obstacole (în lb. engl.).

— Şi David ? Ce-i cu David ? întrebă Clovis.

— Acolo, răspunse Téruel. Cocoţat pe *mirador*[1]. El supraveghează satele de pe colină ; eu, valea şi şoseaua. Uite-l că ridică braţul. Totul merge bine.

Marceau îl zări pe David. Era aşezat pe mica platformă de lemn pe care o înjghebaseră între crengile înalte ale unui stejar. Picioarele îi atîrnau în gol. Le făcu semn înălţînd puşca.

— Ştii consemnul ? îl întrebă Clovis pe Téruel. La cea mai mică mişcare, mă anunţi. Nu-i absolut sigur că vor veni pe şosea. Pot înainta la adăpostul hăţişurilor de acolo, care maschează o întreagă parte a văii. O să-ţi trimit trei oameni cu grenade. Prudenţa prinde bine întotdeauna. De acord, Marceau ?

— De acord. De altfel, organizarea militară a taberei te priveşte. Tu hotărăşti, eu aprob.

Clovis avea întotdeauna impresia că Marceau îi ghiceşte gîndurile, că devine transparent sub privirea lui dură şi albastră.

— Mergem ? întrebă el.

— Cum vrei.

Porniră iar. Din nou, Marceau mîngîia cu palma coama gramineelor. Clovis îi aruncă o privire. Marceau părea fericit şi paşnic. Trăgea din pipă fără grijă, impermeabil la frică, şi Clovis îi invidie calmul. Din prima zi cînd l-a întîlnit, a presimţit în el această putere de-a nega primejdia.

---

[1] Punct de observaţie înălţat pe stîlpi (în limbaj militar).

Şopronul era de fapt o cabană situată la liziera taberei. O păzea un om, aşezat pe-o buturugă, cu puşca între genunchi.

— Salut, strigă Marceau.

— Salut, răspunse *maquisardul*.

Clovis desfăcu lanţul şi intrară. Prizonierul stătea întins pe sacii îngrămădiţi în fundul încăperii. Înălţă capul, se uită fix la Marceau, care, din cauza luminii strălucitoare de afară, nu-l vedea prea bine. Nu făcea nici o mişcare. Marceau simţi sclipirea arzătoare a ochilor întorşi spre el. Mic, firav, omul era îmbrăcat într-un costum de postav negru, ţinuta obişnuită de ţăran înduminecat. De sub pălăria pe care o păstrase pe cap, împinsă pe ceafă, ieşeau nişte şuviţe scurte şi lipite de sudoare. Marceau se întreba unde mai văzuse faţa aceea osoasă, întinsă ca şi acum spre el. Mai exact, ceea ce îşi amintea era de fapt aerul spălăcit, slugarnic al omului din faţa sa. Îşi aprinse tacticos pipa. Avea impresia neplăcută că şi el a fost recunoscut, şi se simţea parcă ruşinat. Omul tăcea, păstrîndu-şi ridicat spre dînsul capul îngust şi viclean.

Marceau îi spuse :

— Ia povesteşte-ne, ce cauţi aici ?

Omul se îndreptă pe patul lui de saci, schiţă un surîs, dar neliniştea îi crispă trăsăturile. Sub pielea uscată a gîtului se vedea mărul lui Adam, cum urcă şi coboară. Îşi înghiţi scuipatul şi începu să vorbească foarte repede.

— M-am rătăcit, am mai spus-o o dată. Trebuie să fiu la Lavacherie, să-mi iau fata care-i

elevă la maici. E internă. Din pricina războiului. nevastă-mea ţine morţiş să fie cu noi, la Bonnerue, de cealaltă parte a văii. De la Bonnerue la Lavacherie, dac-o iei pe şosea, prin Amberloup, e o bucată bună de drum. Am vrut atunci s-o tai de-a dreptul prin pădure, să fiu sus pînă-n opt. Nu ştiam că aveţi tabăra aci. Dacă aş fi ştiut, vă daţi seama, ocoleam prin Amberloup.

Vocea puţin răguşită, dură ca şi piatra acestui ţinut de pădure şi stîncă, îi era cunoscută lui Marceau, dar nu reuşea să identifice omul, să fixeze reperele imaginilor care se aprindeau şi se stingeau în memoria sa.

— Şi ce învîrţi tu la Bonnerue? Vreau să zic, ce meserie ai?

Faţa prizonierului tresări de spaimă; mirosea o capcană.

— Lucrez la Martin, la turnătoria de clopote. Cunoaşteţi?

— Arată-mi mîinile, spuse Clovis.

Omul se supuse şi întinse nişte labe mari şi cinstite de muncitor, pline de cicatrici, cu unghiile rupte. O verighetă foarte cumsecade lucea pe inelarul stîng.

— Dar nevastă-ta? întrebă Clovis.

— Ţine o mică băcănie, în piaţă, pe stînga, cînd vii din Pironpré. Pentru că lucrăm amîndoi, am dat fetiţa la pension la maici. Am spus-o o dată. O educaţie aleasă prinde bine oricînd, nu?

Se întoarse către Marceau, cerşindu-i aprobarea cu o umilinţă slugarnică. Ei, drăcia dracului, Marceau mai văzuse pe undeva mutra

asta, fruntea mică şi vicleană sub şuviţele năclăite de păr, nasul prea scurt, neterminat, felul în care îşi încreţea ochii înainte de a răspunde, ca şi cum ar fi vrut să ascundă apele mult prea vii ale privirii, să nu-şi trădeze gîndurile. Recunoştea obiceiul acela de a-şi împleti şi despleti degetele, de a le răsuci într-un gest rapid.

— Sigur că nu minţi? O minciună te-ar putea costa scump.

— Oh! nu, domnule!

Acum ştia. Cum de nu şi-a dat mai degrabă seama? Individul îi fusese elev pe vremea cînd era învăţător în Marche. Sub trăsăturile ofilite şi speriate ale adultului, Marceau regăsea copilul. Avea acelaşi aer făţarnic şi încăpăţînat. După un moment de surpriză, amănuntele începeau să iasă la iveală, urcau la suprafaţa memoriei prin spărturile făcute în trecutul său. Tatăl fusese o mare puşlama, puţin braconier, puţin tăietor de lemne, ca toată lumea de prin partea locului. Marceau şi-o reamintea mai ales pe maică-sa, o fiinţă ciudată, o exaltată care, sătulă să tot lîncezească în tîrgul acela cenuşiu şi trist unde, chiar şi vara, aerul avea gust de piatră, fugise cu un actor de circ. Revenindu-i grija casei şi-a plozilor rămaşi, micul Brunard se înhăită repede cu toţi derbedeii. Marceau prevăzuse întotdeauna că va sfîrşi prost, fără să-şi poată explica de ce s-or fi schimbînd copiii, de ce uneori viaţa combină lucrurile atît de ciudat.

— Bun. O să ne interesăm noi. Pînă atunci te sfătuiesc să stai cuminte.

Dintr-o săritură, Brunard fu în picioare.

— Dar fata mea, micuța mea Jeanine? Mă așteaptă! Le-am promis măicuțelor că vin azi-dimineață s-o iau. Doar n-o să mă țineți aici? O să intre la idei, nu vă dați seama?

Accentul vocii, violent și trist, îl mișcă pe Marceau. Ezită. Cum să-i explice lui Brunard că nu putea fi eliberat, că asta ar însemna o greșeală de neiertat? Chiar dacă tot ce susținea el ar fi fost adevărat, atîta timp cît detașamentul va rămîne în acest colț de pădure, Brunard nu va putea fi eliberat. Marceau nu îndrăznea să i-o spună. Clovis dădea semne de nerăbdare. Crezu că Marceau e gata să se înduioșeze. Întrevederea durase destul.

— S-ar zice că uiți că-i război.

Prizonierul se încăpățînă:

— Dar le-am promis măicuțelor! Mă așteaptă. Vă spun că le-am promis!

— Gata, știm, se răsti Clovis. Promis sau nu, stai pe loc, s-a-nțeles? Eu comand aici!

Brunard rămase nemișcat. Se uita țintă la Marceau, ca și cum de la el i-ar fi putut veni salvarea. Apoi plecă capul. „Se dezumflă", gîndi Marceau. În aceeași clipă Brunard înălță iar fruntea și începu să se văicărească.

— Dar nu se poate. La ora asta trebuia să fiu în Lavacherie. Făcusem în așa fel încît s-ajung la timp acolo. Și uite că-s reținut aci. De ce, spuneți!

Vocea lui urca, urca; îl simțeai la capătul spaimei, și toată ființa sa era o rugă fierbinte.

— N-o să-ți dăm ție socoteală! strigă Clovis. Și pînă una-alta să-ți ții pliscul. Bagă-ți bine

în cap. Baraca e păzită. Dacă încerci s-o ștergi, te-ai curățat. Înțeles?

Ieși. Marceau îl urmă, fericit că nu mai aude vocea jalnică a lui Brunard, că nu mai simte arsura privirii lui de cîine înfricoșat, care presimte loviturile de bîtă. Se îndepărtă. În timp ce Clovis prindea lanțul la loc și dădea ordine santinelei, el respiră adînc. Cînd Clovis fu iar alături, îl întrebă:

— Doar n-ai de gînd să-l ucizi pe nenorocitul ăsta?

Acum, după ce îl recunoscuse pe Brunard, gîndul acesta i se părea de neconceput.

— Te-am chemat anume să-l vezi, ca să știm ce facem cu el, răspunse Clovis.

— Nu poți ucide așa oamenii, fără nici o dovadă.

— Va să zică tot nu crezi că-i spion?

Marceau ridică din umeri ca și cum întrebarea n-avea nici un sens. Dar în sinea lui știa foarte bine că, de fapt, are unul, precis și îngrozitor.

— În privința asta nu știu nimic, dragul meu! Dar, chiar dacă ar fi, n-avem nici o dovadă. Asta-i plicticos. Și mie îmi trebuie dovezi.

Clovis căzu pe gînduri. Clipi încet, ca întotdeauna cînd era preocupat de ceva. Marceau își dădu seama că a declanșat niște mecanisme mentale care nu funcționaseră pînă atunci. Faptul că Clovis începea să gîndească era, oricum, o victorie. Dar între timp acesta reveni la prima lui părere.

— Firește, totul ar fi mult mai simplu dacă am avea vreo dovadă. Dar îți dai și tu seama că ticălosul ăsta a procedat în așa fel încît să nu le-avem la îndemînă. Am prins momentul cînd era cît pe ce să te înduioșeze cu istoria lui cu pensionul. Eram aproape sigur că ai să cazi în cursă. E oarecum genul tău.

— Găsești ?

— Găsesc. Oricum, nici pomeneală să-i dăm drumul. Cred că ești de acord, nu ?

— Bineînțeles. Nu sînt chiar atît de idiot. Propun să-l păstrăm la noi. Un fel de ostatec.

Sugestia lui Marceau îi displăcu lui Clovis, care întrezărea primejdia ei. Prizonierul va deveni o povară inutilă, care îi va încurca, va imobiliza un om, va crea un sentiment de insecuritate în tabără. Nu, asta era inadmisibil. Nici un fel de milă stupidă. N-avea dreptul să se împovăreze cu un ticălos care putea provoca masacrul oamenilor de care răspundea. Existau destule exemple. Clovis se opri, apucă brațul lui Marceau.

— Iți dai seama că-mi ceri să devin complicele acestei canalii ?

— Dar ți-am spus, nimic nu dovedește că-i vorba de un spion.

— Nu-i spion, fie. Dar e suspect. Pentru mine e tot aia. In Spania nu prea vă încurcați în atîtea formalități ca să împușcați oamenii.

Clovis își închipuia că a găsit argumentul cu care să-l dezarmeze pe Marceau. Acesta păli și răspunse cu o voce albă :

— In Spania judecam oamenii înainte de a-i împușca.

— De acord. Ei bine ! o să-l judecăm. Așa sau așa, orice am face, tot ilegal va fi. Tu, care ții atît de mult la legalitate, parcă n-ai ști că nici războiul pe care îl purtăm nu-i tocmai legal. Dar ca să-ți facem plăcere, o să-l judecăm pe acest individ. Mă duc să adun oamenii în sala de mese, și după asta dau o fugă la Téruel și David pentru a le recomanda vigilență sporită.

Clovis o și pornise întins pe cărare. Dispăru după o perdea de zad.

Marceau era convins că Clovis are dreptate, dar nu putea accepta ideea morții lui Brunard. Era prea stupid ! Dar de ce să moară ? Și prin ce concurs de împrejurări ? Un simplu joc al fatalității. Un om se rătăcește prin pădure, dă peste un *maquis*, și gata, soarta i-a fost pecetluită. Nu putea crede că așa ceva este posibil. Il revedea pe Brunard în clasă, își amintea locul ce-l ocupa lîngă sobă, un godin mare de fontă, pe care avea misiunea să-l umple într-una. Nu fusese un elev strălucit. Intotdeauna la coadă. Cînd dădea cîte un răspuns aiurea, pufnea toată clasa. Și Marceau își dădea seama dintr-o dată că hazul stîrnit de Brunard nu-i displăcea. Dimpotrivă, văzîndu-l umilit, batjocorit de această haită hilară, încerca el însuși o mică bucurie răutăcioasă. Această amintire îl indispuse ; își dădea brusc seama de nedreptatea lui. Dacă Brunard lucra pentru naziști tocmai pentru a se răzbuna pe viața care l-a umilit ? Presupunerea i se păru absurdă. Ca să-și

mai limpezească gîndurile se va duce întîi să mănînce ceva, căci de dimineață nu pusese nimic în gură. În loc să se îndrepte spre bucătărie, se întoarse în șopron.

Brunard nu se miră cînd îl văzu intrînd. Se aștepta la vizita lui Marceau. Umbra unui surîs îi trecu pe buze. Hotărît, Téruel nu greșea : avea capul unei lepădături tinere. „Știam eu c-ai să revii", spunea aerul triumfător care îi lumina obrajii veștezi. De fapt nu mai putea fi chiar atît de tînăr ! Marceau începu să calculeze în gînd vîrsta pe care putea s-o aibă Brunard. A fost învățător la Marche prin 1924. Asta însemna vreo douăzeci de ani. Brunard să fi avut pe atunci doisprezece ani. Avea, așadar, treizeci și doi sau treizeci și trei de ani. Îi purta bine.

— Bună ziua, Brunard, spuse Marceau.

Îl chemase pe nume și sconta mult pe efectul surprizei. Brunard nu păru mirat.

— Bună ziua, domnule Duret, spuse el, continuînd să zîmbească.

— Aici nu există nici un domn Duret, spuse Marceau. Mă numesc Marceau, nu uita.

— Bună ziua, domnule Marceau, admise Brunard. Apăsă pe Marceau ca să arate că a înțeles.

— Așa merge, spuse Marceau. Nu prea-ți dai seama în ce viespar te-ai vîrît ! Aici e un *maquis*. Trebuie să-mi spui adevărul, dacă vrei să te scap. Sîntem singuri. Mă cunoști doar. Știi că poți avea încredere în mine. Dă-i drumul. Te-ascult.

Bucuria de pe fața lui Brunard se stinse. Surîsul îi împietri pe buze. Trupul i se nărui. Se

crezuse salvat, și interogatoriul, jocul acela de întrebări și răspunsuri, reîncepea. Marceau revenise ca să-l descoasă. O pornire dușmănoasă îi îngheță ochii mici, striați cu sînge.

— Dar totul s-a petrecut așa cum am spus ! Juliette m-a trimis să iau fetița din Lavacherie, unde-i pensionul. Mi-am zis că tăind-o prin pădure mai cîștig timp. M-am rătăcit și-am picat aci în tabără. Dar nu-i așa c-o să-mi dați drumul ?

Avea o voce de bătrîn, dogită de spaimă. Tonul său jalnic îl irită pe Marceau.

— Asta nu depinde de mine. S-ar zice că uiți că sîntem în război și că o imprudență poate costa viața tuturor băieților de-aici !

Brunard repetă :

— Nu-i așa c-o să-mi dați drumul ? Vreau să plec.

— Vrei să pleci, știu eu, dar îți spun că nu depinde de mine. Nu-s eu comandantul taberei.

Brunard înțelese inutilitatea protestelor sale. Plecă capul, îl ridică imediat cu o violență pe care nu reușea s-o ascundă, își lăsă asupra lui Marceau privirea plină de ură, deschise gura, dar nu scoase nici un cuvînt. Sudoarea îi îmbrobonea fruntea, curgea pe obrajii lui palizi. Era clar că moare de frică.

Pe Marceau îl copleși o imensă oboseală. Îi venea să-l lase pe Brunard să se descurce singur. Nu mai putea face nimic pentru el, nimic. Și, totuși, se vedea cît de colo că nu-i spion. Un țăran oarecare, un găinar viclean și, probabil, un hrăpăreț, o lichea de la țară, dar nu

un trădător. În ciuda celor pretinse de Clovis, tocmai modul neconvingător de-a se apăra îl scotea din cauză. Va face tot ce-i cu putinţă pentru a-l împiedica pe Clovis să-l ucidă pe Brunard. Dar pentru asta nimeni nu trebuia să ştie că Brunard i-a fost elev. Ar fi lăsat impresia că l-a înduioşat, aşa cum spusese Clovis.

— Un sfat. Dacă vrei să scapi, nu spune că mă cunoşti. E mai bine.

O clipă, în privirea lui Brunard apăru expresia unui nemărginit dispreţ. „Prea tîrziu. S-a curăţat“, gîndi Marceau. Îşi dădu seama că Brunard se înşelase asupra sensului cuvintelor sale. Cretinul, îşi închipuia că se teme să nu se compromită! Marceau îi spuse cu dezgust:

— Nu te-am crezut chiar atît de dobitoc.

Şi ieşi. Afară încercă o senzaţie uimitoare de eliberare. Era uşurat, detaşat de evenimente. Porni în căutarea lui Clovis şi se îndreptă spre Trois Chênes, unde pîndea Téruel. Deasupra capului său, copacii se întindeau, trosnindu-şi crengile la soare, iar cînd sufla vîntul, toate frunzele începeau să tremure. Picioarele lui Marceau se înfundau în iarba uscată şi caldă. De sub tălpi săreau gîze, cădeau în faţa lui şi porneau iar. Era un joc fără sfîrşit. Îşi căută pipa în buzunar, n-o găsi. Îşi aminti iar că nu mîncase nimic de aseară, o luă spre bucătărie. Chiar în acelaşi moment apăru şi Clovis dinspre cealaltă parte a taberei. Alerga spre el cu faţa răvăşită. Marceau nu-l văzuse niciodată galopînd astfel.

— Te căutam. Vin boşii. Da, da. Pe şoseaua dinspre Bastogne. I-a reperat Téruel cu binoclul.

Marceau izbucni în rîs.

— Nu mai spune, e prea frumos!

— N-ai să rîzi mult. Avem zece minute pentru a ne replia.

Marceau părea că nu-l aude. Rîdea mai departe.

— Coincidenţa e grozavă, n-am ce spune! Aşa ceva nu se poate întîmpla decît în război, spuse el.

— Ce? Care coincidenţă?

Clovis nu pricepea.

— Spionul tău şi naziştii. Doar îţi dai seama că nu-i nici o legătură între acest amărît şi sosirea fridolinilor! O simplă coincidenţă.

Spre stupefacţia lui Marceau, Clovis începu să strige:

— Să-l ia dracu! Ştii consemnul? Coloana ta se îndreaptă spre Maladrie. A mea spre Masures şi ne întîlnim diseară sus la tabăra B. Oamenii tăi te aşteaptă.

Clovis îl împinse pe Marceau deoparte şi alergă spre şopron. Marceau îl strigă, dar el nu se-ntoarse. Din sala de mese se auzeau voci, nişte obiecte cădeau pe podeaua barăcilor. Totul se petrecu foarte repede. Marceau urcă pînă la bordeiul său, îşi luă sacul în care-şi ţinea tutunul, actele şi banii. În timp ce cobora cu paşi mari, auzi o detunătură seacă. Cîteva păsări îşi luară zborul. Dinspre tabără se auziră voci. Îl văzu pe Clovis ieşind din şopron.

— De ce l-ai omorît? N-aveai nici o dovadă!

— Nici o dovadă? Dar boșii care vin?
— Asta nu explică nimic, e o crimă!
— Crimă-i cînd te lași prins în capcană ca un șoarece. Hai, nu mai sta. N-avem timp de pierdut.

Aceste frînturi de frază le schimbară în fugă. Marceau era uimitor de calm. Focul de revolver al lui Clovis îl aruncase iar în universul tragic al războiului. „Brunard a murit." Cuvintele răsunau în capul lui vid, produceau zgomotul lor de cuvinte, dar el nu reușea să le găsească nici un sens. Își adună toate puterile pentru a-l urma pe Clovis, pe care îl auzea gîfîind alături de el, în tăcerea pădurii.

Încărcați cu baloturi, cu puștile-mitralieră pe umeri, *maquisarzii* ieșeau unul după altul din sala de mese, așa cum făcuseră de atîtea ori în timpul instrucției. Toată lumea porni la drum. În spatele lui Marceau, oamenii vorbeau cu voce scăzută. Cineva le strigă să-și țină gura.

— S-a făcut, aprobară vorbăreții.

Cărarea îngustă îmbrățișa urcușurile colinei. O pasăre greoaie își părăsi cuibul și zburătăci printre copaci. O creangă biciui obrazul lui Marceau. Și, pe neașteptate, începu să se gîndească la Brunard. Închise ochii pentru a-și reaminti fața lui și nu-i văzu decît privirea încărcată de mînie și zîmbetul dușmănos. De ce îi rămînea din Brunard această imagine plină de ură? Dacă nemții vor pătrunde în tabără, îl vor găsi acolo în șopron și-l vor duce la Bonnerue, la soția lui. Acest gînd îl consolă.

Dintr-odată, o rafală de pușcă-mitralieră sfîșie văzduhul. Cu fiecare foc, Marceau simțea patul armei izbindu-i pieptul ca și în vis. „Mai repede, mai repede!", spuse el. Sudoarea începea să i se scurgă pe frunte. Cămașa i se lipea de spate. Oboseala îi împovăra umerii și picioarele. O nouă rafală izbucni. Marceau încleștă dinții și continuă să urce.

AFACEREA MAURIN

Lui Adrien Jans

TRECUSERA mai bine de cincisprezece ani de la plecarea mea din Mons, cînd m-am reîntors acolo. Cincisprezece ani înseamnă mult şi în acelaşi timp ciudat de puţin, atunci cînd umbli printre amintiri. Îmi dădeam seama de asta la fiecare pas făcut pe străzile tocite, spălate întruna de nesfîrşitele ploi venite dinspre vest. Recunoşteam fiecare faţadă, mirosul pietrelor şi acela, mai pătrunzător, al vechilor grădini tăinuite de ziduri înalte de cărămidă. Regăseam toată setea mea de viaţă, elanurile, itinerariul întortocheat al plimbărilor mele. Aici, pe marginea acestui trotuar îngust şi lunecos, îl aşteptam pe Maurin pînă se ducea să-şi lase acasă, pe strada Terre du Prince, mapa ticsită cu hîrtii. De acolo, cînd pierdeam ora dejunului, cumpăram un sandvici, pe care-l mîncam în drum spre casă.

Urmînd vechiul meu obicei, urcam şi coboram străzile, care după cîteva ocoluri mă readuceau în centrul oraşului. Pînă la urmă m-am instalat pe terasa unei cafenele şi-am început să visez, privind forfota mulţimii prin lumina albastră şi suavă a crepusculului de vară. Trenul meu pleca

abia peste două ore. Aveam tot timpul să-mi reamintesc de anii de muncă şi camaraderie ai tinereţii. De unde mă aflam, puteam vedea cealaltă parte din Grand-Place, cu braseria unde în fiecare dimineaţă, înainte de-a merge la redacţie, citeam ziarele. Lucram la *l'Espoir*. Ceva mai departe, în librăria de acolo, răsfoiam înfrigurat ultimele romane sosite de la Paris. Au şi trecut cincisprezece ani de-atunci!

Mă pregăteam să plec, cînd am fost acostat de un tînăr. Stătea în faţa mea, tulburat, stîngaci. Un surîs nesigur îi lumina faţa. Văzînd că nu fac nici o mişcare, ezită o clipă, apoi rosti cu o voce precipitată şi joasă:

— Eu sînt Bernard. Nu vă mai amintiţi? Bernard Maurin.

Abia atunci l-am recunoscut. Din adîncul memoriei mele ţîşni la suprafaţă imaginea copilului pe care, împreună cu Maurin, îl duceam de mînă, păşind de-a lungul culoarului murdar şi umed, tăiat în piatră, ce ducea de la Grand-Place la careul de verdeaţă unde stăteam duminica dimineaţa la palavre. Acolo, frunzăream ziarele luate de la redacţie, şi-n timp ce micul Bernard hoinărea pe aleile cu prundiş trandafiriu din Jardin du Maïeur, noi comentam evenimentele şi ne împărţeam treburile redacţionale.

Bernard voia să-mi vorbească.

— Nu aici, dacă se poate. Muzica o să ne deranjeze.

Arată cu privirea spre *juke-box*[1]-ul care de-

[1] Tonomat (în lb. engl.).

lira în fundul sălii. Îmi spuse că știe un loc unde am putea vorbi nestingheriți. Îl însoțeam gîndindu-mă la toată ciudățenia acestei întîlniri. Ajunși în fața Palatului de Justiție, mă invită într-o cafenea pustie, care încă nu fusese invadată de luxul oglinzilor și al lambriurilor sclipitoare. Bernard avea dreptate: aici nu ne va deranja nimeni.

După ce patronul ne puse în față două pahare cu bere blondă, Bernard mă privi îndelung. Dintr-o dată, o umbră trecu pe fața lui, dar el surîse, cu același surîs cu care venise spre mine. Ce rost aveau toate aceste precauții ? Era oare atît de grav ceea ce avea să-mi spună ? Aerele lui de conspirator mă intrigau. Cum eu păstram tăcerea, Bernard începu să vorbească. Era vocea lui Thomas Maurin, mai tînără, dar la fel de profundă și de pătimașă.

— Nici nu vă închipuiți ce fericit sînt că v-am întîlnit. Încă nu înțeleg cum de s-a întîmplat. Pînă astă-seară nu călcasem niciodată prin braseria aceea. Abia venisem cînd ați intrat. E mai mult decît o coincidență, o simplă întîmplare, vă asigur. Imediat v-am recunoscut. Nu v-ați schimbat de loc, sau foarte puțin. Ați rămas identic imaginii pe care v-o păstrasem. De mult voiam să vă vorbesc despre tata, dar nu vă cunoșteam adresa de la Bruxelles. Îmi spuneam adesea : „Trebuie să pleci în căutarea lui. Îl vei întreba, el îți va răspunde, și astfel vei afla. Numai el poate să-ți spună adevărul.“ Dar știți cum se întîmplă de obicei. Viața te fură, amîi pentru mai tîrziu, și uiți. Și eu uitam, uneori. Dar niciodată de tot. Trăiați în mine. Știu că tata ținea mult la dumneavoastră, că erați singurul său prieten și, cînd mă gîndeam la el, pe dumneavoastră vă vedeam alături. Și mama ținea mult la dumneavoastră. Mi-o spunea adesea. Eu eram prea mic ca să-mi dau seama ce fel de om e tata. Voiam să vă văd ca să vorbim despre el. Și iată-vă acum aici, în fața mea. Aproape de necrezut, și totuși așa e.

Era o adevărată spovedanie. Auzindu-l, ai fi crezut că, dintre toți prietenii lui Maurin, eu eram singurul în care avusese încredere tatăl său, căruia i se încredințase. Bernard nu-mi ascundea disprețul lui Maurin pentru anumite persoane care îi erau obligate, pe care le salvase. Cita niște nume pe care eram uimit că le mai găsesc în mine, că le mai pot lipi o față. Nu bănuiam atîta ticăloșie, atîta josnicie. Thomas nu-mi vorbise niciodată despre aceste mici trădări, nici nu-mi mărturisise suferințele pe care i le provocaseră și, dintr-o dată, confidențele tîrzii ale fiului său mă ajutau să-l înțeleg mai bine pe Maurin, scîrba lui, intransigența lui, hotărîrea de a îndeplini iremediabilul.

Cît de mult semăna Bernard cu tatăl său! Aceeași față frumoasă și vibrantă, aceeași privire albastră și pură, același gest brusc al mîinii cu care-și arunca pe spate șuvițele blonde. Ascultîndu-l, îmi dădeam seama că Bernard nu cunoștea exact motivul pentru care Maurin plecase de la *l'Espoir* și se expatriase. Mi se părea aproape de necrezut ca Violette să nu-și fi pus fiul la curent cu ceea ce s-a petrecut între soțul

ei și patron. Probabil că nu-i putea ierta lui Thomas ceea ce considera ea drept o trădare. Și totul în această dramă părea să-i dea ei dreptate: atitudinea lui Maurin, inexplicabilă pentru ea, plecarea sa precipitată din Mons, semănînd mai mult a fugă, tăcerea lui în legătură cu demisia. Totuși, ca și mine, de altfel, știa de ce a plecat soțul ei de la *l'Espoir*; n-a putut să se ducă la el în Canada, numai pentru că moartea lui Thomas nu i-a mai lăsat răgaz. Maurin se afla la Québec de șase luni, ca redactor-șef al unei gazete-magazin, cînd a murit dintr-o paralizie cardiacă. Surmenaj? Supărare? Nimeni nu știa exact, dar Violette nu putea admite că exilul său voluntar, absența îndelungată, moartea fulgerătoare și nedreaptă, toată această suită de nenorociri ar fi fost altceva decît urmarea unui pas necugetat, a unui stupid impuls de orgoliu. Moartea lui Thomas nu i-a stins resentimentele. Bernard fusese amestecat în această dramă de familie. La început, cu supunerea oarbă a unui fiu ascultător, luase partea mamei abandonate, împotriva tatălui vinovat. De altfel Violette n-a trebuit să-și dea prea multă osteneală pentru a-l ațîța împotriva lui Maurin. Apoi, într-o zi, Bernard a înțeles cît de odioasă e această răzbunare și, pentru a fi cu cugetul împăcat, mă întreba ce cred eu despre tatăl său.

Ridicase ochii lui limpezi spre mine, și privirea lui mă stingherea. Nu-i puteam spune că eu însumi am fost surprins de hotărîrea lui Maurin, de caracterul ei irevocabil.

Bernard se mișcă pe scaun, sorbi o gură de bere, împinse paharul cu dosul mîinii sale prelungi și spuse:

— De fapt, erați singurul lui prieten.

Această frază scurtă, rostită cu un amestec de recunoștință și de reproș, îmi amintea dintr-o dată că momentul adevărului sosise.

La drept vorbind, pentru o gazetă de provincie, *l'Espoir* era destul de bine făcut. Cititorii săi, mai inteligenți și mai cultivați decît aceia ai multor cotidiene importante, se recrutau din rîndurile marii burghezii din oraș, a profesorilor și-a proprietarilor agricoli din împrejurimi care, credincioși unei tradiții de familie, rămîneau abonați la această fițuică cenușie, unde găseau, cu o zi întîrziere, cursul bursei și știrile auzite în ajun la radio. Să citești *l'Espoir* era, la Mons, o chestiune de bonton. Cei cîțiva industriași din comitetul de administrație al ziarului n-aveau nimic împotrivă ca redacția să-și dovedească marele ei liberalism intelectual. De altfel, nu era un secret pentru nimeni faptul că, dacă François de Querville era director, cel care făcea efectiv ziarul era Maurin, iar Maurin era considerat în anumite cercuri din Mons ca o personalitate. „Un cap", afirmau prietenii săi. Știa să scrie, o proză clasică, plină de finețe, a cărei eleganță și vioiciune erau elogiate de bătrînii profesori și de doamnele din lumea bună, care-l citeau cu asiduitate. Maurin își cunoștea cititorii. Frazele bine ticluite ale articolelor sale de fond îi umpleau de încîntare. Echilibrul acestei

inteligențe lipsite de echivoc, felul său de-a gîndi, oglindind aspirațiile și gusturile lor, le spulberau în fiecare dimineață orice neliniște în legătură cu viitorul lumii. Nici o primejdie nu-i putea amenința atîta timp cît cei care dădeau tonul în politică erau niște oameni atît de lucizi, atît de rezonabili. Maurin avea grijă să nu-i contrazică, să nu-i trezească pe acești somnambuli care mai credeau în puterea vrăjitorească a cuvintelor.

Cînd l-am văzut pentru prima oară pe François de Querville, în biroul său tapetat cu mătase de culoarea verde a apei, din strada Bertaimont, mi-am dat seama că astfel de indivizi mai puteau face impresie doar într-un oraș ca Mons. Această prețioasă rămășiță aristocratică venea în fiecare zi la redacție numai din obișnuință. Se instala la birou tot așa cum se spăla pe dinți, mergea la biserică sau își plătea furnizorii. Era o ocupație care făcea parte din rutina vieții sale. Nu mi-au trebuit nici măcar trei zile la ziar ca să-mi dau seama că nimeni din redacție și din tipografie nu se lăsa păcălit de aparențe, iar Maurin, mai puțin decît toți ceilalți, deși era prieten cu Querville și se cunoșteau de cînd lumea : copilăriseră împreună în cartierul Parc, s-au întîlnit în aceleași bănci, întîi la colegiu, apoi la universitate, prin saloanele din Mons, cu alte cuvinte, oriunde personaje ca domnul de Querville acceptau să se vadă cu odraslele celor mai bune familii. Cînd își amintea de acești ani, Maurin nu-și putea reține un zîmbet, arătîndu-și astfel disprețul pen-

tru această cîrdășie. Știa că François de Querville e un tip mediocru, mediocru și onest, că n-avea stofă de patron. Exact ce trebuie pentru a fi un bun funcționar maniac, conștiincios, rutinat, rob al ierarhiei. M-am întrebat adesea dacă Maurin n-ar fi preferat să aibă de-a face cu un ticălos inteligent.

L'Espoir era proprietatea familiei de Querville de trei generații. Era, la drept vorbind, singurul ziar local care reușea să apară la Mons. Chiar dacă uneori contabilului i se întîmpla să nu fie sigur că va putea plăti la sfîrșitul lunii, pînă la urmă găsea întotdeauna bani, fără să se știe prea bine de unde, nici de la cine. De altfel, nimeni nu era curios în această privință. In definitiv, asta era meseria lui.

Cînd am intrat la *l'Espoir*, Maurin împlinise cîțiva ani de cînd făcea ziarul. Cum și-a luat licența, bătrînul Querville l-a și angajat. Era ceva dinainte știut, aranjat încă de pe cînd Maurin era student. Bătrînul Querville, cum îi spuneam noi, ca să-l deosebim de François de Querville, știa de la fiul său că Maurin își merită faima. Il invitase pe Thomas de cîteva ori la cină. Ca să se convingă. Trebui să admită că François nu se înșelase. Inteligența lui Maurin l-a cucerit pe loc. Un fel de pasiune subită. Imediat i-a și propus să-l secondeze pe François la conducerea ziarului. Entuziasmul era o trăsătură caracteristică a familiei Querville : le-a folosit întotdeauna pentru a găsi bărbații, și uneori femeile, care să le asigure și să le consolideze averea.

Nimeni din Mons nu s-a mirat atunci cînd Maurin a devenit redactor-şef la *l'Espoir*. Toată lumea şi-a spus că familia Querville a făcut o alegere fericită. Un an mai tîrziu, François îl înlocuia pe tatăl său la conducerea ziarului, şi tandemul Querville-Maurin îşi continuă drumul.

M-am împrietenit cu Maurin de la bun început. Datorită lui am cunoscut viaţa intimă a orăşelului, puterile ce reglau legăturile dintre familiile sus-puse. Îi sînt recunoscător, mai puţin pentru meseria învăţată de la el, cît pentru faptul că m-a ajutat să descopăr resorturile oculte ale lumii, angrenajele infinite şi solidare ale societăţii.

După ce încheiam ziarul, revedeam împreună exemplarul de semnal, încă umed de cerneală, adus de un ucenic din tipografie, apoi părăseam redacţia şi, pe la mijlocul nopţii, urcam spre Grand-Place. Oraşul era scăldat de lumină, albăstrit cu ceaţă, iar vara, străzile sale pustii, transfigurate de aerul uşor al nopţii, păreau aproape transparente. Îl însoţeam pe Maurin pînă în strada Terre du Prince, unde locuia pe atunci. Mirosuri ameţitoare de frunziş urcau din grădini, săreau zidul lung de cărămizi care mărginea strada şi veneau în întîmpinarea noastră. Adeseori, gata să intre, Thomas scotea cheia din broască pentru a relua o discuţie sau a completa cu vreun amănunt amuzant o confidenţă gravă. Pentru că viaţa secretă a oraşelor de provincie nu-i făcută doar din visuri. Şi la Mons, ca peste tot, ea era ţesută din intrigi, duşmănii, lupte perfide, drame înăbuşite. Ca peste tot, copiii îşi

urau părinţii, iar femeile tinere aveau amanţi. Tot în cursul acestor plimbări nocturne m-a iniţiat Maurin în cronica clandestină a oraşului, mi-a revelat adevărul despre familia de Querville, mijloacele prin care s-a îmbogăţit, mi-a destăinuit zvonurile care circulau pe seama acestor vechi latifundiari sosiţi din Normandia pe la mijlocul secolului trecut, pentru a-şi plasa capitalul în minele de huilă şi în metalurgie. Cu vocea lui calmă şi puţin înăbuşită, îmi explica, de parcă ar fi fost vorba de-o genealogie princiară, jocul de alianţe şi succesiuni care a instalat familia de Querville în fruntea cîtorva consilii de administraţie, printre altele şi acela de la *l'Espoir*. În fraze scurte, presărate în cursul convorbirii noastre, reamintea cu detaşare originea bogăţiilor acumulate, complicităţile nebănuite de care au profitat. Nu făcea un secret din faptul că îi ierta lui François ticăloşiile pe care mi le povestea, doar pentru că era prietenul său. Ori de cîte ori ajungea la acest subiect, ridica mîna, ca şi cum ar fi vrut să alunge nişte vechi scrupule, şi spunea cu un surîs pierdut:

— Ah! Să nu mai vorbim despre asta.

Mă lua de braţ şi mă însoţea pînă la mine, dar, o dată ajunşi în faţa porţii, ne întorceam şi-l conduceam, la rîndul meu, acasă.

În timp ce colindam aşa străzile, îmi povestea dramele băneşti ce se jucau în dosul vastelor faţade de piatră cenuşie pe lîngă care treceam. În fundul saloanelor ale căror lustre sclipeau printre dungile jaluzelelor grele de stejar, trăiau fiinţe care se iubeau, se urau. Viaţa se zvîrcolea

ca o nebună în solitudinea acestor reşedinţe patriciene, zăvorîte, mute. Aflam din ce fel de noroi sînt plămădite sufletele oamenilor pe care îi întîlneam la redacţie, în familia de Querville, în mica vilă din strada Terre du Prince, unde Thomas şi Violette mă invitau împreună cu alţi amici.

Dangătul clopotelor îşi aruncase de multe ori cîntecul în vînt şi noi eram tot acolo, discutînd ca nişte complici. Cîte un trecător întîrziat ne privea curios, îl recunoştea pe Maurin şi ne saluta cu o voce mirată. Ştiam că îndelungile noastre convorbiri erau un prilej de bîrfă, că eram suspectat ca spirit subversiv, exemplu nerecomandabil pentru tineretul din oraş care, slavă Domnului, nu aşteptase proza mea pentru a urî mediocritatea şi a se revolta împotriva tradiţiilor. Dar îmi plăcea să aud că articolele mele sînt discutate de elevii de şcoală, că puteau găsi în cuprinsul lor o explicaţie privind forţele epocii noastre şi, uneori, un răspuns la neliniştile lor, la setea lor de adevăr.

Intr-o zi, François de Querville mă chemă la el şi mă anunţă că îmi încredinţează rubrica vieţii internaţionale. Va să zică nu-mi voi mai scrie tableta zilnică ce alarma atîta lume! Această schimbare, pe care mi-o prezenta ca o avansare, aranja însă prea bine lucrurile pentru ca să-l cred.

— E o manevră de-a bătrînului, îmi spuse Maurin. Ce vrei? François nu-i un viteaz, dar e băiat de treabă.

Brusc descopeream că prietenia lor nu-i decît una dintre numeroasele convenţii pe baza cărora trăiau Maurin şi Querville. Această constatare mă irită. Sigur că surpriza mi se citea pe faţă, de vreme ce Thomas adăugă:

— Intr-o cronică a evenimentelor internaţionale se pot spune foarte multe. Ai să vezi. Totul e să ai idei. N-am nici o grijă, ştiu că nu-ţi lipsesc.

In duminica aceea, ca în toate dimineţile de duminică, plecasem să-l iau pe Maurin de acasă ca să facem ceea ce numeam eu „plimbarea lui Bernard“. Violette mă rugă să aştept puţin în salonaşul ticsit cu mobilă bine lustruită, de la parter. Pe fîşiile goale de perete erau agăţate nişte farfurii vechi. Ştiam pe dinafară textele cu care erau ornate, dar le-am recitit încă o dată pe toate la rînd, ca să mai omor timpul. Maurin intră, îmi întinse un ziar desfăcut şi spuse:

— Citeşte aici.

Un sfert de coloană din capul paginii era închisă într-un gros chenar roşu. François de Querville obişnuia să încadreze aşa articolele pe care le considera interesante. Indreptîndu-ne spre Grand-Place, cu micuţul Bernard între noi, am citit faptul divers intitulat: *„Prin Malzanină — cancerul knock-out“*.

„Atins de leucemie, tînărul Pierre Belleflamme, din Hyon, părea condamnat pînă în clipa cînd o asistentă socială i-a sfătuit pe părinţii săi să recurgă la Malzanină, dîndu-le adresa unui doctor din oraşul nostru, care obţinuse graţie

acestui medicament cîteva vindecări surprinzătoare. În disperare de cauză, părinții s-au hotărît să-l consulte. Acesta a prescris folosirea Malzaninei. După cincisprezece zile de tratament, evoluția bolii a fost oprită, iar micul Pierre salvat. Doctorul R. dă asigurări că pentru vindecarea deplină va fi necesară o cură de numai trei luni.“

Astfel de articole apăreau regulat în ziare, dar nimeni nu putea spune exact cum de ajungeau să fie publicate. Toată lumea știa că știrile sînt inexacte sau exagerate. Faptul că agențiile de presă acceptau să le transmită era inexplicabil. Și totuși în fiecare redacție, chiar și la *l'Espoir*, se găsea cîte o mînă anonimă și complice, care ducea la tipografie aceste informații suspecte. I-am spus-o lui Maurin. Remarca mea îl tulbură ; înălță capul cu o mișcare mult prea bruscă și-o umbră bănuitoare îi întunecă o clipă privirea.

— Exact ceea ce mă intriga și pe mine, spuse el. Aș vrea să lămuresc afacerea asta. Azi-dimineață i-am telefonat lui Querville. E de acord. Mîine, deci, n-am să viu la redacție. Știu că mă pot bizui pe tine. Cînd i-am vorbit de Malzanină, patronul m-a asigurat că-i un medicament extraordinar. Îl cunoaște pe directorul laboratorului unde se prepară, un oarecare Malzac, și susține că firma e foarte serioasă. Cînd i-am spus că mi se pare ciudat că un astfel de produs nu-i mai bine cunoscut și răspîndit, a început să-mi vorbească despre concurența dintre firme, afirmînd

că deseori se întîmplă ca diferite medicamente eficace să fie boicotate de unii medici. Mi-a citat mai multe produse străine a căror intrare și vînzare sînt interzise la noi. La urma urmei, nu-i imposibil. Dar mi-a mai spus și ceva despre un contract de publicitate încheiat între laboratoarele Malzac și ziar. Știu la ce te gîndești. Nici mie nu-mi place procedeul. I-am spus și lui Querville, dar după cîte se pare e ceva obișnuit. Toate laboratoarele au cîte un post publicitar în buget ; se știe de altfel că cele mai bune medicamente sînt lansate exact la fel ca orice pastă de dinți sau săpun. Ar fi greu să-i reproșezi domnului Malzac, care-i om de afaceri, că exploatează reclama făcută de această informație în jurul produsului său. Totul e să știu dacă medicamentul este eficace și dacă micul Belleflamme a fost într-adevăr salvat grație Malzaninei. Tu ce crezi ?

I-am mărturisit lui Maurin că e pentru prima oară cînd mi se vorbește atît de insistent despre Malzanină. Mi se întîmplase uneori să citesc prin ziare, cu o privire distrată, așa cum citeam cîte un articol despre leucemie. Maurin îmi răspunse că în cazul său lucrurile stau la fel. Fără să știe însă de ce, această afacere începea brusc să-l pasioneze.

— Am și scris cîtorva somități medicale, rugîndu-le să mă primească. Mîine mă întîlnesc cu domnul Malzac, dar voi vedea și alte persoane, profesori, farmaciști. Vreau să fiu cu conștiința împăcată. Oricum, am de gînd să spun adevărul.

A doua zi, după cum mă anunţase, Thomas nu veni la ziar.

Primul articol al lui Maurin apăru abia după o săptămînă. Niciodată nu i-au trebuit lui Thomas atîtea zile pentru un reportaj. Dar pe atunci, întîrzierea nu mi se păru de loc suspectă. Am citit articolul lui Maurin, fără păreri preconcepute. Era o expunere obiectivă de fapte. După enumerarea principalelor tratamente obişnuite în combaterea leucemiei, Maurin relata întrevederea sa cu doctorul R., care îl îngrijea pe micul Pierre Belleflamme. Medicul era foarte sigur de rezultatul curei. Cita o serie de vindecări spectaculoase, printre altele şi cazul unei tinere femei care părea condamnată şi pe care Malzanina o salvase. Doctorul R. era categoric : bolnavul este în afară de orice pericol. Semnala de asemenea faptul că numeroase cure cu Malzanină se aplicau în Franţa, Italia, Marea Britanie şi Spania, că acelaşi produs este fabricat şi vîndut sub alt nume în Germania. La uimirea lui Thomas pentru faptul că Malzanina n-a obţinut încă viza farmaceutică, doctorul îl asigura că cererea fusese deja înaintată. Cititorul mai afla că preţul unei fiole e de trei sute de franci, că tratamentul prescris pentru obţinerea unui rezultat sigur este de o fiolă pe zi şi că numărul cazurilor tratate sub supravegherea personală a doctorului R. se ridica la douăzeci şi şapte. Am făcut un calcul rapid şi-am rămas stupefiat : la trei sute de franci fiola, aceşti bolnavi îi aduceau doctorului R. şi laboratoarelor Malzac mai bine

de opt mii de franci pe zi. M-am mirat că Maurin nu făcuse acelaşi calcul. Mi-am spus că în aceste condiţii doctorul R. n-avea de ce să se grăbească cu obţinerea vizei farmaceutice, care ar fi pus capăt avantajelor aduse de acest fel de monopol.

L-am întîlnit pe Thomas după masă, la redacţie. Tocmai se îndrepta spre tipografie şi părea contrariat. Aerul lui absent m-a surprins.

I-am spus că articolul său mă pusese pe gînduri. Trăsăturile feţei sale zvîcniră, atinsă parcă de o undă îndepărtată. Dădu din cap în semn de aprobare, deşi nu părea să priceapă despre ce vorbeam.

— Adevărat ? spuse el în sfîrşit. Şi se depărtă.

Ajuns la capătul coridorului ce ducea spre tipografie, se întoarse şi mă apucă strîns de braţ.

— Scuză-mă, spuse el. Eram distrat. Nu te grăbi să tragi concluzii în legătură cu Malzanina. Aşteaptă urmarea anchetei mele. După acest prim articol nu poţi să-ţi faci o idee exactă. Ce-am scris acolo nu-i nimic. Mai vorbim diseară.

Imi amintesc perfect şi astăzi neliniştea vagă pe care am resimţit-o. Toată drojdia ce dormitează în adîncul unei fiinţe fusese tulburată, se mişca lent în mine. Scriind, încercam să descopăr cauza acestei stînjeneli. Sufletul mi-era înecat de amărăciune, eram nervos, nerăbdător şi aşteptam cu o uşoară nelinişte întîlnirea cu Thomas, pentru a şti ce-mi va spune, dacă şi el crede, ca mine, că această afacere e destul de încurcată.

Seara, urcînd ca de obicei strada Bertaimont, Maurin îmi povesti rezultatul cercetărilor sale în afacerea Malzaninei. Il văzuse pe doctorul R., îl chestionase. Un lucru era cert. Medicul era convins de eficacitatea tratamentului său. După părerea doctorului R., toţi cancerologii vor fi constrînşi la un moment dat să recunoască puterea curativă a Malzaninei. Orice nouă terapeutică a trebuit să suporte şi să învingă acelaşi scepticism şi neîncredere de care se izbea acum şi tratamentul său. Pionierii sînt întotdeauna negaţi şi combătuţi, pentru că deranjează obiceiurile şi ameninţă prea multe interese.

Cu un gest obosit, ca şi cum ar fi vrut să-şi smulgă o mască apăsătoare, insuportabilă, Thomas îşi trecu o mînă pe faţă şi tăcu. Păşeam prin noaptea călduţă şi catifelată ale cărei umbre înălţau gigantice totemuri de tenebre baroce. In faţa noastră, din loc în loc, satîrele de lumină ce cădeau din felinarele prelungi forfecau şoseaua în fîşii egale. Maurin tăcea în continuare. Privindu-l, regăseam pe faţa sa acelaşi aer buimac pe care îl avusese după masă cînd venise la redacţie, un fel de spaimă ce apărea brusc şi mă intriga foarte tare. Păşeam mai departe alături de el, căutînd să nu-l stingheresc.

După un lung moment de tăcere, Thomas păru că revine la suprafaţă dintr-un vis adînc şi reîncepu să-mi vorbească despre tînăra femeie, chipurile vindecată prin cura cu Malzanină. Imi mai spuse că medicul ei, doctorul F., nu ştia nimic despre această cură. El îi prescrisese pacientei sale un tratament cunoscut, clasic, şi nu va

putea afirma decît peste cîteva luni dacă scapă sau nu. Thomas îmi mărturisi că din clipa aceea a avut certitudinea că afacerea Malzaninei este o escrocherie. Culesese informaţii de la numeroşi cancerologi eminenţi : toţi contestaseră valoarea terapeutică a acestui produs.

— Toţi, pricepi, spuse el. Dar în curînd ai să citeşti asta în *l'Espoir*.

I-am împărtăşit atunci calculul făcut de mine după lectura primului său articol.

— Ştiu, răspunse Maurin. Toată povestea asta e destul de tulbure. M-am gîndit şi eu, ca tine, că Malzanina îi aduce doctorului R. o grămadă de bani. Rolul meu e să informez numai, dar cititorul care va şti să citească printre rînduri va afla o mulţime de lucruri.

A doua zi cînd sosii la ziar, contabilul Durieux mă anunţă :

— Patronul vrea să-ţi vorbească. E şi Maurin sus. Se pare că-i ceva important.

Am urcat pînă la biroul lui François de Querville şi-am intrat. Maurin stătea în picioare în faţa mesei de lucru a patronului. Querville ţinea în mînă un teanc de foi dactilografiate. Articolele lui Maurin. Am ghicit imediat că François de Querville îi ceruse să modifice unele pasaje din ancheta privitoare la Malzanină, iar Maurin refuzase.

La intrarea mea, Querville puse foile pe masă. Se lăsă pe speteaza fotoliului şi-şi şterse fruntea. Era asudat de parcă ar fi făcut cine ştie ce efor-

turi grozave. Un surîs trist îi trecu pe buze. Mi-am dat seama că aştepta să-i vin în ajutor.

Thomas se întorsese către mine şi stătea sprijinit de birou. Mă privea venind spre el, fără s-arate nerăbdare sau uimire. Imi întinse mîna cu un gest brusc. Abia atunci am remarcat faţa lui albă ca varul, dintr-o dată asprită, ca de piatră.

In timp ce dădeam mîna cu Thomas, Querville se ridicase în picioare.

— Sînt fericit că eşti aici, Sérignan. Ştii ce s-a întîmplat? Maurin vrea să ne părăsească. Spune-i şi dumneata că-i nebun. E de neconceput, nu-i aşa? De-o oră încerc să-i explic că e absurd, dar refuză să mă asculte.

Vorbea cu mare greutate; simţeam pe faţa mea răsuflarea lui gîfîită şi fierbinte.

Aflai că bătrînul Querville voise să citească articolele despre Malzanină şi ceruse nişte modificări pe care Maurin refuza să le facă. François nu mi-a spus despre ce modificări e vorba, nici de ce se interesa tatăl său atît de mult de Malzanină. Mă gîndeam că raţiunea acestui interes se explica prin reclama pe care, de-o săptămînă încoace, laboratoarele Malzac o publicau în *l'Espoir*. François de Querville s-a izbit pe loc de împotrivirea lui Maurin, care i-a anunţat hotărîrea de-a pleca de la ziar. In zadar încercase Querville să uzeze de puterea prieteniei. Maurin se încăpăţînase. Ii răspunsese că tocmai această prietenie îl împiedică să cedeze. Buimăcit, François n-a priceput ce se petrece în capul lui Thomas. Refuzul său i se părea absurd

şi neloaial. Ostilitatea lui Maurin nu-şi afla nici o justificare în spiritul său. Ani de-a rîndul trăise cu iluzia unei înţelegeri care, din punctul lui de vedere, era evident, nici nu intra în discuţie; pe care angrenajele bine unse ale relaţiilor sociale o împiedicaseră să se destrame. Şi iată că, fără motiv, dintr-o simplă încăpăţînare, Maurin îi revela şubrezenia ei.

— Dar convinge-l pe nebunul ăsta să-şi bage minţile în cap! îmi strigă Querville.

N-am răspuns. Simţeam că nu mai pot face nimic pentru Maurin. Era un orgolios şi, cu asemenea oameni, totul se preschimbă repede în tragedie. Pentru a-l convinge să revină asupra hotărîrii luate ar fi trebuit să pot fi singur cu el; cît timp patronul va fi acolo, mi se va împotrivi şi mie, aşa cum i se împotrivise lui. Niciodată nu va accepta să lase impresia în faţa lui François că renunţă la prestigiul său. Dimpotrivă, îşi va face un titlu de glorie, necedînd.

Tocmai voiam să-l rog pe Querville să ne lase singuri, dar Maurin nu-mi dădu răgaz şi declară sus şi tare că nimeni nu-l va putea convinge să revină asupra hotărîrii luate. Patronul era înnebunit. Susţinea că totul e ridicol, că din acest joc nu cîştiga nimeni nimic, că asta nu-i o problemă. Surd în faţa raţiunii, Maurin răspunse că, dimpotrivă, asta-i problema. Acest „dimpotrivă“ căpăta în gura lui un accent amar şi furios. Drept, şi parcă mai masiv din cauza mîniei, cu privirea strălucitoare, îl sfida pe François. In acest fel, într-un singur ceas, Maurin îşi răz-

buna toate rănile, toate umilințele provocate de familia Querville, chiar și fără voie.

Probabil că pe vreuna din vastele livezi ce se întindeau în spatele tipografiei tocmai se cosea iarba, căci aerul după-amiezii mirosea a fîn. N-aveam să uit niciodată mireasma aceea ușoară și pătrunzătoare. Tăcerea devenise insuportabilă. François de Querville își șterse fruntea cu vîrful degetelor, păru să mediteze, apoi, cu o grabă stîngace, ca și cum el însuși ar fi fost jenat de tîrgul pe care îl propunea, spuse :

— Ce-ar fi dacă am scoate pasajele litigioase ? Cu tata m-aș înțelege eu.

Maurin se clătină cutremurat. Se sprijini iar de biroul patronului.

— Firește că refuz.

Vocea sa avea o duritate care-ți făcea rău. Adăugă cu o mîndrie tăioasă :

— Nu vreau ca într-o zi fiul meu să afle că tatăl lui s-a purtat ca un laș.

Querville păli.

— Ei hai ! M-ai înțeles greșit.

Maurin replică sec, din vîrful buzelor :

— Inţeleg foarte bine și tu mă înțelegi foarte bine.

François nu răspunse. Un mare semn de întrebare apăru în privirea sa, dar nu spuse nimic. Infricoșat că ar putea stîrni și mai mult furia lui Maurin, nu făcea un gest, nu scotea o vorbă. Degeaba rămînea nemișcat, era prea tîrziu, iremediabilul se înfăptuise, fără voia lui, împotriva lui. Nimic nu-l va mai reține pe Maurin la *l'Espoir*. Nici un cuvînt, nici un gest nu-l mai puteau determina să-și schimbe hotărîrea. Querville știa acest lucru : tăcea mai departe, sperînd, împotriva oricărei rațiuni, că, atîta vreme cît tăcerea va dura, ar mai putea surveni o soluție favorabilă.

Maurin vorbi primul :

— Cred că tot ce era de spus, s-a spus. In ceea ce mă privește, în orice caz.

Și ieși înainte ca noi să ne fi gîndit să-l reținem.

Querville se ridicase în picioare. Scos din fire, îl rechema, cerîndu-i să rămînă. Cînd înțelese că Thomas nu va reveni, mă imploră să mă duc după el. Credeam că-l voi găsi la redacție. Nu era acolo. Durieux îmi spuse că și-a luat paltonul și-a plecat.

După ce am încheiat ziarul, am plecat noaptea tîrziu de la tipografie și m-am dus în strada Terre du Prince. Locuința lui Maurin era cufundată în tăcere. Ca de obicei, jaluzelele erau coborîte, dar nici o lumină nu se filtra în noaptea aceea printre dungile lor. Am sunat. In fundul coridorului, clopoțelul tresări la capătul firului său de alamă. Am tras încă o dată. Timbrul său cristalin răsună prelung în întuneric. Nu apăru nimeni, deși eu știam că Maurin e acasă, că nu doarme.

Abia mai tîrziu mă cuprinse neliniștea. Toate cele întîmplate în cursul zilei răspundeau unui mecanism atît de simplu, încît fatalitatea sa mi se păru inevitabilă. O dată singur în camera mea, am fost cuprins de o teribilă exaltare, înțelegînd toată absurditatea evenimentelor. Orice oboseală îmi trecuse. O clipă m-am gîndit să alerg la bă-

trînul Querville, la Hyon, şi să-i explic ce se întîmplă. Eram sigur că mă va înţelege. Instalat la telefon, am format numărul lui. N-a răspuns nimeni. Am stat puţin şi-apoi am reînceput, o dată, de două ori, de trei ori. Zadarnic. Evident că, la ora aceea, toată lumea dormea în pacea adîncă a nopţii cîmpeneşti.

A doua zi mă înfiinţai la Maurin. În faţa porţii mă cuprinse un gînd îngrozitor. „Şi dacă nu-i acasă ?" Am sunat. Pe coridor se auzi un zgomot de paşi. N-am îndrăznit s-o întreb pe servitoarea care m-a condus în salon dacă stăpînul ei este acasă. Aşteptam cu gîndurile aiurea, recitind legendele ce ornau colecţia de farfurii vechi de care Maurin era atît de mîndru. Neliniştea mă apăsa. Regăseam între mobilele şi covoarele de acolo aceeaşi linişte care se aşternuse şi în biroul patronului cu cîteva clipe înaintea plecării lui Maurin. În sfîrşit, se auziră paşi şi intră Violette. Avea o înfăţişare cît se poate de calmă şi mă anunţă că Maurin plecase chiar în dimineaţa aceea la Bruxelles. A trebuit să-i repet cele întîmplate la ziar între soţul ei şi Querville. Maurin nu-i spusese nimic. Ea mă ascultă cuminte, căzută pe gînduri ; din cînd în cînd mă aproba din cap, ca să-mi arate că mă urmăreşte, dar mi-am dat seama că nu bănuia nimic din drama care se juca în jurul ei. Oare de ce nenorocirea are nevoie de cuvinte ? Nu mai ştiam ce să-i spun. În faţa acestei femei senine şi încrezătoare mă simţeam mai dezarmat ca niciodată. Aş fi vrut să fug. Înainte de-a pleca

i-am spus că ţin neapărat să vorbesc cu soţul ei, că seara, după lucru, am să-i telefonez de acasă.

Cum am plecat de la ziar m-am întors acasă şi am sunat la Maurin. La aparat a răspuns Violette. Mi-a spus că soţul ei încă nu s-a întors, că fusese reţinut la Bruxelles. Am întrebat-o dacă pot face ceva pentru ea. Mirată parcă de întrebarea mea, îmi mulţumi cu vocea ei egală, îmi vorbi de bătaia de cap pe care i-o dăduse lui Maurin documentarea în legătură cu Malzanina. Atîta inconştienţă m-a uimit. Oare era oarbă, sau simula calmul ?

N-aveam să-l mai revăd niciodată pe Maurin. Nimeni din Mons n-avea să-l mai revadă. Cîteva zile mai tîrziu s-a aflat că se îmbarcase pentru Canada, că acceptase un loc de ziarist la Montréal. Querville îmi ceru să-l înlocuiesc şi am considerat că nu-i cazul să refuz. Despre Malzanină nici nu se mai pomenea. Uneori, cînd aveam timp, mai urcam pînă în strada Terre du Prince şi sunam la poarta lui Maurin. Violette îmi deschidea. Ne instalam în salonul în care totul rămăsese neschimbat şi ea începea să-mi vorbească despre soţul ei. Aşa am aflat că după ce lucrase la Montréal, Maurin a plecat la Québec, unde conducea o gazetă-magazin şi cîştiga o groază de bani. „O groază de bani." Violette rostea aceste cuvinte cu o mină de triumf. Thomas o îndemna în scrisorile sale să cheltuiască toţi banii pe care îi trimitea. Se descurca bine pe-acolo ; lucra pentru un grup de ziare, iar editorii americani îi cereau articole. Nu-i pomenea nimic despre

l'Espoir, despre Querville și nici despre prietenii săi. Uneori adăuga cîte un bilețel pentru mine, rugînd-o să mi-l transmită. Intr-o zi, cînd am întrebat-o dacă n-are de gînd să plece după soțul ei la Québec, Violette mi-a răspuns că se pregătește în acest scop. Dar Thomas îi recomandase să nu se grăbească și să se expatrieze abia după ce va vinde casa și mobila. Se va îmbarca îndată ce va lichida totul. Și Violette începu iar să-mi vorbească cu înfrigurare despre ziarele care își disputau articolele lui Thomas. Nu bănuia că zilele lui Maurin sînt numărate.

Afacerea Maurin se reaprinse un an mai tîrziu. O știre transmisă de agenție anunța moartea lui Pierre Belleflamme, micul leucemic din Hyon. Am încredințat unui tînăr redactor anchetarea acestei triste întîmplări. A doua zi, cînd sosii la redacție, Max Vermont mi-a dat articolul. L-am citit în picioare, încă înainte de-a cerceta corespondența. Doctorul R., care continua să aibă monopolul tratamentului cu Malzanină, explica moartea micului Pierre printr-un accident. Era vorba de un caz excepțional, care nu putea pune la îndoială eficacitatea curei. Toți ceilalți medici interogați de Max Vermont contestau această versiune. Eram îngrozit. Timp de un an de zile, din cauza unei publicități mincinoase, mitul Malzaninei împiedicase tratarea bolnavilor conform ultimelor descoperiri terapeutice. I-am transmis lui Querville reportajul lui Vermont. Cîteva clipe mai tîrziu, patronul îmi telefona că a trimis articolul la cules.

Spre sfîrșitul după-amiezii, Durieux intra la mine în birou.

— Ai citit articolul lui Vermont ? Toată tipografia vuiește. Patronul e la curent ?

Făcui un „da“ din cap. Contabilul se sprijini cu ambele mîini de biroul meu. Duritatea neașteptată a privirii sale mă puse în încurcătură.

— Ți-aduci aminte de Maurin ? spuse el. Exact ceea ce prevăzuse. Va să zică, avea dreptate, dacă nu mă-nșel, și pentru că avea dreptate a trebuit să plece de la ziar ! Afacerea asta nu-i de loc veselă.

Nu era veselă. Zădărnicia acestui adevăr cu explozie întîrziată mă deprima. Eram scîrbit și trist. In timp ce îi răspundeam lui Durieux că, din nefericire, evenimentele îi dădeau prea tîrziu dreptate lui Maurin, îl auzeam pe Maurin, ca și cum s-ar fi aflat în spatele meu, spunîndu-i lui François de Querville: „Nu vreau ca într-o zi fiul meu să afle că tatăl lui s-a purtat ca un laș“. Și mă gîndeam că a doua zi, citind reportajul lui Vermont, Violette va realiza toată inutilitatea îngrozitoare a morții lui Thomas.

O lună mai tîrziu, demisionam de la *l'Espoir* și plecam din Mons.

Așezat pe marginea scaunului, Bernard tăcea și aștepta. Ce mai aștepta de la mine ? Să-i spun că în realitate Maurin n-a fost un ticălos și un laș, așa cum s-ar fi putut crede după plecarea sa ? Că imaginea acestui tată care se dusese să moară la celălalt capăt al lumii, fără ca nimeni să-și poată explica motivul, era într-adevăr

cea schițată de o femeie rănită, abandonată ? Simțeam ce groază îi sfîșia inima, ce drojdie amară îi umplea pieptul. Bernard bău puțină bere și întrebă :

— Spuneți-mi, dumneavoastră, care îl cunoșteați bine, ce fel de om era tatăl meu ?

Mă simțeam foarte stingherit, dar nu din cauza întrebării lui Bernard, ci a tonului pătimaș cu care mi-o pusese. Înțelegeam perfect ceea ce se petrecea în sufletul său. Toată tinerețea lui fusese otrăvită de această tragedie obscură ; ar fi vrut să-i ucid eu gîndurile negre care îl copleșeau uneori, cînd atingea anumite amintiri, să-i fac dreptate pentru toate micile bîrfeli auzite de colegii săi de clasă prin casele lor și repetate lui apoi, cu o bunăvoință în care începea să se amestece ura, disprețul sau pur și simplu vanitatea. Fără îndoială că, aflîndu-se de plecarea lui Thomas din Mons, în mediile pe care le frecventase familia Maurin s-au colportat multe pe seama lui, aluzii otrăvite pe care Bernard le-a surprins. Moartea lui Thomas n-a oprit bîrfelile. Dimpotrivă, cei care pînă atunci refuzaseră să plece urechea la cancanuri au început să-și spună că nimeni nu merge să moară departe de ai săi cînd are conștiința curată. Bernard voia să fie liniștit, imunizat contra calomniei, a dezgustului față de el însuși și față de ceilalți.

Mă simțeam dezarmat, vinovat că nu știusem să-l readuc la rațiune pe Maurin chiar în ziua cînd s-a certat cu François de Querville. Dar cum să-i explic acestui tînăr niște evenimente atît de îndepărtate, pe care timpul a și început

să le îngroape în rugină ? Acum, la o distanță de cincisprezece ani, ele întorceau spre mine o față ireală, dobîndind inconsistența viselor. Am început să-i povestesc lui Bernard afacerea Malzaninei pentru a mă convinge în primul rînd pe mine însumi. Vorbind, nu mai eram atît de sigur că Maurin procedase bine plecînd de la *l'Espoir*, abandonîndu-și familia în prada disprețului, sau doar a milei. Dar poate că în acest fel încercam doar să mă scuz, să-mi ușurez propria conștiință ?

Bernard mă asculta. Ațintită asupra mea, flacăra imobilă a privirii sale nu mă slăbea o clipă. N-am avut curajul să-i spun că sacrificiul tatălui său fusese inutil. L-am lăsat să-și închipuie că numai plecarea lui Maurin pusese capăt scandalului Malzaninei.

Mă ridicai. Bernard ținu să mă însoțească pînă la gară. Adeseori, în cursul acestui scurt drum, am avut impresia că alături de mine pășește Thomas, că venim iar împreună de la ziar și străbatem, ca în fiecare seară, străzile pustii și abrupte din Mons. Dar știam că timpul acela e mort ; că dacă se mai întîmpla ca prin casele ale căror lumini se vedeau strălucind printre jaluzelele coborîte cineva să-și mai amintească de Maurin, o făcea ca despre o ființă deosebită, de neînțeles, pe care orgoliul a împins-o la pieire.

TAINA DE NEPĂTRUNS A LUTULUI

(Paul Eluard)

PIERRE nu-și închipuise niciodată că se va putea obișnui cu lumina cenușie care în unele zile mînjea cerul, mohora peisajul, privit, în așteptarea cinei, cu un sentiment de copleșitoare neputință. Printre cocioabele înghesuite în acest colț de periferie veșnic învăluit în ceață, un copac tînăr își legăna alene penelul de ramuri pe fațada unei uzine. Firav și îndărătnic, stătea acolo, singur, în aerul otrăvit. Pierre se întreba adeseori cum de-a reușit să crească așa, printre blocuri de beton, grămezi de zgură și fierărie. Dar el însuși cum putea trăi în acest apartament întunecos și jalnic, descoperit de Clara cu totul întîmplător? Chiria destul de mică, așezarea și mărimea camerelor, dar mai ales bucuria copilărească a Clarei cînd vizitaseră locuința îl convinseseră, în ciuda tuturor rezervelor avute. Clara părea transfigurată: niciodată n-o văzuse atît de încîntată. In timp ce portarul înșira amănunțit condițiile, ea, nemișcată, tăcea, fața ei delicată ardea de bucurie, și Pierre avu senzația că niciodată n-o simțise mai fericită, nici chiar în complicitatea iubirii. Cum, ea nu vedea băltoacele de apă clocită din curte, grămezile de pietriș,

tot jegul dimprejur, iar spre cer, acoperișurile de tablă pe care se scurgea o fumăraie lividă? Orbită, orbită de fericire; bucuria îi ascundea tristețea pietrelor, gălbejeala bolnavă a zilei, grădinile părăginite, amorțite în funingine, tot ceea ce Pierre zărise din prima clipă.

Fuseseră totuși mulțumiți că au găsit cele patru camere exact înainte de-a se căsători și nu prea departe de garajul la care lucra Pierre. Pe atunci, nu prevedeau că și Bufnița va locui cu ei. După ce tatăl Clarei fusese găsit mort, întins în mijlocul bistroului său, fulgerat de apoplexie, n-au mai avut încotro și au luat-o la ei. Grozavă moștenire. Clara nu pledase pentru ea. Nu era genul ei. Ea nu pleda niciodată. Lăsa lucrurile să meargă de la sine, aștepta și accepta. Tocmai această atitudine a salvat Bufnița de azil. Pierre găsise firesc să vină și să trăiască la ei. Să trăiască! mai bine zis să moară. Și încă încetul cu-ncetul. Dar Bufnița nu-și prea făcea griji dintr-atîta lucru. Legată de fotoliul ei rulant, cu bustul țeapăn, străbătea vioaie tot apartamentul, galopa, cocoțată pe roțile înalte și sclipitoare ce se rostogoleau ca niște sori albi și fremătători. Și în timp ce Clara punea masa în sufragerie, pe ea o auzeai făcînd naveta între frigider și bufet.

Pierre o poreclise Bufnița mai mult în glumă decît din răutate, din cauza ochilor ei rotunzi, negri și strălucitori, înfundați între cearcăne vinete, care îi dădeau aerul buimac al unei păsări de noapte. Clara nu era prea încîntată de

această poreclă. Uneori însă, cînd trebuia să se facă iertată pentru vreo boacănă de-a maică-si, se prefăcea că intră şi ea în joc şi spunea : „Bufniţa şi-a dat azi în petec. A spart salatiera cea roz." Se mai întîmpla, pentru că bătrîna ţinea morţiş să facă şi ea ceva şi îşi ajuta fata la gospodărie. Pierre ridica din umeri. Avea alte griji mai importante. Voiron ţinea ca angajatul lui să fie la curent cu ultimele perfecţionări tehnice. De altfel asta îi convenea şi lui Pierre, îi dădea ocazia să afle toate chichiţele meseriei, să se familiarizeze cu cele mai noi tipuri de motoare. Era o experienţă care urma să-i folosească mai tîrziu cînd îşi va înjgheba şi el o mică întreprindere pe cont propriu. Visul lui de totdeauna. Se gîndea la el de multă vreme, aşa cum te gîndeşti la fericire, la un succes nesperat, dar cu sînge rece, fără să se descurajeze în faţa greutăţilor pe care le descoperea. Fiecare bilet de o mie de franci, economisit fără ştirea Clarei, materializa un fragment din acest proiect pe care îl nutrea de atîta timp. Patronul i-a promis tot sprijinul. Pierre îi plăcea, nu se prea ştia din ce motiv. Voiron îşi arătase interesul pentru el chiar din prima zi. Il trimitea în provincie, ori de cîte ori se ivea ocazia. El era cel care încuraja nesăbuita ambiţie a lui Pierre. Clara refuza să creadă în acest proiect şi încerca să-şi convingă soţul că totul e o nebunie. Ce rost avea să-şi schimbe felul de viaţă, să-şi creeze greutăţi, de vreme ce erau atît de fericiţi şi aşa ?

Cînd Pierre începea să-i vorbească despre garajul său, şi o făcea din ce în ce mai des, ea închidea ochii, clătina din cap şi protesta : „Nu, nu", cu o îndărătnică blîndeţe. Din diplomaţie, sau poate din bravadă, Bufniţa se alia cu Pierre. Il încuraja, se entuziasma, sufla în focul acela mocnit, îl asmuţea împotriva propriei sale fiice. Seară de seară, în aşteptarea cinei, Pierre îşi visa garajul, şi acest vis, această beţie tăcută, îl ajuta să îndure mai uşor necazurile, amărăciunile mărunte ale unei vieţi rău întocmite şi care căpăta, cînd începeai să te gîndeşti la ea, gustul minciunii şi al eşecului. Imediat după cină, îşi desfăşura pe masa curăţată schemele de la atelier, pentru a le studia pe îndelete. Era un obicei dobîndit încă dinainte de căsătorie, din clipa cînd îşi băgase în cap să ajungă patron, căci ideea era veche, iar căsătoria, un argument în plus.

Era pe vremea cînd Voiron îl trimisese pentru prima oară la Mons, pentru a examina o maşină de comandă care avea ceva în neregulă. Nimeni de-acolo nu putea descoperi ce anume : maşinăriile astea de lux sînt capricioase. De cele mai multe ori, reuşeşti să le pui la punct într-un ceas, două, dar dacă ai ghinion, stai şi migăleşti, demontezi ba o piesă, ba alta, timpul trece, ai pierdut o zi, scotocindu-i zadarnic măruntaiele. A doua zi, iei totul de la cap. Aşa i se întîmplase şi la Mons. Pierre n-a mai avut chef să se întoarcă la Bruxelles şi să facă iar a doua zi acelaşi drum. Şi-a amintit de adresa celor *Trei*

Venere, primită de la un coleg, şi-a intrat să vadă despre ce-i vorba.

O umbră aurită şi caldă umplea încăperea. În spatele tejghelei, o fată brunetă, cu un şorţ de percal înnodat pe talie, clătea nişte pahare. Ea înălţă capul, şi Pierre îşi simţi faţa învăluită de privirea ochilor mari şi rotunzi, de surîsul ei cam trist, dar emoţionat. Venea la ţanc. Mai era o cameră liberă. Vocea ei proaspătă, ezitînd pe muchea dintre surpriză şi curiozitate, îl tulbură. Cu toate protestele sale, ea îi luase valiza şi-l ajutase să-şi ducă bagajul. În timp ce trăgea perdelele, el admira elanul bustului ei zvelt, ţîşnind din şoldurile rotunde, subliniate de un cordon de piele neagră. Îi văzu sînii mici înţepînd jerseul şi se simţi răscolit, ca şi cum pe neaşteptate, dorinţa s-ar fi ridicat din adîncul fiinţei sale. Întoarse privirea, examină camera luminoasă, goală, strălucind de curăţenie. Crepusculul torid şi majestuos al verii incendia ţiglele acoperişurilor care, de cealaltă parte a străzii, sub ochii lui, se vălureau pînă în piaţa mare.

Punîndu-şi rufăria în ordine, Pierre se întreba prin ce hazard fusese botezat acest mic hotel de provincie, atît de familial, tăcut şi îngrijit, cu un nume de bordel. Jucătorii de pichet au plecat pe la ora zece, după ce au dat mîna cu bătrînul Garnier. Cîteva clipe mai tîrziu, mama Clarei ieşea din oficiu, îşi săruta fata şi-şi anunţa soţul că merge la culcare. Domnul Leroux, care încerca să vîndă frigorifere în rate prin toate comunele din Borinage, îşi aranjase carnetele de comandă

în mapă şi se retrăsese în camera sa. „Mîine am de vizitat o groază de clienţi.“ Trăgea la *Trei Venere* în fiecare luni şi joi. Pierre auzise scîrţîitul vechii scări de lemn, scrîşnetul unei clanţe şi se pomenise singur cu Clara, pe bancheta capitonată. Bătrînul Garnier dormea. Cu picioarele depărtate, întinse pe pardoseala de lespezi, părea şi mai mare, iar capul lui plin de visuri, căzut pe spate, se bălăbănea de la un umăr la altul.

Pierre se simţi imediat atras de fata înaltă, tînără şi cuminte, de pielea ei aurită, de şoldurile lungi, încrucişate sub fustă. Dorinţa lui era amestecată cu o tandreţe violentă. Muţi, complici deja, rămăseseră aşezaţi lîngă fereastra deschisă către noaptea albastră şi caldă. Cînd Pierre îi puse mîna pe genunchi, Clara nu se apără, dar el îi ghicea surîsul rănit. Şi-a dat seama că e o fiinţă pură şi resemnată, care zile de-a rîndul, pînă la ultima ei suflare, va reface aceleaşi gesturi, va spăla vasele, va pregăti leşia, va freca podelele, fără ca cineva să bănuiască măcar toată nedreptatea şi inutilitatea acestei dăruiri, fără să-i treacă prin gînd s-o salveze. Oare ea nu simţise niciodată dorinţa să evadeze din strada ei, să părăsească oraşul acela, să cunoască alte feţe, să-şi trăiască propria ei viaţă ? Îi fusese milă de ea. Se pomenise că o ia în braţe, ca şi cum ar fi vrut s-o ocrotească împotriva ei înseşi, şi că-i spune la ureche : „Am să te salvez. Ai încredere în mine, am să te salvez.“ Ea aprobase din cap, cu blîndeţe, lăsîndu-se mîngîiată ca un copil. Apoi, brusc, neîncrezătoare, îşi întorsese către

dînsul pupilele largi și el îi simți pe față răsuflarea caldă, neliniștită. Un val de orgoliu îi aprinse sîngele. Avu certitudinea că această fată tînără va fi a lui, îi va rămîne credincoasă. O îmbrățișă pătimaș, ca și cum ar fi vrut să simtă mai bine pe carnea lui această carne necunoscută.

Șase luni mai tîrziu, erau căsătoriți, și de atunci, zi de zi, ca și în această seară, Pierre privea peisajul de cărămizi și funingine, copacul firav care își plimba pe cer palmele de frunziș tremurător. Ori de cîte ori vede aceste hangare, învălmășeala de acoperișuri și de ziduri, fumăraia uzinelor, Pierre se întreabă cu amărăciune dacă a făcut bine smulgînd-o pe Clara din viața ei mediocră, din lunga și blînda agonie a celor *Trei Venere*. Dar cînd începe să-i pună întrebări, regăsește dincolo de nepăsarea obișnuită, vie ca și în prima zi, aceeași bucurie subterană care curge într-însa. Căci Clara e fericită, crede în fericire și nu cere existenței nimic altceva. E o ființă stranie, pe care fiecare zi trăită împreună i-o face și mai stranie, și mai misterioasă, în același timp. N-ar jura că s-ar fi resemnat fără luptă s-o adăpostească pe mama ei. Sigur, atunci cînd i-a propus s-o ia la ei, ea a acceptat, senină și impasibilă, așa cum acceptă orice, favorurile, ca și ghinioanele vieții. Cel puțin așa își închipuia Pierre pînă în ziua cînd s-a angajat ca vînzătoare la un mare magazin, pentru a contribui cu ceva la cheltuielile provocate de o gură în plus. Susținea că, în ciuda picioarelor paralizate, Bufnița putea să gătească. Pierre nu-și putuse

explica niciodată acest gest ; nu obiectase nimic. Sub aparanțele ei simple, Clara rămăsese pentru el aceeași enigmă, o ființă pe care nu reușea s-o înțeleagă, ascunsă în vaste zone de umbră, cu tăceri și refuzuri neașteptate.

Își amintea că după căsătorie încercase să-i explice că proiectul său de garaj nu-l interesa decît pentru ca să scape de sărăcie. Clara refuzase să-l asculte, spunea că nu se pricepe, că ce va face el va fi bun făcut. Schițînd un surîs forțat, cu mîinile întinse de parcă ar fi respins ispita bogăției, ea îi răspunsese cu o voce precipitată și surdă :

— Lasă, nu te necăji din cauza mea. Eu nu mă pricep. Astea-s treburi de bărbat.

Continua să surîdă, nemișcată, dar închisă în sine, de nepătruns. Oare ea nu văzuse niciodată, așa cum le vedea el de aici, în astă-seară, mărite bizar de lumina piezișă, hangarele spoite cu smoală, cocioabele sordide, hîrtoapele mocirloase ale drumului ce tivea maidanele, toată viața asta larvară pe care o simțeai destinzîndu-se la prima răcoare crepusculară ? Cum reușea să scape de pofta devorantă a bogăției, atunci cînd trecea prin fața magazinelor strălucitoare ce desfășurau pe plaja luminată a vitrinelor îmbrăcăminte fină, bijuterii sclipitoare, stofe și mîncăruri scumpe ? Mergea pe străzi, cu ochii deschiși, dar orbi desigur, întorși spre lumea ei interioară. Nu se plîngea niciodată, părea nespus de fericită. Cînd spunea : „Mobila mea, lenjeria mea, vesela mea“, fața i se lumina de o bucurie fragilă, un scurt

extaz ce se stingea brusc, ca și cum l-ar fi îngropat în adîncul ei. La început, Pierre fu surprins de această repliere, dar după aceea se obișnui cu tăcerile Clarei.

Din cînd în cînd, seara, cînd viața își mai slăbea strînsoarea, Pierre se întreba cum de ajunseseră pînă aici și se gîndea cu amărăciune că la un moment dat Clara se va ofili, va îmbătrîni, fără un strigăt, fără un gest de revoltă. Această acceptare a decăderii îl tulbura, îl îndurera. Ajungea s-o dușmănească pentru resemnarea ei. Înălța capul de pe planurile lui ; privirea sa întîlnea privirea Clarei, plină de lumina aceea calmă pe care i-o cunoștea.

Chiar azi-dimineață patronul îl chemase la el. Convorbirea a lunecat imediat spre stația de benzină pe care voia să i-o cedeze. Ascultîndu-l pe Voiron, Pierre o vedea aievea, așezată în plin cîmp, pe marginea unei autostrăzi, nu prea departe de Bruxelles. Voiron îi schița planul pe un petec de hîrtie, marca amplasamentul pompelor, al atelierului de reparații, cita cifre, sugera nume de arhitecți și antreprenori. „Orice început e greu. E departe de oraș, nu zic ba. Dar cu un pic de noroc, în zece ani ești cineva. Uite, eu tot așa am făcut." Plimba o privire strălucitoare în jurul lui, pe birou, pe pereți, dincolo de paravanul de sticlă ce îl separa de atelier, pe mașinile aliniate. Părea că inventariază toate aceste bunuri, că le calculează în gînd valoarea. Juvățul scrobit al gulerului îl gîtuia, se încrusta adînc în gușa bărbiei duble. Se oferi ca pînă una-alta s-o angajeze și pe Clara la el. Funcționara pe care o avea se mărita, pleca de la firmă. O ocazie pentru Clara de a se iniția, iar cînd Pierre va deveni, la rîndul său, patron, ea se va putea ocupa de registre și de corespondență. „Cum nu se poate mai bine. Va învăța meseria pe-ndelete, și totul va fi mult mai ușor în clipa cînd vei pune și tu piciorul în scară. Ai să vezi ; n-o să regreți."

Pierre i-a promis că va vorbi cu soția sa despre propunerea lui și va încerca s-o convingă, dar Voiron n-o cunoștea pe Clara, pentru a ști ce forță zace în nepăsarea ei.

Pierre o privea pe Clara cum sta ghemuită în fața bufetului. Scotea dinăuntru serviciul mare de faianță cu flori albastre. De îndată ce se vor așeza la masă, îi va împărtăși propunerea lui Voiron. Fără să-și poată explica de ce sugestia patronului i se părea ciudată, trezea într-însul o vagă neîncredere. Nu mai stărui însă asupra acestei impresii, își spuse că Voiron are deseori asemenea entuziasme și ar fi stupid să-l contrarieze. Totuși nu reușea să risipească indispoziția care pusese stăpînire pe el, marea umbră care-l învăluia.

În bucătărie, Bufnița pregătea cina. Scaunul ei rulant pivota, se izbea de masă, pleca și venea. Sfîrîitul roților de cauciuc se apropie.

— Gata masa, spuse ea.

Cu o mînă împingea servanta, iar cu cealaltă manevra înaltele roți nichelate ale fotoliului. Clara punea, fără grabă, tacîmurile. Turnă supa

cu o grație languroasă care o întinerea și mai mult, făcînd-o parcă dintr-o dată foarte vulnerabilă. Mîncară în tăcere. Pierre era obsedat de convorbirea cu Voiron. Ridică ochii spre Clara, care stătea în fața lui. Depărtată, exilată de realitate, ea părea că visează, ducea la gură cîte o bucățică de pîine și, în gestul zvelt al brațului gol, se rotunjea o fericire de-a cărei forță Pierre era subjugat. Se simțea atît de prins într-o viață scutită de dramă, încît se temea că nu va mai avea tăria să renunțe la ea și se întreba dacă nu cumva Clara are dreptate refuzînd, dacă nu-i mai bine să trăiască așa cum trăiseră pînă acum. Totul ar fi fost mult mai ușor. Pentru a-și regăsi liniștea ajungea să nu se mai gîndească la discursurile lui Voiron. Dar Pierre se gîndea la ele într-una, în fiecare ceas din zi, în astă-seară și oriunde, la atelier, acasă, în vis, dimineața cînd se scula, umblînd pe stradă. Cuvintele lui Voiron îi zbîrnîiau în cap ca o mașinărie nebună, îl urmăreau: „În zece ani ești cineva. Eu tot așa am făcut. Începutul e greu, dar te obișnuiești. E singura ta șansă și eu ți-o ofer. Am încredere în tine. Sînt sigur că ai s-o scoți la capăt. O vom pune la curent și pe soția ta. Să vină să lucreze aici. Așa cum te știu, ăsta-i un joc de copil pentru tine."

Cafeaua aburea în cești cînd Pierre se hotărî. Începu să vorbească brusc; voia să scape odată de febra aceea chinuitoare. Vocea lui surdă, poticnită, ajunse la Clara, care se întorcea din bucătărie, unde dusese vesela. Ea rămase pironită

locului, cu brațele atîrnînd de-a lungul trupului. Pierre îi făcu semn să se așeze. Mută, ea îl ascultă, își reluă locul și așteptă. O stîngăcie neliniștită îi îngreuna gesturile, bătaia pleoapelor. Mîinile obosite, cu palmele întredeschise, și le ținea în față, pe masă. Pierre întoarse privirea pentru a nu le vedea. Sînt zece ani de cînd își tocea mîinile spălînd rufe, frecînd zi de zi podelele. Cum s-o facă să priceapă că își dorea garajul acela doar ca s-o salveze de o trudă umilitoare?

— Uite ce-i. Voiron are o combinație în perspectivă: o stație de benzină pe șoseaua spre Waterloo, și e dispus să mi-o concesioneze. Totul se poate aranja pînă la sfîrșitul anului dacă sînt de acord. El ar vrea ca pînă atunci să înveți și tu cam cum merg treburile, căci sînt tot soiul de conturi de făcut, corespondență. Mi-a propus să te aduc să lucrezi vreo cîteva luni cu el, la garaj.

Pierre tăcu. Totul fusese spus, cu stîngăcie, dar marea lovitură era dată. Clara tăcea. Pierre știa că răspunsul va fi nu.

Cu gîtul întins spre fiica sa, Bufnița nici nu clintea și abia se stăpînea să nu intervină. Clara se uită la ei, încercînd să surîdă. O strîmbătură amară îi umflă buzele. Scutură din cap și rosti blînd, cu aerul că se scuză:

— Ce rost are să ne aruncăm în această aventură? Pentru că, orice ar spune Voiron, asta-i o aventură.

Pierre lăsă capul în jos. Ar fi vrut să găsească forţa necesară ca s-o convingă pe Clara. Ceva se nărui înlăuntrul său. Se simţi neputincios. Repetă cu o voce brusc asprită, duşmănoasă :

— De vreme ce patronul mi-a promis tot ajutorul ! O staţie de benzină şi un atelier nu-s un fleac. De asta şi spune să vii să lucrezi la el. Ai intra şi tu pe fir. Ce-are să-şi închipuie dacă refuzi ? Pune-te în locul lui.

Clara se îndreptă încet şi, ca şi cum ar fi consimţit să se explice, răspunse cu vocea ei egală :

— De ce să mă pun în locul lui Voiron ? Parcă aşa nu sîntem destul de fericiţi ? Ai găsit un atelier liniştit, mie îmi place ceea ce fac, iar mama îmi ajută la treburile casei. De ce să ne schimbăm viaţa ? Ce folos cu garajul ăsta ? Ca să ne dea bătaie de cap ? Nu, Pierre, asta-i curată nebunie.

Bufniţa îşi răsuci fotoliul ca să se afle în faţa Clarei. Îşi sprijini mîinile pe rezemători şi, mărită de furie, se ridică voind parcă să-şi provoace fiica.

— O nebunie ? Tu eşti o nebună ! Ba chiar tîmpită ! Oferta lui Voiron trebuie acceptată.

Scaunul rulant se răsuci pe jumătate în jurul propriului său ax, şi Bufniţa îi spuse lui Pierre :

— N-asculta ce spune proasta asta. E o gîscă. Cum m-am pricopsit cu asemenea fată ? Pierre, trebuie să accepţi şi s-o sileşti şi pe ea să accepte.

Un tremur uşor îi agită buzele crăpate, şi Pierre văzu pe faţa ei veştedă doi ochi mari, aspriţi de un luciu mineral. Era îngrijorat de

întorsătura violentă a discuţiei. Mînia bătrînei, duşmănia ei pentru propria sa fiică îl stînjeneau. Se răsuci spre Clara. Ea păru că se trezeşte. Pierre îşi închipui că va începe să se apere, dar ea se lăsă pe speteaza scaunului, ca şi cum ar fi renunţat la luptă, şi spuse dintr-o răsuflare :

— Fie. Dacă-i aşa, faceţi cum vreţi.

Şi tăcu plecîndu-şi capul şi ascunzîndu-şi faţa în palme. Bufniţa îşi întoarse fotoliul şi porni spre bucătărie. Pierre se ridică în picioare de cealaltă parte a mesei, descumpănit de această victorie prea uşoară, apoi se apropie de Clara şi îi mîngîie părul cu mîna lui grea şi stîngace. Abia atunci îşi dădu seama că ea plînge pe tăcute, cu faţa ascunsă în palme, şi că lacrimi grele i se rostogolesc printre degete, i se preling pe obraji.

Angajarea Clarei la Voiron nu părea să fi schimbat ceva în viaţa lui Pierre. Niciodată n-o simţise pe soţia lui atît de aproape. Cînd voia s-o vadă, n-avea decît să traverseze atelierul. Instalată în imensa colivie de sticlă din fundul garajului, Clara timbra plicuri, clasa facturi. Din cînd în cînd, împingea uşa de la biroul patronului, apoi revenea cu nişte hîrtii în mînă. În serile cînd Pierre nu era reţinut de vreo reparaţie urgentă, se întorceau împreună acasă. Bufniţa îi aştepta. După cină, Pierre mai visa cîtva timp, cu ţigara lipită în colţul gurii, apoi îşi întindea planurile pe masă. Clara îşi ajuta mama la spălatul vaselor.

Pierre studia pînă noaptea tîrziu diferite prototipuri, tocea din cărțile primite de la patron. După ce bucătăria era pusă la punct, Bufnița își instala fotoliul lîngă masă și începea să-l descoasă despre munca lui, despre Voiron, cu o curiozitate care o agasa pe Clara, cu atît mai mult cu cît ea era exclusă din această convorbire. Pierre înălța capul, își relua țigara, surîdea cu aerul omului care se pricepe și răspundea. Flecăreau așa între ei, ignorînd-o pe Clara, care citea sau cosea, străină de himerele lor. Îi lăsa să bată cîmpii, să se îmbete cu vorbe. Știa că Voiron nu-și mai putea ține promisiunea. Vînzarea mașinilor scăzuse. In fiecare dimineață, intrînd în birou, Clara nota procentele pe graficul întins pe un întreg perete. La ce bun să le deschidă ochii, de vreme ce totul nu era decît un joc pueril ?

De altfel, n-avea de ce să se plîngă de noua ei slujbă. Ori asta, ori alta, totuna. Și apoi, se înțelegea bine cu Voiron. Părerea pe care și-o făcuse despre el, după spusele lui Pierre, i se părea ridicolă acuma. Și-l închipuise ca pe un fost lucrător ajuns, un parvenit lacom și viclean, și se pomenise în fața unui bărbat încă tînăr, voluntar, masiv, croit dintr-un material aspru, dar pe care relațiile de afaceri, contactele cu oamenii îl șlefuiseră, îl făcuseră abil, sigur pe sine. Patronul o chema la el pentru orice fleac, iar după ce obținea informația dorită, mai stăteau puțin de vorbă. Aceste discuții îi îngăduiseră Clarei să-l cunoască mai bine, să descopere adevărata

lui fire, ascunsă sub micile tertipuri ale meseriei, în dosul frazelor sau gesturilor copiate de la concurenții sau clienții săi. La început, Voiron îi vorbea deseori despre Pierre, și astfel aflase ea că proiectul garajului există într-adevăr. Scosese din sertare tot soiul de planuri și devize, i le arătase, și Clara văzu că stația de benzină era mai reală decît și-o imaginase. Îi vorbea despre capitalurile ce trebuie investițe, anuitățile de plătit. Cu această ocazie, ea îi spusese, cu inocență, că nu dorește să-și schimbe felul de viață. Voiron clipise din ochi ; răspunse : „Ah ! Bun !" și se răsturnase rîzînd în fotoliu.

Clara intrase în jocul lui fără să-și dea seama, fără să încerce să descurce această viață de bărbat care curgea alături de-a ei și ale cărei secrete, calcule și eșecuri începuse să le afle. La început, Voiron crezuse că-i cazul să-și joace cu multă convingere rolul de patron. Dar Clara nu părea impresionată văzîndu-l cum se umfla în pene. Prins în joc, el își spusese atunci că ea nu-i va rezista mult și că, în clipa cînd o va dori, îi va deveni amantă, ca și cele dinaintea ei. Clara nu se arăta însă de loc grăbită să-i cadă în brațe. Evită toate capcanele lui, fără să-și piardă capul. La început, Voiron se amuză de insuccesul său, apoi se înfurie. Clara rămînea o enigmă, și tocmai această rezistență îl întărîta. Se încăpățînă, și în orbirea pasiunii contrariate, își jură să-i vină de hac acestei Clare mîndre, căreia gesturile măsurate și decolteurile zgîrcite îi confereau o neînchipuită forță de seducție.

Clara nu dădu nici o atenție manevrelor sale. Nimic nu se schimbă în atitudinea și în ținuta ei ; purta aceleași rochii austere, pășea tot atît de nepăsătoare și de inaccesibilă, ca prin vis, într-o lume din care Voiron era exclus.

Voiron nu mai lipsea nici o zi de la garaj. Pe Pierre, sub pretext că îl inițiază în meserie, îl trimitea într-una „să facă provincia", să viziteze clienții și agențiile din cele mai pierdute văgăuni. Aceste deplasări, care îl obligau deseori pe Pierre să rămînă zile de-a rîndul pe teren, aduceau un cîștig frumușel. Dar Bufnița începea să mîrîie că a rămas casa fără bărbat. La întoarcerea lui Pierre din cîte o escapadă mai lungă și cînd sfîrșitul săptămînii îi găsea împreună, ea începea să-i înșire un pomelnic întreg de nemulțumiri, amestecîndu-și reproșurile cu obscure prevestiri, spunea că se simte lipsa unui copil, că o căsnicie fără copii nu-i căsnicie. Clara, ca de obicei, stătea nemișcată și ar fi fost greu de spus dacă visează, sau dacă așteaptă ca mama ei să înceteze cu vorbăria. Dar Bufnița revenea într-una la atac, susținînd că totul se va sfîrși prost.

Amenințările Bufniței îl țineau treaz pe Pierre pînă noaptea tîrziu. Încerca să doarmă, dar nici oboseala, nici somnul nu-i alungau neliniștea. Pierre știa că un copil nu va aranja lucrurile. În fond, erau fericiți și așa : nenorocirile și boala îi ocoleau ; de bani nu duceau lipsă. Asta-i viața, de fapt ; zilele care zboară, timpul care trece pe negîndite. Asta-i fericirea. N-avea nici un drept

să se plîngă. Din cînd în cînd, Bufnița îl mai întreba pe un ton echivoc cum stau lucrurile cu garajul. Pierre ezita, era rezervat. Fiind mereu pe drumuri, nu mai avusese timp să se gîndească la proiectul său, nici să discute cu patronul. Bufnița era intrigată de stînjeneala lui. Se întorcea atunci spre fiică, o pisa cu întrebări, spunea că i se pare firesc, cu slujba ei, să știe mai mult, pîndea o aprobare. Clara tăcea, învăluită într-o umbră groasă, deformantă. Detașată parcă de tot ce se petrecea în jurul său, nu-i vedea, nu-i auzea, trăia la adăpost de orice furtună, undeva la marginea vieții, într-o stare de rigiditate, de împietrire interioară. Exasperată de tăcerea ei, bătrîna o întreba pe ce lume trăiește. Clara își înălța umerii firavi, sfîrșea prin a spune că nu știe nimic. Totul era mult mai complicat decît își închipuia Bufnița, și Pierre nu era sigur că adevărata vinovată ar fi fost Clara. Ceea ce se întîmpla era din vina lui și începuse din ziua cînd i-a cerut Clarei să lucreze la Voiron. Îndoiala începea să încolțească însă într-însul : oare Clara l-a iubit vreodată ? Nu cumva s-a măritat cu el doar ca să scape de băncile de lemn de la *Trei Venere*, ca să evadeze din singurătatea provincială ?

Pierre se plimba prin sufragerie, se oprea în fața ferestrei, contempla peisajul cu uzine și hangare, cerul aspru și despuiat, decupat parcă în piatră și umbră. Se așeză la masă și începu să citească. Fotoliul Bufniței se auzi în fundul apartamentului, apoi se apropie. Bătrîna se opri

lîngă el și rămase acolo, fără o vorbă, dar prezența ei îl împiedica să-și continue lectura. Inălță capul. Ea începu imediat să vorbească.

— Pierre, Clara trebuie să plece cît mai repede de la Voiron. Iți amintești că eu am silit-o să accepte slujba asta. Credeam că așa e bine. Dar m-am înșelat. Trebuie să plece, pînă nu-i prea tîrziu.

Pierre fu izbit de vocea ei joasă și înflăcărată. Se încordă, se prefăcu surprins.

— Crezi ?

Bătrîna repetă cu patimă :

— Trebuie, trebuie.

— Dacă ții atît de mult o să vorbesc cu Clara chiar mîine, cînd vom fi singuri, spuse Pierre.

O forță necunoscută, mistuitoare se dezlănțuise în sufletul său, o forță pe care n-o mai putea stăvili, care îi mușca și-i sfîșia pieptul, îi incendia sîngele și gîndurile.

— Vom face plinul la Saint-Trond, la Rouchat, spuse Félicien. Il cunoști pe Rouchat ? Nu ?

Pierre nu-l cunoștea pe Rouchat. In zece minute vor ajunge la Saint-Trond. Voiron îi trimisese la Vervier ca să repare un *Jaguar*. Félicien insista :

— Cum așa ? Nu-l cunoști pe Rouchat ? Unul dintre băieții din echipa întîi.

Vocea lui Félicien, privirea, ridurile mărunte care îi brăzdau fruntea bombată, toată fața sa exprima uimire.

— Nu-l cunosc pe Rouchat, repetă Pierre, sprijinindu-și antebrațul pe volanul depanezei. Mai auzise acest nume la Voiron, aruncat întîmplător în conversații, dar pe Rouchat nu-l întîlnise niciodată în atelier.

Félicien scoase chiștocul din gură, suflă pe el ca să ardă foița umedă pe care o lipi din nou și începu iar să fumeze.

— Adevărat, nici n-aveai cum, spuse el. De fapt tu l-ai înlocuit pe Rouchat la Voiron, imediat după ce l-a instalat patronul la Saint-Trond. Credeam că știi.

Pierre ținea mult la Félicien. Se înțelegea bine cu el. Félicien simțea imediat ce șchioapătă la un motor. Cu el nu pierdeai timpul de pomană, cum se întîmpla cu atîția alții, repetînd ce vrei, explicînd lucruri pe care le-ar fi priceput și un copil. Ghicea pe loc ce așteptai de la el. O dată sosit, își aprindea țigara, se apleca deasupra motorului, răsucea un șurub aici, dincolo altul, făcea contact și mașina începea să cînte.

— Sînt sigur că te-ai fi înțeles bine cu Rouchat. E un tip în genul tău, solid, serios la muncă și de loc încrezut. Om de nădejde ! Mi-ar plăcea să-l revăd. Numai să fie acasă ; picăm tocmai cînd fermierii își revizuiesc secerătoarele și batozele. Intr-un *bled* [1] ca ăsta trebuie să te pricepi la orice : meșterești cîte ceva la mașinăriile lor și mai scoți un ban.

---

[1] Regiune din interiorul țărilor arabe. Popular și peiorativ : localitate.

Félicien vorbea, pufăind într-una din chiştoc. Un zîmbet uşor îi răsfrîngea buzele îngălbenite de tutun.

— Garajul din Saint-Trond era o idee de-a patronului, o promisiune făcută lui Rouchat, sau mai bine spus nevestei sale. La drept vorbind nimeni n-a ştiut vreodată care-i adevărul din tot ce se trăncănea, dar îţi dai şi tu seama că asta nu astupa gura lumii. Şi-apoi, adevărat sau nu, nimeni nu era în pagubă. Nici Rouchat, nici Jenny. Jenny e nevasta lui Rouchat. Cînd ai s-o vezi, ai să pricepi.

— Bine. Las', că vedem noi, spuse Pierre.

Cîteva minute mai tîrziu, erau la Saint-Trond, la pompa lui Rouchat.

— Aici, spuse Félicien.

O pistă de beton se desprindea din şosea, spre staţia clădită printre pomii unei livezi, aidoma celor pe care le văzuseră pe cîmp, rotindu-se în stînga şi în dreapta, cu încetineala unui angrenaj fixat undeva la capătul orizontului. Trei pompe de un roşu-sîngeriu, cu un ochi uriaş, ca de ciclop în frunte, străjuiau un hol cu pereţii de sticlă. Pierre opri. Garajul pustiu era deschis. Nimeni.

— Nu ţi-am spus ? Rouchat lipseşte. Cheamă, totuşi, spuse Félicien.

Pierre apăsă cu pumnul pe clacson. Félicien sări din cabină. Pierre îl ajunse din urmă.

— Uite-o pe Jenny.

Pierre se întoarse şi văzu venind spre ei o femeie înaltă şi blondă, încă tînără, încinsă cu un

şorţ albastru, pe care vîntul i-l mula pe şolduri. Tocurile înalte ale galenţilor răsunau pe dalele de ciment şi dădeau mersului ei un aer trufaş. Un surîs tivit cu fard îi întredeschidea buzele. Se apropie, netezindu-şi cu un gest grăbit şuviţele rebele. Dădu mîna cu Félicien.

— Un tovarăş de la firmă, spuse acesta, prezentîndu-i-l pe Pierre.

Ea îl măsură cu o privire limpede şi rece, a cărei duritate încerca s-o voaleze sub clipirea genelor lungi, grele de rimel. Lui Pierre îi displăcu siguranţa ei şi se întoarse la camion.

— Patronul nu-i aici ? întrebă Félicien, aprinzîndu-şi iar chiştocul.

— Nu. Ai nimerit prost. Abia ce l-au chemat să repare un tractor.

— Păcat ! spuse Félicien. Să-i spui că mi-ar fi plăcut să-l văd, să mai stăm un pic la palavre. Dă-ne treizeci de litri de suc. Il treci în contul lui Voiron, bineînţeles. La întoarcere, dacă nu ne ţine prea mult reparaţia aia, mai facem o haltă aici. Poate c-o să am mai mult noroc decît azi.

— Poate, repetă Jenny, apucînd ţeava de alimentare. In timp ce ea umplea rezervorul, Pierre trăgea cu coada ochiului spre picioarele ei bronzate, spre umerii ei goi. Plenitudinea ei carnală îi dădea fiori. Se apropie iarăşi de ea ca să-i adulmece mirosul de piele asudată, să se scalde în aura de senzualitate care emana dintr-însa. Işi dădu seama că Félicien îl observă,

se întoarse brusc spre el, ca să-i arate că nu-i chiar atît de prost ca să se prindă.

Jenny scoase trompa lungă a țevii de alimentare și o agăță de robot. Félicien își reaprinse țigara și se cocoță în cabină lîngă Pierre. Îndată ce Pierre demară, îl întrebă amuzat:

— Ce zici? O bucățică bună, așa-i? De, lui Voiron îi plac femeile frumoase! Acum pricepi, nu?

Naivitatea lui Pierre îl făcu să izbucnească în hohote de rîs.

— Păi, e foarte simplu. Jenny lucra la Voiron. Cînd s-a angajat, era măritată cu Rouchat d-un an, poate de doi. Fată de treabă, nu face pe nebuna; atît că îi cam plăcea să se frece de toți bărbații. Nu-i patronul omul care să zică ba. Îi convenea și lui. Ca s-o aibă la îndemînă, îl trimitea pe Rouchat în provincie și o invita pe Jenny la el. Pînă într-o zi cînd cineva i-a spus lui Rouchat cum devine cazul. Toate chestiile astea se află pînă la urmă, mai ales că Jenny nu se ascundea, iar Rouchat începuse să-și dea aere de patron. Băieții din atelier îl cam luau peste picior, dar fără răutate, fiindcă țineau la el. Nimeni nu știe ce și-or fi povestit Rouchat și Voiron. De-ajuns că lucrurile s-au aranjat în cele din urmă. Voiron a instalat stația de la Saint-Trond și i-a încredințat-o lui Rouchat. Dar vezi că și așa face o afacere; Rouchat îi vinde benzina.

Vorbele și rîsul lui Félicien sunau ciudat în capul lui Pierre, îi izbeau tîmplele cu violența unei revelații. Amănuntele abia aflate despre Jenny dobîndeau o semnificație gravă. Fără să vrea, stabilea o legătură între ea și Clara. Își spunea că-i o nebunie să compare două ființe atît de diferite, dar nu se putea abține să n-o pună pe Clara în locul lui Jenny. O furie neașteptată îl cuprinse. Acum înțelegea: lui i se adresau vorbele în doi peri ale tovarășilor din atelier, despre aventurile patronului. Perfidia aluziilor exploda într-o lumină îngrozitoare. Mii de ace îi sfîșiau pieptul. Trăise în minciună sub ochii a zeci de oameni. Fusese caraghios și orb. Îl apucă o dorință teribilă de a-l interoga pe Félicien, de a-i cere să spună ce știe de fapt, dar tăcu, cu mîinile crispate pe volan. Și Félicien, ca și ceilalți, îl va minți, îi va ascunde adevărul care îi ardea obrazul.

Refuză să oprească la Liége, unde Félicien îi recomanda o cafenea mică și liniștită de pe malul Meusei.

— Avem tot timpul, și-o jumătate bună n-o să ne strice.

Pierre nu răspunse. Nu se gîndea decît să ajungă mai repede la Verviers. Acolo va vedea ce-i de făcut, după ce va examina mașina și-și va da seama de importanța reparației. „O muncă dificilă“, îl asigurase Voiron. „Dar poate că în aceste cuvinte se ascundea o capcană, o provocare abilă pentru a-l convinge să nu se grăbească“, gîndi Pierre. Exact ce-și dorise și Voiron: să-l știe departe de casă și de Clara. Din nou rana ascunsă în piept îl duru, o durere

obscură pe care n-o putea defini. Se aplecă pe volan, ca şi cum ar fi vrut să împingă mai repede maşina. Félicien îl privi pe furiş, tăcu, îşi sprijini ceafa de haina ghemotocită în chip de pernă şi încercă să doarmă.

O dată ajunşi la Verviers, Pierre şi Félicien atacară *Jaguarul*, fără să-şi îngăduie o clipă de odihnă. Maşina fusese împinsă în fundul garajului, lîngă o uşă cu geam care se deschidea spre o grădină plină de flori, de trandafiri sclipitori în lumina înserării. Pierre ceruse nişte reflectoare şi se apucase de treabă. Işi vîrî braţele goale în măruntaiele maşinii, îi verifică rînd pe rînd fiecare organ. Nimic. Félicien, care prevăzuse că vor avea mult de furcă, ştia ce-i rămîne de făcut : va dormi la Verviers. Era hotărît. Cît despre rest, se lăsă în seama lui Pierre. Renunţase să-şi mai explice de ce la Liége acesta refuzase invitaţia lui la un pahar de vin. Pierre parcă era apucat. Trebuia să-l vezi mînuind cleştele, şurubelniţa şi sonda, pe jumătate vîrît în botul *Jaguarului*. Fără să mai piardă vremea scoţînd capul afară, striga : „Contact", „Taie-l", „Farurile". Diagnosticul obişnuit.

Félicien executa. Şi dintr-o dată, în atelierul pustiu, motorul începu să toarcă fără poticneli.

— Ajunge. A prins grai, spuse Pierre. Se putea şi mai repede. Ne întoarcem acasă.

De astă dată Félicien protestă. N-avea nici un rost să facă exces de zel.

— Treaba ta, bătrîne. Nu te reţin. Dar eu rămîn la Verviers. In seara asta n-am nici o combinaţie şi n-o să-mi strice un somn la hotel, iar dimineaţa, dejunul servit pe socoteala patronului. Dacă ţii morţiş să pleci, ia tu *Jaguarul* şi rămîn eu cu depaneza.

Pierre îşi adună sculele, aruncă trusa în portbagajul *Jaguarului*, îi strînse mîna lui Félicien, se urcă în automobil şi demară. Félicien nici nu mai apucase să se înţeleagă cu el în privinţa raportului pentru Voiron. Atîta pagubă. In definitiv asta-i treaba lui Pierre. Şi patronul îl vede cu ochi buni.

Pierre se opri pe palier. Ce făcea acolo, la uşa apartamentului, cu cheia în mînă, doar în ciorapi, în toiul nopţii ? Lucrurile se petreceau ca într-un vodevil de duzină. Caraghioslîcul situaţiei nu-l împiedică să asculte avid respiraţiile care trăiau de cealaltă parte a uşii. Ciuli urechea, îşi sprijini fruntea de lemnul tocului. Toată oboseala zilei îi apăsa ceafa, şi vocea batjocoritoare a lui Félicien îi zbîrnîi din nou în cap. Rămase aşa multă vreme, spionînd viaţa nocturnă a casei, zgomotele furişe, care lunecau în eternitate. Minuteria declanşă. Pierre apăsă pe buton şi aprinse iar lumina. Era furios că se afla acolo, copleşit de bănuieli, în pragul unei tăceri în care totul se odihnea în ordine şi seninătate. Era gata să plece, să ducă maşina la garaj, iar de-acolo să-i telefoneze Clarei, cînd auzi un zgomot din fundul apartamentului. Desigur Bufniţa, care se răsucea în pat şi dădea deoparte cuvertura, ce-i strivea picioarele moarte. Pierre mai ascultă o clipă, apoi vîrî cheia în broască şi deschise. Se îndreptă spre dormitor, aprinse

lumina și-o văzu pe Clara dormind ca un copil, cu capul sprijinit pe brațul îndoit. Buzele întredeschise, ridurile fine ale pleoapelor, gropița inocentă din bărbie, gîtul ei alb și frumos, ușor umflat, și umărul despuiat, care ieșea din despicătura mînecii, le regăsea intacte în lumina familiară, și această regăsire îi umplu inima cu o nemărginită bucurie. Toate bănuielile sale, graba reîntoarcerii i se părură grotești. Stinse lumina și se îndreptă spre bucătărie. Ușa de la camera Bufniței era deschisă. Recunoscu foșnetul așternutului mototolit. Așezată în mijlocul patului, Bufnița era trează. Pierre intră, simți prin întuneric întrebarea pupilelor ei largi și-și dădu seama că așa își petrecea ea, în timp ce el era plecat, nesfîrșitele ore de insomnie, veghind ca o santinelă tăcută. Se aplecă spre dînsa.

— E bine. Sînt aici, poți dormi.

O ajută să se culce, iar cînd fu lungită, o întrebă în șoaptă :

— Mai vrei să fii bunică ?

Îi văzu ochii strălucind în întuneric și adăugă repede :

— Copilul pentru dumneata, garajul pentru mine. Plec de la Voiron și mă instalez pe cont propriu. Noaptea asta m-a hotărît.

Bufnița nu răspunse. Pierre îi căută fruntea cu mîna, îi atinse obrazul într-o mîngîiere.

Un *Chevrolet* prelung, solemn, înaripat se opri în fața pompei. Din fosa în care repara o țeavă de eșapament, Pierre îl recunoscu pe tipul solid

de la volan, statura masivă a lui Voiron, bărbia lui dublă, casca pomădată a părului cărunt. Nu îmbătrînise mai de loc. Era însoțit de o fîșneață care tocmai își scosese rujul pentru a-și drege frumusețea în oglinda retrovizorului. Ascuns între cric și aparatul de sudură autogenă, Pierre putea să-i observe fără să fie văzut.

Nu se mai întîlnise cu patronul de șase ani, de cînd plecase de la el. Voiron își dăduse toată osteneala să-l rețină, și Pierre îl mai auzea și acum strigînd în birou, prevestindu-i dezastrul : „Ai să dai faliment ; asta-i curată sinucidere. Ce te-a apucat din senin cu garajul ăsta, cînd îți spun că-l ai la anul ? Nu-ți cer decît un pic de răbdare. Ai încredere în mine !"

Totuși Pierre plecase. Garajul pe care îl luase, la intrarea în Saint-Huber, la cinci sute de metri de pădure, mergea binișor, mai ales vara, cînd treceau turiștii. În timp ce el se ocupa cu reparatul motoarelor, Clara avea grijă de pompă. Se obișnuise foarte ușor cu noua ei existență. Îndeplinea această muncă de mercenar cu detașarea unei mari doamne care se joacă de-a servitoarea. Nici un cuvînt de regret. Nici un gest de mînie. Loviturile soartei n-o atingeau. Rămînea cea dintotdeauna, distrată, străină de orășelul acela rece și cenușiu pe al cărui cer norii și jocurile de lumini ale soarelui treceau departe sus, unde anotimpurile aveau niște cruzimi neașteptate. Bufnița se ocupa de copil. Era mereu preocupată, încîntată ; se învîrtea cu fotoliul rulant prin bucătărie, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat vreodată. Doar uneori, cînd se oprea o clipă din lucru,

se mai întreba cum de se rezolvase totul atît de repede şi fără nici o dramă. Viaţa mergea înainte. Căsnicia fusese salvată. Clara şi Pierre păreau fericiţi, atît de fericiţi cît îngăduie această lume în care viaţa nu-ţi lasă răgaz să guşti din plin fericirea, s-o pipăi, această lume în care obscure ameninţări plutesc mereu în preajmă, o boală care cloceşte, un dezastru care să-şi arate colţii. Primele luni fuseseră grele, nesfîrşite şi pustii, şi dintr-o dată, în faţa staţiei, care se încăpăţîna să rămînă deschisă, s-a oprit întîi o maşină, apoi alta, şi alta. Norocul începu să le surîdă. Clienţii se înmulţiră, vînzarea benzinei crescu. Greutăţile băneşti se risipiră ca la ordin, nenorocul îşi descleştase ghearele. Pierre era convins că a cîştigat partida. Şi iată că acum, printr-un joc atroce, fatalitatea îl readucea pe Voiron în viaţa sa, pentru a-i reaminti că nimic nu-i definitiv.

Dar Pierre nu se lăsă dezarmat de această întîlnire. Era sigur pe el, pe forţa sa. Ii va arăta acum lui Voiron că a învins şi fără sprijinul său. Acest gînd îi dădu o tresărire orgolioasă, dar nu se mişcă din loc. Din fosa în care se afla nu-şi dezlipea privirea de pe fostul său patron. Nu ştia dacă îl mai urăşte, căci îl urîse de moarte, cu o duşmănie oarbă, pentru toate bănuielile pe care le stîrnise în inima lui împotriva Clarei, şi dintr-o dată îşi dădea seama că rana ascunsă, uitată nu era deplin cicatrizată. Ghimpele ei dur era tot acolo, în fundul pieptului, peste care îşi mai trecea mîna din cînd în cînd, pentru a alunga o durere ce revenea brusc, fără să-şi poată explica

de ce, la un cuvînt, la un gînd prea stăruitor. O suferinţă veche şi stupidă, de care nici nu mai încerca să se apere şi care acum se trezise iar. Stătea aplecat, cu ochii în dreptul marginii betonate a fosei, nemişcat, cu tot trupul cuprins de o ciudată lăcomie. Abia cînd auzi paşii Clarei, înţelese că hazardul îl pune din nou în faţa dramei sale, îi aduce dovada credinţei sau a trădării femeii iubite. Din laşitate, ca să nu sufere, închisese ochii pînă acum, refuzase să afle. Peste cîteva minute va afla.

Clara se îndreptă spre maşină. Pierre nu-i văzu decît picioarele goale, pantofii fără tocuri, poalele fustei care creşteau treptat pînă-n talie. Toate aceste amănunte ce defilau sub ochii lui i se păreau derizorii, încordarea aşteptării le înghiţea. Clara reglă contorul pompei, deşurubă capacul rezervorului ; introduse ciocul ţevii de alimentare, supraveghind debitul. Totul fără a vorbi, dar cu multă demnitate. Se apropie apoi de parbriz, îl şterse cu o cîrpă, luă bancnota întinsă de Voiron prin geamul coborît, o strecură în sacoşă, merse pînă în mijlocul şoselei. Pierre o văzu imobilă în soare, spălată de vîntul şi de lumina care şiroiau din cer. Ridică un braţ, îi făcu semn lui Voiron să stopeze pentru a permite trecerea unui camion, apoi cu alt semn îi dădu cale liberă.

Pierre ieşi din fosă. Arătă spre *Chevroletul* care se legăna în praf, scînteind din focurile cromajului, înainte de-a se afunda în pădurea ce coboară de pe munte.

— L-ai văzut ?

— Pe cine?
— Cum? Nu l-ai recunoscut pe Voiron?
Clara se opri lîngă pompă.
— Voiron? Matahala aia? Ești sigur?
— Absolut sigur.
Ea încercă să-și reamintească înfățișarea clientului, să-i apropie imaginea de aceea pe care i-o păstrase lui Voiron, dar nu reuși. In fața ochilor ei plutea o ceață care îi învălmășea amintirile. Pierre vedea limpede ce se petrecea în ea. Nu mai vru să știe nimic. Avea în sfîrșit dovada, dovada pe care și-o refuzase pînă atunci, căreia prea multă vreme îi preferase îndoiala, chinurile geloziei. Luă un clește de jos și porni spre fosă. Clara se mai gîndi o clipă, încercă să scoată din adîncul memoriei fața lui Voiron, nu găsi nimic și lăsă uitarea să se aștearnă iar peste sufletul ei nepăsător.

12—2175

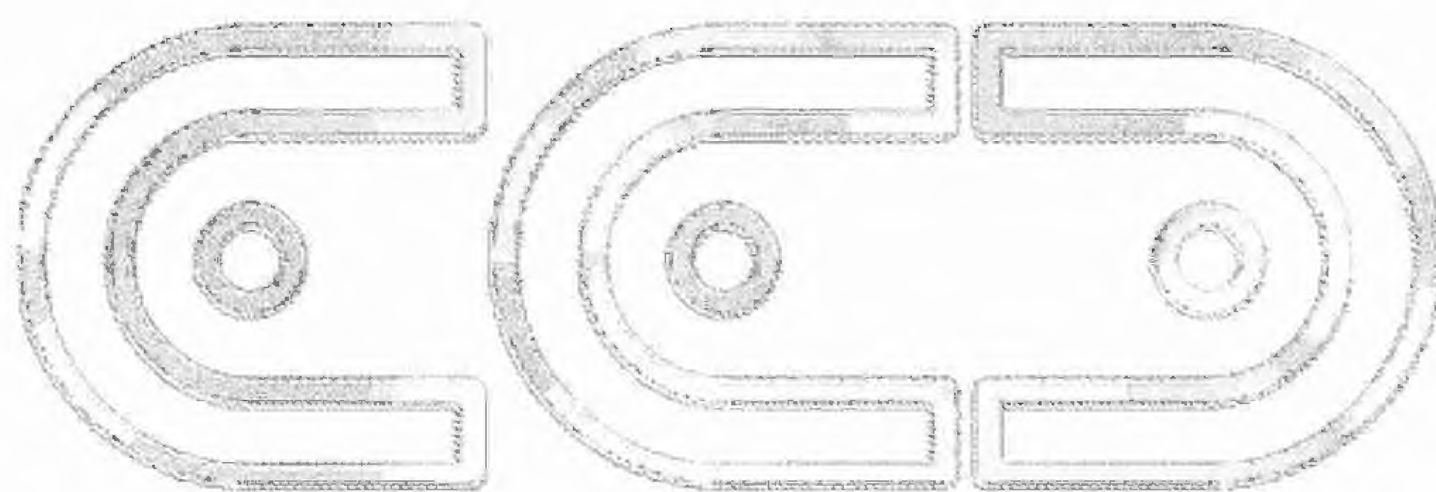
CUPRINS

Redactor responsabil: ANGELA CISMAŞ
Tehnoredactor: AUREL BUCUR

Dat la cules 16.10.1963. Bun de tipar 17.01.1964. Apărut 1964. Tiraj 15.160 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt ediţii mat tip B de 63 g/m². Format 700×920/32. Coli editoriale 6,54. Coli tipar 5,63. A. nr. T. 11.510. C. Z. pentru bibliotecile mari 89. C. Z. pentru bibliotecile mici 89—32=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", B-dul Ilie Pintilie nr. 58—60, Bucureşti — R.P.R. comanda nr. 2175.

Scanare și prelucrare digitală

de

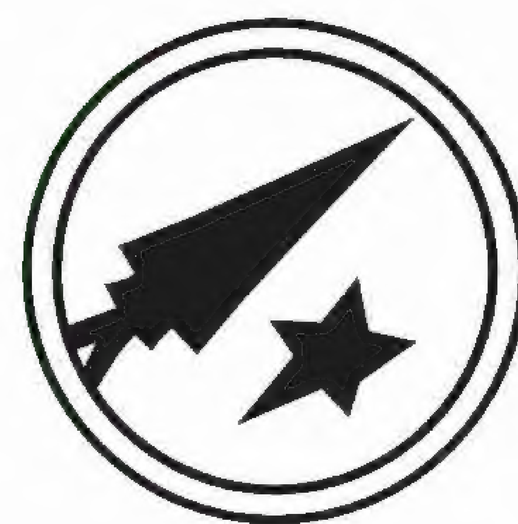

Anonim

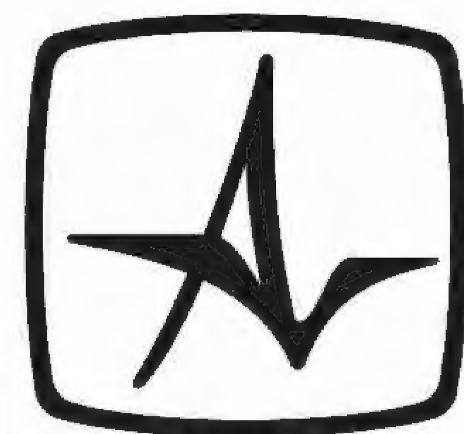
și

CAT Graur

Antwerpen

2023

